

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

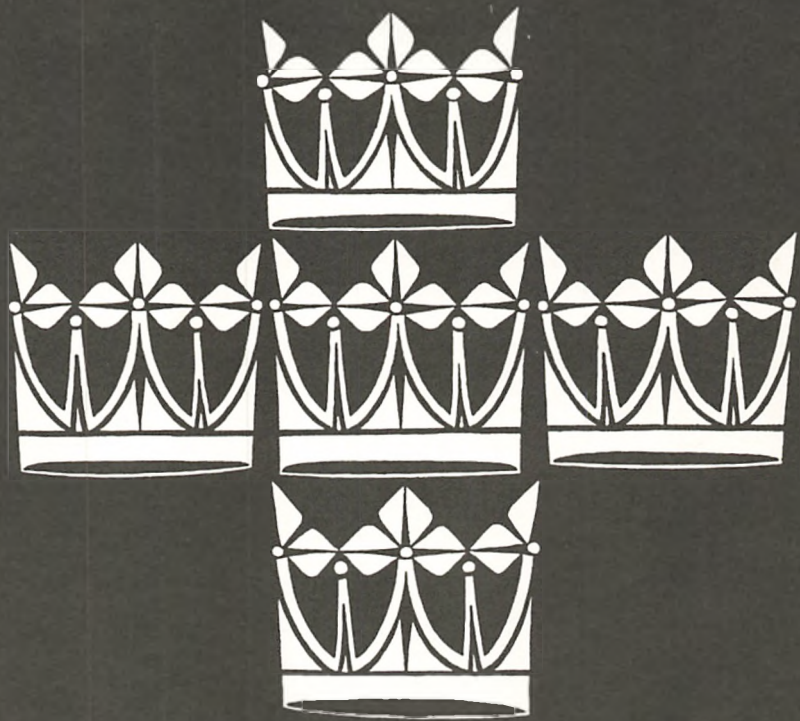
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Nye kommunevåbener i Norden 137

Georges de Loye:

Om ursprunget till det svenska riksvapnet Tre Kronor 155

Sigvard Mahler Dam:

En aflægger af slægten »Markmand af Falster« 175

Harald Nissen:

Slekten Holbergs segl 179

Ingrid Padel:

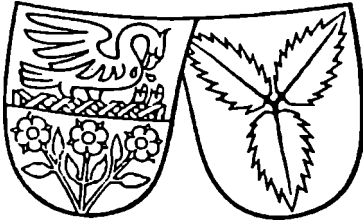
Gamla kommunvapen och nya emblem 184

Heraldica varia 188

Heraldisk litteratur siden sidst 192

Dette hefte er udgivet med støtte fra Statens humanistiske Forskningsråd i Danmark.

ANNONCE

Alliansevåpen Cappelen-Krefsting
tegnert 1986 av Bengt Olof Kälde.
Cappelen-skjoldet ført fra 1682
og Krefsting-skjoldet fra 1500-tallet.

HANS CAPPELEN

Advokat
M. N. A.

Kirkegt. 5
Postboks 858
Sentrum, Oslo 1
Tlf. (02) 42 70 20

Ny kommunevåbener i Norden

Danmark

Siden marts 1985, Heraldisk Tidsskrift nr. 51, side 9, har otte danske kommuner og én amtskommune taget sig våben. Dermed har alle fjorten amtskommuner våben. Af kommuner er der 24, som (endnu) ikke har våben.

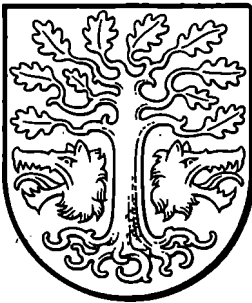
Langebæk Kommune, Storstrøms Amt. I blå felt et oprevet gult egetræ mellem to udadvendte afrevne hvide ulvehoveder. – De to ulvehoveder i det blå felt er talende, idet de står for *Ulusund*, som kommunen grænser op til mod sydøst. Egetræet er karakteristisk for den skovrige kommune, men har også en mere speciel historie. Efter englændernes rov af den dansk-norske flåde i 1807 blev der sat et omfattende program af nyt skibsbyggeri i gang. Hertil behøvedes egetræer, sådan som de bl.a. voksede i egnen omkring Petersværft. Desuden iværksattes, på længere sigt, en systematisk såning af egetræer. Da disse var blevet tjenlige, byggede man imidlertid ikke længere krigsskibe af træ, og mange af disse såkaldte »marine-egc« findes stadig i Langebæk Kommune. Tegningen udført af Claus Achton Friis. Taget i brug 1985.

Midtdjurs Kommune, Århus Amt. I gult felt en blå pæl mellem to blå hjortevier, pælen belagt med en gul dunhammer. – Dunhammeren i det blå midterfelt symboliserer de store sø- og moscområder,

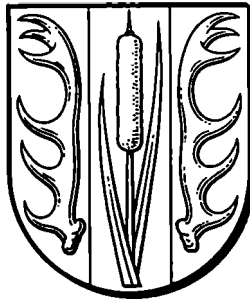
som er karakteristiske for kommunen. De to hjortevier står for kommunens beliggenhed på Djursland (= Dyreland, Hjorteland). Dunhammerens placering midt imellem dem spiller på kommunens navn, Midtdjurs. Udarbejdet efter forslag fra Paul Warming, indtil 1985 Statens Heraldiske Konsulent, tegningen udført af Claus Achton Friis. Taget i brug 1984.

Lunderskov Kommune, Vejle Amt. I hvidt felt en blå isfugl med gult næb og gule kløer, siddende på en sort gren. – Isfuglen er efterhånden sjælden og findes kun ganske få steder i landet. Men netop i området omkring Lunderskov findes den stadig og udgør dér en karakteristisk del af den lokale fauna. Udført i samarbejde med Paul Warming, tegnet af Claus Achton Friis. Taget i brug 1985.

Holmegård Kommune, Storstrøms Amt. Tværdelt af gult over sort, tværdelingen i form af et trappegavlssnit med tre opadvendte trappegavle. – De sorte trappegavle anskueliggør »tørverøjer«, tørvestabler, og symboliserer dermed den omfattende produktion af tørv, som gennem århundreder er foregået i kommunens vidtstrakte tørvemoser og bl.a. tidligere anvendtes som brændsel ved Holmegårds Glasværk. Ved deres antal repræsenterer de tre trappegavle dels de tre ældre sognekommuner, som blev slået sammen til Holmegård Kommune, dels kommunens tre bysam-

Langebæk Kommune

Midtdjurs Kommune

Lunderskov Kommune

fund. Det har spillet ind, at den gamle adesslægt Dâ havde et våben med tre trappegavle (om end skråstillet og i andre farver). Dâerne havde store besiddelser på egnen og var dem, der opførte herregården Holmegård, som kommunen har navn efter. Udarbejdet og tegnet af Aage Wulff. Taget i brug 1986.

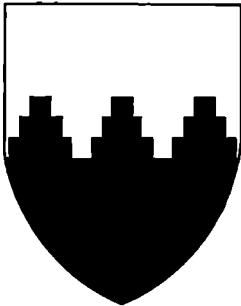
Sejlfjord Kommune, Nordjyllands Amt. I hvidt felt inden for en blå bølget bort et sort vildsvinehoved med hvide hugtænder. – Vildsvinehovedet er valgt på grund af vildsvinets tilknytning til det østlige Himmerland, især Vildmosen, og tillige på grund af vildsvinets egenskaber: det er et forsigtigt dyr og normalt ikke aggressivt, men hvis det føler sig gået for nær, forsvarer det sig uden betænkning og stoler fuldt ud på egne kræfter. Den blå bølgende bort symboliserer kommunens beliggenhed ved Limfjorden og Kattegat. Udformet i samarbejde med Paul Warming, tegnet af Claus Achton Friis. Taget i brug 1985.

Suså Kommune, Storstrøms Amt. I gult felt et rødt søblad mellem to skråstillede smalle blå strømme. – De blå strømme står for Susåen, Sjællands største vandløb, som kommunen har navn efter. Det røde søblad med dets associationer til et hjerte, symboliserer kommunen og dens hovedby Glumsø som »hjørnet af Sjælland«. Farverne er inspireret af det danske kongevåbens

blå løver og røde hjerter i gult felt. Udarbejdet og tegnet af Aage Wulff i samarbejde med Nils G. Bartholdy, der siden 1985 har varetaget Statens Heraldiske Konsulents funktioner, efter at dette embede overgik til Rigsarkivet. Taget i brug 1985.

Tinglev Kommune, Sønderjyllands Amt. I grønt felt en hvid pæl og over hele skjoldet to smalle strømme, skråt fra sinister, i modsatte tinkturer. – Feltets grønne farve er inspireret af kommunens karakter af et landbrugsområde; grønt anvendtes allerede i anden sammenhæng som noget specielt for kommunen. Den hvide pæl symboliserer landegrænsen til Tyskland, som Tinglev Kommune støder op til, og grænsepælene dér. De to strømme står for kommunens mange vandløb, specielt Sønderåen og Grønåen, der løber ud af kommunen i dennes sydvestlige del. Udarbejdet af kommunalbestyrelsen og dennes tegner. Taget i brug 1985.

Norhald Kommune, Århus Amt. I blått felt to krydsede hvide forke med gult skaft mellem fire hvide hestesko. – Feltets blå farve symboliserer kommunens beliggenhed ved havet og Randers Fjord samt fiskeriets betydning for egnen. De to krydsede forke er taget fra Gjerlev Herreds segl (kendt fra 1610) og repræsenterer kommunens landbrug. De fire hestesko står dels for hestavlens historiske betydning for egnen, også handelsmæssigt, dels for det

Holmegård Kommune

Sejlflod Kommune

Suså Kommune

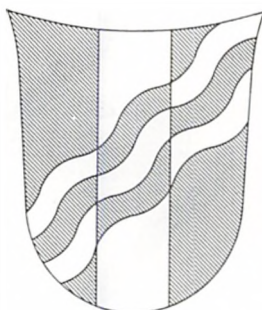
gamle smedehåndværk. Udføret i samarbejde med Paul Warming, tegningen udført af Rasmus Nellemann. Tåget i brug 1985.

Nordjyllands Amtskommune. Tværdelt af gult over blå, i øverste felt en blå gående løve (evt. med rød tunge, hvide tænder og gule kløer), i nederste felt en gul spids til feltets overkant samt tre søblade i omvendte tinkturer. – I Danmarks ældste amtsvåben, for Hjørring Amt, fra 1793, forekom bl.a. en gående gul løve i blå felt, et hjerte, og en gul »spids« i blå. Løve og hjerte var rimeligvis taget fra det felt i det gamle danske kongevåben (i brug indtil Frederik 9.s død i 1972), som repræsenterede de danske kongers titel »de Gothers« og som indeholdt en gående løve over ni hjerter. I 1600- og 1700-tallet opfattedes dette felt som våben for Nørrejylland, med de ni hjerter symboliserende de ni jyske sysler. Hjørring Amt satte den »jyske« løve samt et hjerte (for Vend Syssel) i sit våben, og samtidig skulle den gule spids utvivlsomt opfattes som en stiliseret gengivelse af Jyllands sandede nordspids. Fra Hjørring Amts våben har Nordjyllands Amtskommune overtaget løven (i omvendte farver) og spidsen, medens hjertet ændredes til tre søblade, som ved deres antal (og benævnelse) repræsenterer dels de tre store vande som omgiver eller gennemsårer amtskommunen: Skagerrak, Kattegat og Lim-

fjorden, dels de tre gamle sysler som amtskommunen omfatter: Vend Syssel, Thy Syssel og Himmer Syssel. Udarbejdet efter forslag fra Ernst Verwohlt, tegnet af Aage Petersen. Tåget i brug 1985.

Føruden de ovenfor nævnte nye kommunale våbener har tre købstæder ladet udføre nye, modificerede tegninger af deres gamle våbener.

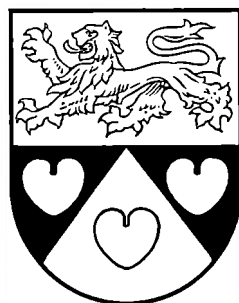
Assens Kommunes »Guds lam« med korsfanen, stående på en høj mellem blomstrende vækster, er bevaret i segl fra 1535, men det anvendte signet går sandsynligvis tilbage til første halvdel af 1300-tallet. Våbenet blev i 1985 nyttegnet af Aage Wulff i forenklet og let ændret skikkelse: I blå felt et hvidt lam med gul korsglorie (og evt. med gule kløve), vendt mod sinister, men seende mod dekster, stående på en grøn høj mønstret med gule firbladede blomster, og bag sig holdende en skråtstillet sejrsfane med gul stang og gult kors i toppen, selve slagdugen kvadratisk, gult kantet, rød med et hvidt kors, og med to gule snipper. – Lammets orientering og stilling er bevaret. Korsglorien er ny, men helt på sin plads, da lammet med fanen, på latin *Agnus Dei*, »Guds lam«, jo er et symbol på den sejrende Kristus. Fanen er langt bedre end før. Også højen og dens vækster er forenklet og heraldisk forbedret, selv om man måske kan undre sig over den afskårne blomstermønstring i et skjold, der ellers

Tinglev Kommune

Norhald Kommune

Nordjyllands Amtskommune

er ret naturalistisk (hvis man kan sige dét om et lam med glorie m.m.).

Næstved Kommunes krydsede nøgler – Sankt Peters nøgler til Himmerige – er et af Danmarks ældste købstadsvåbener, bevaret i segl fra 1280. Måske går det helt tilbage til begyndelsen af 1200-tallet. Sankt Peders Kloster, som Næstved er vokset op omkring, blev grundlagt 1135. Kronen blev tilføjet i 1300- eller 1400-tallet. Og bølgelinjerne, som måske skal repræsentere Susåen, senere igen. I 1984 besluttede kommunen at forenkle våbenet ved at bølgelinjerne nederst, i reglen tegnet som to smalle, nærmest sparreformede strømme, blev erstattet af én, noget bredere og vandret strøm. Det gør det i alle fald en smule lettere at blasonere våbenet: I blåt felt to krydsede gule nøgler under en åben gul krone og over en hvid strøm.

Kerteminde Kommunes skib er bevaret i segl fra 1535. I nogle byhistoriske notater fra 1700-tallet henvises til et seglaftryk fra 1411, men dette er siden forsvundet, og hvilket våbenbillede det evt. har indeholdt, ved man intet om. Nytegningen af våbenet er foretaget i 1985 af Aage Wulff, hvis skib og hele komposition afgjort er smukkere end det gamle våben. Også farverne er ændret, måske for at forstærke forskelligheden over for de to andre nordfynske købstæder, Middelfart og Bogense,

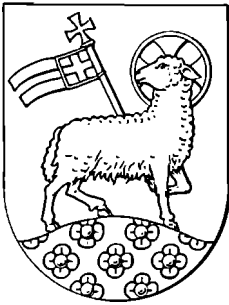
der begge også fører et sejlskib i deres våben, Bogense et hvidt skib i blåt, Middelfart et rødt skib i hvidt. Kerteminde: I rødt felt med en bølget blå skjoldfod et gult tremastet skib med hvide sejl og vimpler.

Sven Tito Achen

Finland

Det är nu rätt länge sedan den sista finländska kommunen fick sitt vapen. Några kommunsammanslagningar har dock medfört nya vapen då primärkommunerna ej kunnat komma överens om att använda något av deras vapen. Grannsämjans bevarande har på detta sätt gett Svenska Österbotten två nya kommunvapen.

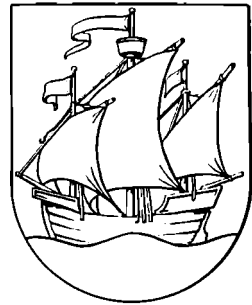
Malax kommun. Den nya storkommunen Malax har bildats av primärkommunerna Malax, Petalax och Bergö samt delar av Pörtom kommun. Det nya vapnet antogs av kommunen den 16 april 1982 och fastställdes av inrikesministeriet den 1 juli samma år. Vapnet har ritats av fil.stud. Karl-David Långbacka och blasoneringen lyder: "I blått fält medelst en vägsкура bildad stam och tre läsplåtar ställda 2:1, allt av silver."

Assens Kommune

Næstved Kommune

Kerteminde Kommune

Vapnet har motiverats med att det sigill, som togs i bruk sedan Malax blivit en egen socken 1607, för förhindrande av missbruk skulle "... under trenne lås förvaras, havandes moderkyrkoborna därtill den ena och solvborna den andra samt pastor den tredje nyckeln". Dagens Malax består av tre primärkommuner, Malax, Petalax och Bergö, och för att kommunen skall fungera positivt och helt krävs samarbetsvilja och överensstämmelse mellan delarna. Varje del måste låsa upp sitt lås till kistan (= kommunen) för att helheten skall bli funktionell. Låsen symboliserar även sparsamhet och omtanke inför framtiden. Vågorna symboliserar närhet till hav, fiske och seglation.

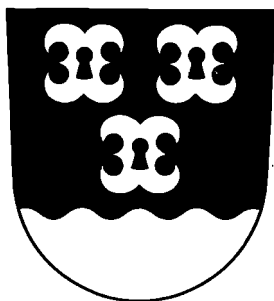
De tidigare kommunerna förde: Malax "I blått fält två från en ginpost utskjutande gängjärnsbeslag; allt av silver", Petalax "I blått fält en nedtill medelst en sågskura bildad bjälke, åtföljd ovanför och nedanför av en potatisblomma; allt av silver, blommornas ståndare av guld" och Bergö "I rött fält en säl av guld med ryggen bågformigt krökt åt vänster". Pörtom kommun förde "I fält delat av blått och silver två liksida femhörningar, som med var sin ena sida tangerar varandra längs den delande skuran, figuren belagd med en biljett; allt av motsatta tinkturer". Gustaf von Numers har ritat alla dessa vapen.

Pedersöre kommun. Denna nya storkommun har bildats genom sammanslagning av primärkommunerna Pedersöre, Esse och Purmo. Vapnet för storkommunen har antagits av kommunen den 9 april 1984 och faststälts av inrikesministeriet den 26 oktober samma år. Vapnet har ritats av grafikern Bo Aurén och har blasonerats på följande sätt: "I rött fält ett kornax omgivet av tre spikkors, allt av guld".

Någon annan motivering för vapnet har jag ej fått än att i samband med kommunsammansgången är 1977 fattades ett principbeslut om att ett nytt kommunvapen antas för den nya storkommunen. Kornaxet torde dock stå för jordbruk och de tre korsen för de tre primärkommunerna.

Primärkommunernas vapen var: Pedersöre "I rött fält ett kulkors omgivet av ett infattningsvis ställt rep, båda av guld", Esse "I fält av guld en av vågskuror bildad, höjd bjälke och under denna fyra blåklackor vars stjälkar äro korsformigt förenade; allt blått" och Purmo "I blått fält ett treberg av guld varpå står en tillbakaseende lo av samma tinktur; beväringen röd, örontofsarna svarta". Vapnen för Pedersöre och Esse har ritats av Gustaf von Numers och det för Purmo av Torsten von Numers.

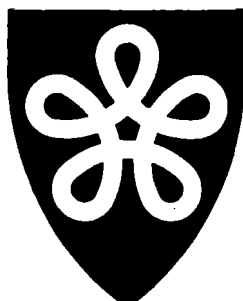
Bo Ténberg

Malax kommun

Pedersöre kommun

Lødinge kommune

Norge

Interessen for den kommunale heraldikk i Norge er stadig like stor. Jeg kan derfor presentere 31 nye kommunevåpen.

Visse figurer er det blitt en forkjærlighet for, som borg, kors, pilodder, spiss og bølgesnitt. Her bør kommunene vise mer fantasi ved figurvalget.

Vi kan forstå at fremmedordene *trepass*, *adossert* og *krenelering* er innført som norske heraldiske faguttrykk. Men hvorfor bruker man ikke velkjente begreper som *dexter* og *sinister*? Jeg synes det virker uklart når man i Målselvs og Modums våpen bruker betegnelsen *skråstilt venstre høyre*. Hvorfor ikke bruke *sinister skråstilt*?

Det kunne også være på sin plass å angi i hvilken retning Mosviks spiss peker. I følge Woodward's *A treatise on heraldry*, er en spiss (*pile*) »a triangular wedge-shaped figure, issuing (unless it be otherwise specified) from the chief, ...« Personlig ville jeg foretrekke at retningen alltid ble spesifisert. Våpnet må jo kunne tegnes etter beskrivelsen.

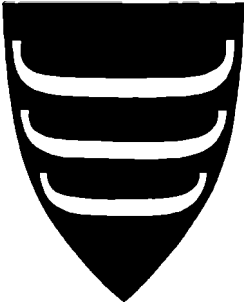
Lødinge kommune i Nordland fylke. »I rødt en femsløyfet gull valknote«. Kommuneflagg: »I rødt en femsløyfet gul valknote«. Vedtatt av Lødingen kommunestyre 29. november 1983 og fastsatt ved kongelig resolusjon 11. mai 1984. Våpnet er tegnet av Øystein H. Skaugvollidal.

Lødingen er et knutepunkt som forbinde fem distrikter, Ofoten, Sør-Troms, Vesterålen, Lofoten og Salten. Forbindelsen skjer i form av bil- og/eller ferge- og båruter. Kommunen har derfor valgt en femsløyfet valknote som symbol. Valknuten kan symbolisere samhold, trofasthet og kjærlighet. Valknotesymbolet skulle i tillegg ha magisk betydning for bevaring av de nevnte forhold.

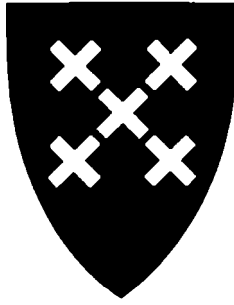
Tana kommune i Finnmark fylke. »I rødt tre gull båter«. Kommuneflagg: »I rødt tre gule båter«. Vedtatt av Tana kommunestyre 6. juli 1983 og 25. januar 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 11. mai 1984. Våpnet er tegnet av Arvid Sveen, Vadsø.

Motivet i våpnet er den slanke og elegante elvebåten, som er et tradisjonelt fremkomstmiddel i Tanavassdraget. Ved valg av tre elvebåter har kommunen villet få frem det samvirke som har vært og fortsatt er tilstede mellom de tre folkegrupper *samer*, *finner* og *nordmenn*, som befolker landet langs vassdraget. Tana er grensekommune til Finland. Derfor har man benyttet det norske riksvåpenets farver, rødt og gull.

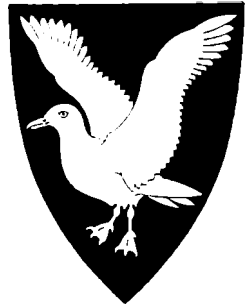
Valle kommune i Aust-Agder fylke. »På raud grunn fem gull Andreas-krossar, 2-1-2«. Kommuneflagg: »På raud grunn fem gule Andreas-krossar, 2-1-2«. Vedtatt av Valle kommunestyre 14. desember 1983

Tana kommune

Valle kommune

Hasvik kommune

og fastsatt ved kongelig resolusjon 11. maj 1984. Våpenet er tegnet av Daniel Rike, Skjerkholt, Tvedestrand.

Sammen danner de fem korsene et nytt Andreas-kors. Andreas-kors har vært brukt som dekorasjons- og konstruksjons-element i stavkirker, bl.a. i Hylestad stavkirke i Valle kommune. Andreas-kors brukes også i mønsteret i Setesdalskofte.

Hasvik kommune i Finnmark fylke. «I blått en oppflyvende sølv måke». Kommuneflagg: «I blått en oppflyvende hvit måke». Vedtatt av Hasvik kommunestyre 20. desember 1983 og fastsatt ved kongelig resolusjon 13. juli 1984. Motivet er tegnet av Martha Gamst, Breivikbotn, og billedkunstner og fotograf Arvid Sveen, Vadsø, redigerte tegningen i henhold til de heraldiske regler.

Begrunnelsen for at måken ble valgt, var at kommunestyret mente at den best kunne symbolisere Hasvik kommune, siden den hører til hverdagsbildet i kommunen.

Mosvik kommune i Nord-Trøndelag fylke. «I sølv to grønne spisser». Kommuneflagg: «I hvitt to grønne spisser». Vedtatt av Mosvik kommunestyre 29. september 1983 og fastsatt ved kongelig resolusjon 13. juli 1984. Idégiver til våpenet var Egil Stensheim, Steinkjer og den endelige utforming ble foretatt av Einar H. Skjervold, Trondheim.

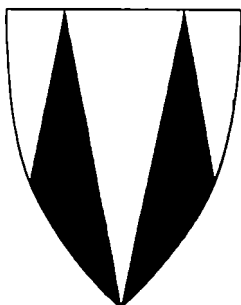
Symbolikken er 2 grantrær og M-form for Mosvik. Det grønne fremhever jord- og skogbruket.

Ørsta kommune i Møre og Romsdal fylke. «I blått tre sølv spissruter». Kommuneflagg: «I blått tre hvite spissruter». Vedtatt av Ørsta kommunestyre 28. november 1983 og fastsatt ved kongelig resolusjon 13. juli 1984. Våpenet er rentegnet av Gudmund Nettet ved kommunens tegnekontor/teknisk etat.

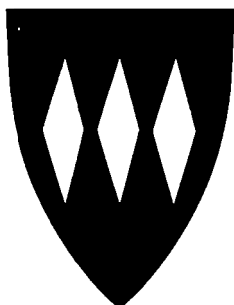
I forbindelse med 100 års jubileum for kommunen, ble det utlyst en konkurranse om kommunemerke. Senere bestemte kommunestyret seg for kommunevåpen og utlyste en ny konkurranse. Men det seirende utkastet viste seg å ligne for meget på Sola kommunes våpen (se HT 5:47, s. 303-304).

Etter at andre forslag også hadde vært på tale, kom man omsider frem til det endelige utkast. Det er et heraldisk korrekt og enkelt våpen. Ørsta kommune er fornøyd med det, og legger ellers ingen spesiell symbolikk i våpenet. Men på folkemunne har spissrutene får navnet *sirupsnittar*.

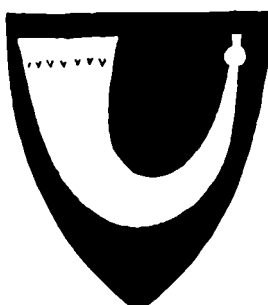
Løten kommune i Hedmark fylke. «I rødt et gull drikkehorn». Kommuneflagg: «I rødt et gult drikkehorn». Vedtatt av Løten kommunestyre 2. mai 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 7. september 1984. Våpenet er tegnet av Hallvard Trøttemberg.

Mosvik kommune

Orsta kommune

Løten kommune

Trætteberg nevner i kommentar til sitt forslag bl.a. at drikkehornet er et gammelt og velkjent heraldisk motiv, både i Norden og lengere syd. Det har en enkel og klar form, lett å gjenkjenne.

Han nevner videre at drikkehorn er rikt representert i norske våpen-segl i middelalderen. De synes å stå for et mellomsjikt av «bonde-adel» og bønder.

En særskilt grunn til at Løten fortjener å få dette tradisjonsrike våpen er at bygden har skapt en industri «Løiten Brænderi» og «L.B.s Destillasjon».

Måsøy kommune i Finnmark fylke. «I rødt en gul klepp skrått oppad». Kommuneflagg: «I rødt en gul klepp skrått oppad». Vedtatt av Måsøy kommunestyre 15. juni 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 7. september 1984. Våpenet er tegnet av Arvid Sveen, Vadsø.

En klepp er en trestang med kraftig metallkrok, som brukes som hjelpereidskap til å ta inn stor, kraftig fisk som er fanget på krok eller i not. I Danmark kalles det hugkrog og i Sverige huggkrok. Det er naturlig for en kommune som har fiske som en viktig næringsvei, å føre en klepp i sitt våpen.

Sørreisa kommune i Troms fylke. «I rødt 3 seksoddete gull stjerner, to over en». Kommuneflagg: «I rødt 3 seksoddete gule stjerner, to over en». Vedtatt av Sørreisa kommunestyre 21. desember 1983 og fastsatt ved kongelig resolusjon 7. september 1984. Våpenet er utformet og tegnet av Ottar Jarl Myrvang, Oslo.

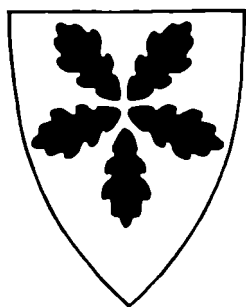
Fleire forslag var på tale før man kom frem til det endelige resultat bl.a. hest, ulv, bjørk og 8-kantet kirke. Tilslutt bestemte kommunen seg for de tre stjernene som er

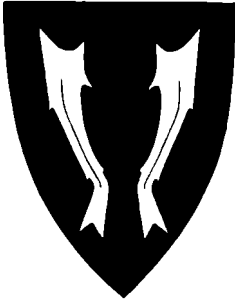
Måsøy kommune

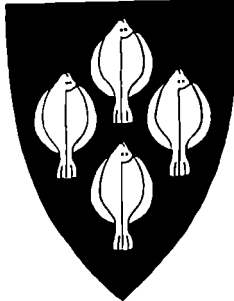
Sørreisa kommune

Tingvoll kommune

Vestvågøy kommune

Inderøy kommune

Eidfjord kommune

etter seglet til den lokale lensmann Jacob Hansen Kinapel, på 1700-tallet.

Tingvoll kommune i Møre og Romsdal fylke. «I sølv fem grønne eikeblad i rosett». Kommuneflagg: «I hvitt fem grønne eikeblad i rosett». Vedtatt av Tingvoll kommunestyre 7. mars 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 7. september 1984. Våpenet, som var en diplomoppgave, er tegnet av Alvhild Ulset, Øydegard.

At det er valgt eikeblader, har sin årsak i at i Tingvoll finnes verdens nordligste fritt voksende ekeskog. Bladene kan symbolisere de fem bygdene i kommunen, Tingvoll, Straumsnes, Gyl, Tørjulvågen og Meisingset.

Vestvågøy kommune i Nordland kommune. «I blått to opprette og motstilte sølv tørrfisker». Kommuneflagg: «I blått to opprette og motstilte hvite tørrfisker». Vedtatt av Vestvågøy kommunestyre 6. mars 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 7. september 1984. Våpenet er tegnet av Kjell Kvivesen, Gravdal.

Vestvågøy er en av de største fiskerikommunene i Norge, samt en av de største eksportørkommunene av tørrfisk. Derfor ble tørrfisk valgt som våpen.

Hans Krag nevner i HT 1:8, s. 374 de to metodene å fremstille tørrfisk på. Det er stökkfisk (rundfisk) og det er rotskjær (rødskjær eller råskjær). Ved den første metode blir fisken befridd for hode og inn-

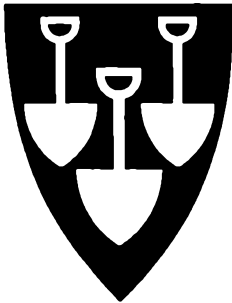
voller, mens ved den andre metode blir fisken også flekket etter hele lengden, mens det meste av ryggen tas ut. Men heraldisk er det neppe mulig å skille disse to produktene fra hverandre.

Inderøy kommune i Nord-Trøndelag fylke. «I rødt fire opprette gull flyndrer, 1-2-1». Kommuneflagg: «I rødt fire opprette gule flyndrer, 1-2-1». Vedtatt av Inderøy kommunestyre 19. august 1982 og fastsatt ved kongelig resolusjon 5. oktober 1984. Våpenet er tegnet av kunstneren Nils Aas, Oslo.

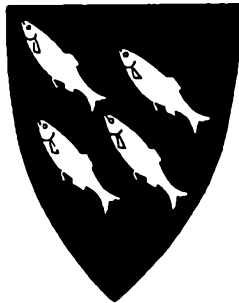
Bakgrunnen for valg av gullflyndre eller rødspette (*Pleuronectes platessa*) i våpenet er at fiske av gullflyndre i Borgenfjorden i Inderøy var vidt kjent i Trøndelag fra omkring århundreskiftet og frem til ca. 1940.

Eidfjord kommune i Hordaland fylke. «På blå grunn eit sølv reinsdyrgevir». Kommuneflagg: «På blå grunn eit kvitt reinsdyrgevir». Vedtatt av Eidfjord kommunestyre 13. juli 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 2. november 1984. Våpenet er tegnet av John Digernes.

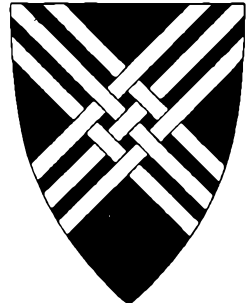
Reinsdyr var grunnlag for bosettingen i Eidfjord, og har vært viktig næringsgrunnlag for folket i alle år, og har i dag sin kulturverdi. Geviret er symbolet for kraft. Eidfjord er en livskraftig kommune. Taggene kan stå som symbol for vekst. Geografisk kan motivet symbolisere elvene fra fjellet som møtes ved fjorden.

Modalen kommune

Austevoll kommune

Hjelmeland kommune

Kommunen ønsket først et gevir sett forfra. Det kan lett forveksles med et hjortegevir. Riksarkivet rådet til at de valgte et gevir sett fra siden, så det karakteristiske ved et rensdyrgevir kom mere til sin rett.

Modalen kommune i Hordaland fylke. «På grønn grunn tre sølv spadar, 2-1», Kommuneflagg: «På grønn grunn tre kvite spadar, 2-1». Vedtatt av Modalen kommunestyre 28. juni 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 2. november 1984. Våpenet er tegnet av Egil Korsnes, Isdalstø.

De tre sølvspadene ble valgt fordi jordbruk og sanddrift har vært og er hovednæringene i Modalen.

Austevoll kommune i Hordaland fylke. «På blå grunn fire sølv silder på skrå oppover, 1-2-1». Kommuneflagg: «På blå grunn fire kvite silder på skrå oppover.» Vedtatt av Austevoll kommunestyre 7. mai 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 30. november 1984. Våpenet er tegnet av John Digernes.

Austevoll har en vel utrustet fiskeflåte av relativt store båter. Sildefiske under kysten, ved Island og i Norskehavet med kraftblokkbåter er de viktigste fiskeriene i kommunen. Det er derfor naturlig å velge sild som våpenmerke.

Hjelmeland kommune i Rogaland fylke. «På raud grunn ein gull Andreaskross laga med trillingstrengar.» Kommuneflagg: «På raud grunn ein gul Andreaskross laga

med trillingstrengar». Vedtatt av Hjelmeland kommunestyre 21. juni 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 30. november 1984. Våpenet er tegnet av kunstneren Svein Magnus Håvarstein.

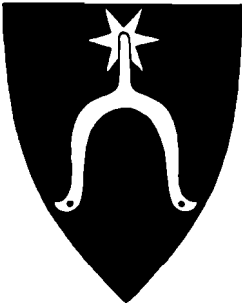
Av tegningen fremgår at trillingstrengene er flettet inn i hverandre, noe som burde vært nevnt i blasoneringen. Da motivet ble vurdert i kommunestyret, ble det sagt at motivet skulle symbolisere fletting av setene i Jærstoler, et tradisjonsrikt håndverk i Hjelmeland. Motivet kunne også representere samhold og fellesskap.

Rygge kommune i Østfold fylke. «I rødt en gull spore». Kommuneflagg: «I rødt en gul spore». Vedtatt av Rygge kommunestyre 19. juni 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 30. november 1984. Våpenet er tegnet av Truls Nygaard.

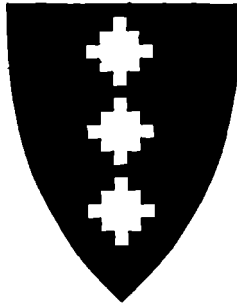
Sporen henspiller på et gullfunn ved Rød herregård i Østfold.

Ål kommune i Buskerud fylke. «På raud grunn tre enkelttinda sølv ruter, 1-1-1». Kommuneflagg: «På raud grunn tre enkelttinda kvite ruter, 1-1-1». Vedtatt av Ål kommunestyre 28. juni 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 30. november 1984. Rentegning er utført av Stein Davidsen, Sandvika.

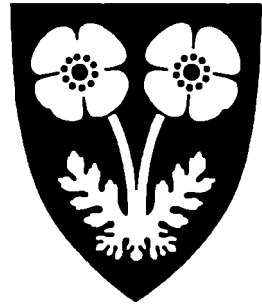
Kommunen hadde en idé-konkurranse om kommunevåpen. Her kom det inn over 100 forslag. Et av disse var «Åklemønster fra Ål», utført av Ketil Skjerven, Tøns-

Rygge kommune

Ål kommune

Meløy kommune

berg. Dette dannet grunnlaget for våpenet. Det ble senere omarbeidet vesentlig for å få det godkjent.

Meløy kommune i Nordland fylke. «I blått en gull valmueplante». Kommuneflagg: «I blått en gul valmueplante». Vedtatt av Meløy kommunestyre 31. januar 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 7. desember 1984. Våpenet er tegnet av Rolf Tide-
mann, Brønnøysund.

Svartisens (Norges nest største isbre) farvebetoning i sommermånedene er blålig og Svartisvalmuen som kun vokser helt inntil isen, er gulaktig. Dette var bestemmende for farvevalget. Med andre ord: «Den gule blomsten som vokser på den blåsvarte isen». Knut Sørensen, Risør fremmet ideen om å benytte Svartisvalmuen som motiv i våpenet, som så ble tegnet og utformet av Rolf Tidemann.

Lund kommune i Rogaland fylke. «I grønt tre gull eikenøtter i trepass». Kommuneflagg: «I grønt tre gule eikenøtter i trepass». Vedtatt av Lund kommunestyre 19. desember 1983 og fastsatt ved kongelig resolusjon 14. desember 1984. Våpenet er tegnet av Svein-A. Berntsen, Vangsvik, og ble valgt blant flere forslag etter en offentlig konkurranse.

Ek finnes i flere sted- og gårdsnavn i kommunen, Eik/Eike, Eikeland osv. Eken står for det gamle, solide, tradisjonelle og frøet symboliserer den videre vekst -

fremtiden.

Sogndal kommune i Sogn og Fjordane fylke. «På blå grunn ein oppveksande gull skipsstamn». Kommuneflagg: «På blå grunn ein oppveksande gul skipsstamn». Vedtatt av Sogndal kommunestyre 24. mai 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 14. desember 1984. Våpenet er tegnet av kunstneren Inge Rotevatn, Leikvin i Nordfjordeid.

Skipssstevnen henspeiler på det store sjøslaget ved Finreite i 1184 mellom kong Sverre og Magnus Erlingsson, hvor Magnus fant døden sammen med størstedelen av Norges gjenlevende lendmannsadel.

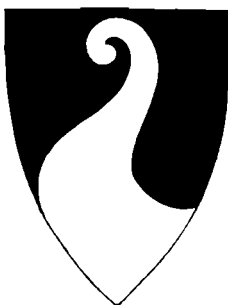
Namsskogan kommune i Nord-Trøndelag fylke. «I svart et gull elggevir». Kommuneflagg: «I svart et gult elggevir». Vedtatt av Namsskogan kommunestyre 5. juli 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 21. desember 1984.

Namsskogan er en skog- og fjellkommune med tradisjoner når det gjelder jakt, vilt og friluftsliv. I kommunens administrasjonsbygg har de hengende et elggevir som på utstilling har oppnådd 333,7 poeng, d.v.s. en av de sjeldne gullkroner i landet. Gull elggevir ble derfor valgt enstemmig av kommunestyret.

Heraldisk utforming av våpenet ble foretatt av Nora Stormyrbakken, Vinstra og Einar H. Skjervold. Den siste har renetegnet våpenet.

Lund kommune

Sogndal kommune

Namsskogan kommune

Nordreisa kommune i Troms fylke: «I grønt to adosserte sølv lakser». Kommuneflagg: «I grønt to adosserte hvite lakser». Vedtatt av Nordreisa kommunestyre 30. april 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 21. desember 1984. Våpenet er tegnet av Arvid Sven, Vadsø.

Årsaken til valg av laks, er at Nordreisa er kjent for sin lakseelv Reisaelva. Grønn farve ble valgt fordi Nordreisa er en landbrukskommune med frodig natur.

Hareid kommune i Møre og Romsdal fylke. «På blå grunn tre opprette sølv piloddar, to over ein». Kommuneflagg: «På blå grunn tre opprette kvite piloddar, to over ein». Vedtatt av Hareid kommunestyre 22. mars 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 11. januar 1985. Våpenet er tegnet av rektor Jarle Skuseth, Vestnes.

Piloddene hensepeiler på slaget i Hjø-

rungavåg i 986 mellom Håkon jarl og Jomsvikingene.

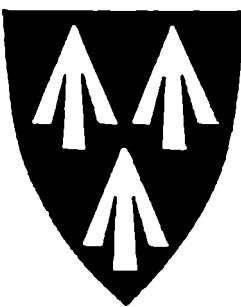
Ringsaker kommune i Hedmark fylke. «I rødt en stående sølv elg». Kommuneflagg: «I rødt en stående hvit elg». Vedtatt av Ringsaker kommunestyre 15. mai 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 1. februar 1985. Våpenet er tegnet av Arne Løvstad.

En komité nedsatt av kommunestyret engasjerte billedkunstneren Arne Løvstad til å formgi våpenet slik at det kunne godkjennes som kommunevåpen. Motivet har utgangspunkt i elghelleristninger på en flyttblokk ved Stein gård i Ringsaker. Fargene er valgt av rent estetiske grunner, med det kjølige sølv mot det varme røde.

Målselv kommune i Troms fylke. «I grønt en sølv spiss, skråstilt venstre høyre, dannet ved bølgesnitt». Kommuneflagg: «I grønt en hvit spiss, skråstilt venstre høyre,

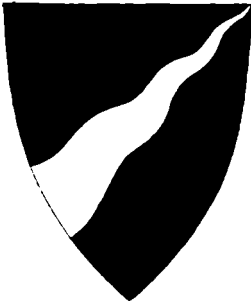
Nordreisa kommune

Hareid kommune

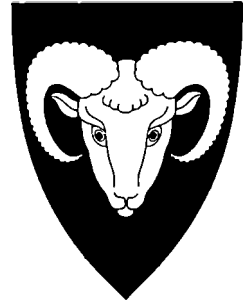
Ringsaker kommune

Målselv kommune

Flå kommune

Gjesdal kommune

dannet ved bølgesnitt«. Vedtatt av Målselv kommunestyre 24. mai 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 1. februar 1985. Våpenet er tegnet av Ottar Jarl Myrvang, Oslo.

Den bølgede spissen symboliserer elven i kommunen som har vært en livsnerve i kommunens oppbyggingsperiode, og har gitt liv til en frodig dal.

Flå kommune i Buskerud fylke. «I sølv et svart bjørnehode, sett forfra». Kommune­flagg: «I hvitt et svart bjørnehode sett forfra». Vedtatt av Flå kommunestyre 26. september 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 1. mars 1985. Våpenet er tegnet av Truls Nygaard.

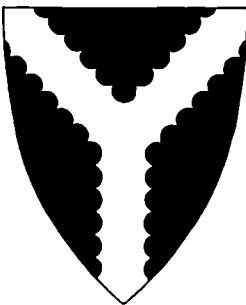
Valg av bjørn som våpen var ikke unaturlig. Fra før hadde kommunen et emblem med bjørn som hovedmotiv. Kommu­nen omfatter deler av Vassfaret, og har

rike tradisjoner hva angår bjørn og bjørne­jakt.

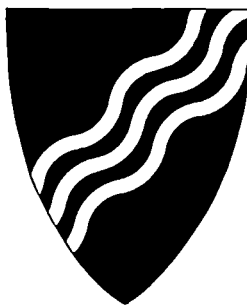
Gjesdal kommune i Rogaland fylke. «I blått et sølv værhode sett forfra». Kommu­ne­flagg: «I blått et hvitt værhode sett forfra». Vedtatt av Gjesdal kommunestyre 17. desember 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 15. mars 1985. Våpenet er tegnet av Kai Wood Moe etter tidligere skisser.

Valg av værhode som motiv skyldes at kommunen har vært og er en saucavls­kommune samt at kommunens første in­dustri har vært tekstilindustri.

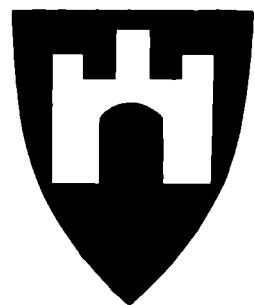
Kvinesdal kommune i Vest-Agder fylke. «I blått et sølv gaffelkors dattet ved tagges­nitt«. Kommune­flagg: «I blått et hvitt gaffelkors dattet ved tagges­nitt«. Vedtatt av Kvinesdal kommunestyre 6. september 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 15. mars 1985.

Kvinesdal kommune

Modum kommune

Sortland kommune

Motivet for våpenet gjengir kommunens geografisk/topografiske form der to elver renner sydover i to daler og møtes i en dal og en fjord syd i kommunen. Kommunen hadde utlyst en idé- og motivkonkurranse, som ble vunnet av 10-åringen Hans Freddy Larsen og Lars Olsen. Den profesjonelle utforming av våpenet ble utført av Truls Nygaard.

Modum kommune i Buskerud fylke. «I blått en sølv trillingstreng skråstilt venstre-høyre, dannet ved bølgesnitt». Kommuneflagg: «I blått en hvit trillingstreng, skråstilt venstre-høyre, dannet ved bølgesnitt». Vedtatt av Modum kommunestyre 14. desember 1984 og fastsatt ved kongelig resolusjon 15. mars 1985.

Osvid Kvisterøy og Olav Sørensen, begge fra Vikersund, vant en førstepremie i en utlyst konkurranse om kommunevåpen. Senere måtte motivet forandres endel, for å følge de heraldiske regler. Våpenet ble så grafisk uttegnet av den grafiske designer Maj Kristin Storø, Geithus. Våpenet skal symbolisere de tre store elvene i Modum: Drammenselven, Snarumselven og Simoa.

Sortland kommune i Nordland fylke. «I blått en gull borg med tre tårn uten krenelering». Kommuneflagg: «I blått en gul borg med tre tårn uten krenelering». Vedtatt av Sortland kommunestyre 1. februar 1983 og fastsatt ved kongelig resolusjon 15. mars 1985. Våpenet er tegnet av Kurt Myrland fra Sortland.

Våpenet bygger på et «Sortlandsmerke» som Sortland vel fikk laget for ca. 30 år siden. Det hadde en borg med port som hovedmotiv. Det skulle symbolisere at Sortland var porten til øyriket Vesterålen. Den blå farve skal symbolisere det blå havet.

Harald Nissen

Sverige

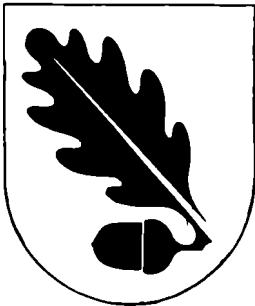
Ekerö har antagit och låtit registrera ett vapen med följande beskrivning: "I fält av silver ett balkvis ställt eklöv, längs nerven delat i svart och grönt, förenat med ett bjälkvis ställt ollon med grön fruktbägare och gyllene frukt."

Kommunens vapenfråga har varit aktuell i flera omgångar sedan dess bildande år 1971, både bland allmänheten, i pressen och i riksarkivet. Möjligen kan sägas att vapnet slutligen antogs i trötthetens tecken. Det har utarbetas av en reklamsfirma. Heraldiska nämnden har endast bidragit med smärre justeringar av form och färgval.

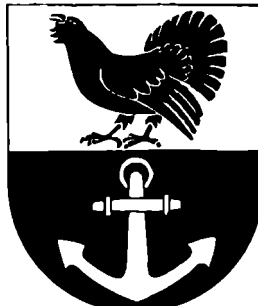
Motivet har valts utifrån en trolig tolkning av kommunens namn. Vid vapnets lansering kanske man kommer att framhålla ekens traditionella symbolvärde som tecken för styrka, mod och medborgaranda.

När det gäller *Haninge* kommun söder om Stockholm, bildad 1971, fanns på 1950-talet fastställda vapen för de ingående delarna Väster- och Österhaninge, båda med bl a en tjädertupp. Utgångspunkten var elementet *han* - också ingående i skogsstraktsnamnet Hanveden - vilket anses vara avlett av *hane* i betydelsen "tupp av skogsfågel", d v s tjäder eller orre. I Österhaninges vapen var tjädern röd och placerad på ett kors, i Västerhaninges var den blå och kombinerad med ett ankare, som syftar på den inom kommunen belägna flottbasen vid Hårsfjärden.

Vid sammanslagningen avstod man från att skaffa vapen och lät i stället utforma en symbol med två halva länkar, flätade så att de kunde tydas som ett H. (I folkmun kom symbolen att kallas "korvarna"). Riksarkivets uppdrag i sammanhanget var 1983 att göra ett heraldiskt vapen på grundval av den redan inarbetade symbolen. Ett sådant förslag - beskrivet som "två halva, flätade ringar" - utarbe-

Ekerö kommun

Hassinge kommun

Motala kommun

tades också, men förkastades av kommunen, vilket nog måste anses som lykkelig. I stället valde man att återgå till Västerhaninges vapen – men göra tuppen röd som i Österhaninge vapnet. Beskrivningen blir alltså: "Sköld delad av guld, vari en röd tjärdertupp, och av blått, vari ett ankare av guld."

Den nu registrerade uppmålningen gjordes av Ingrid Lamby i samarbete med heraldiska nämnden. Det ansågs väsentligt att ge fågeln en kraftfull framtoning. Därför framställdes den spelande, lätt stiliserad. Vapnet torde ha stora utsikter att bli mera populärt än de gamla "kornarna".

Motala fick sitt ursprungliga vapen samtidigt som stadsrättigheterna 1881. Detta förenklades i samband med Kungl. Maj:ts fastställelse år 1949 och fick då följande lydelse: "I fält av silver en blå balk, åtföljd ovanför av två emot varandra vända nedåtriktade svarta örvingar, vilka upptill utformats som markatthuvuden, och nedanför av en fyrbladig röd propeller."

Vid kommunreformerna sammanslogs staden bl a med Vadstena under Motalas namn. Man antog då en symbol för den nya storkommunen – ett blått stiliserat M över fyra böljor med kommunens namn därunder. "Äktenskapet" mellan Motala och Vadstena upplöstes emellertid vid årsskiftet 1982–83 och kommunen beslöt då

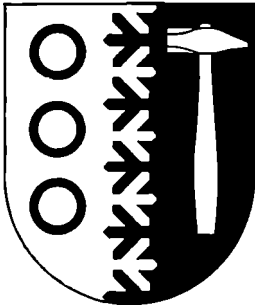
att återta sitt gamla vapen. Riksarkivet föreslog en lätt bearbetning i moderniserande riktning. Denna utfördes av konstnären Ingrid Lamby, godtogs såväl av kommunen som av heraldiska nämnden och är numera åter registrerat som kommunens vapen.

Den äldre beskrivningen gäller fortfarande. Balken symboliserar Göta kanal och de märkliga vingarna är hämtade ur "kanalbyggherren" Baltzar von Platens vapen enligt grevbrevet 1815. Propellern syftar på skeppsbyggeri vid Motala verkstad.

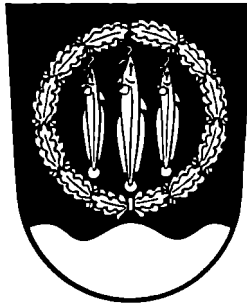
Det är intressant att notera, att Motala avser att även i fortsättningen använda symbolen från år 1975. Man har utfärdat särskilda regler för användning av vapen respektive symbol, varvid vapnet avses att brukas i ceremoniella sammanhang (diplom, gåvor, flagga) och symbolen i mer vardagliga (brevhuvud, annonser, tjänstebilar etc).

Ockelbo kommuns nya vapen har följande beskrivning: "Sköld genom granskura kluven i silver, vari tre stolpvis ställda gröna ringar, och grönt, vari en stolpvis ställd smideshammare i silver."

Genom detta vapen har den ursprungliga finska granskuran åter inkommit i ofentlig svensk heraldik – de båda Smålandssocknarna Traryds och Mörlundas granskurevapen har ju fallit bort genom

Ockelbo kommun

Orust kommun

Vännäs kommun

att kommunerna uppgått i andra. – Skuran syftar på traktens natur och på skogsindustriens betydelse inom näringslivet. Den härstammar från ett förslag från Per Andersson, som omarbetats i samråd mellan kommunen och riksarkivet. Smideshammaren erinrar om ortens järnhantering och de tre ringarna symboliserar de tre ingående församlingarna Åmot, Lingbo och Ockelbo.

När Orusts kommunvapen förelades riksarkivet på hösten 1983 var det redan av kommunen antaget samt uppmålat i de för registrering erforderliga tre exemplaren. Kommunens förvaltningschef hade givit en privatperson i uppdrag att förmedla det till riksarkivet. Varken denne eller kommunen var beredd att diskutera justeringar som nämnden föreslog, huvudsakligen av estetiska och praktiska skäl.

Patent- och registreringsverket registrerade följaktligen vapnet i föreliggande utformning – något som inte innebär ett underkännande av riksarkivets råd, eftersom man där inte har möjlighet att göra någon sakgranskning av en i övrigt korrekt ansökan.

Tidningsskriverierna i detta ärende – där Riksarkivet beskyldes för inkompetens och förmyndarlater – torde inte ha främjat heraldikens sak i Sverige.

Vapnets beskrivning lyder som följer: "I blått fält en av vågskura bildad stam av

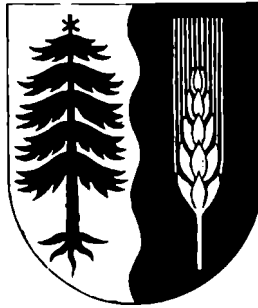
silver och därovan tre stolpvis ställda och bjälkvis ordnade långor av silver och med krok av guld i munnen inom en sluten ekbladskrans av guld." Motivet har hämtats från Orusts härads sigill från 1664 och 1710, som innehåller tre krokade fiskar. På det yngre av sigillen är texten omgiven av en bladkrans. Fiskarna har framställts som långor och kransen har gjorts av eklöv för att anknyta till näringsliv respektive vegetation och båtbyggeri. Kransen skall dessutom erinra om kommunens initialbokstav. Vågskuran skall symbolisera närheten till havet.

Orusts kommun har alltså numera ett vapen, som är heraldiskt korrekt men som i färg och utformning har mött vissa invändningar. Om riksarkivet – som vanligen sker i kommunvapenärenden – inkopplats på ett tidigare stadium, är det tänkbart, att vapnet endast innehållit de tre från häradssigillet hämtade krokade fiskarna. Vi får dock hoppas att kommunen och dess innevånare är nöjda med sitt vapen. På detta tyder, att man beställt en vapenplatta i metall för 20 000 kr för att smycka kommunalhuset.

Vännäs kommun bildades på 1970-talet genom sammanläggning av Vännäs köping, Vännäs landskommun och Bjurholms kommun. Samtliga hade redan vapen. 1983 avskildes åter Bjurholm som särskild kommun.

Bjurholm kommun

Norsjö kommun

Malå kommun

Vännäs har efter åtskilliga turer med föreslagna kombinationer av de ingående delarnas vapen, tävling för allmänheten och förslag från riksarkivet slutligen beslutat att återgå till landskommunens gamla vapen med följande beskrivning: "I blått fält en genomgående bro med överliggande båge av silver och därunder tre stockar av guld, ordnade två en och bjälkvis ställda."

Vapnet har genom riksarkivets försorg undergått en lätt modernisering och har registrerats av Patent- och registreringsverket.

Brospannet syftar på järn- och landsvägsbroar inom kommunen och stockarna erinrar om den numera upphörda flottningens betydelse. Skogsbrukets vikt för näringslivet torde dock förhoppningsvis bli bestående, varför vapnet fortfarande kan anses vara aktuellt.

Även *Bjurholm* har återtagit sitt gamla vapen. En i detta fall något mer omfattande modernisering har gjorts och rekommenderats av heraldiska nämnden. Kommunen har dock ännu inte låtit registrera vapnet.

Dess beskrivning är följande: "I blått fält en av vägskuror bildad bjälke av guld, belagd med en gående svart bäver med tunga, tänder och klor röda."

Bjälken syftar på traktens älvar. Bävren, som vid vapnets fastställelse 1951 syftade

på ortnamnets förled, är numera åter ett uppskattat inslag i traktens fauna.

Norsjö kommun bildades 1974 av landskommunerna Norsjö och Malå, som båda brukade vapen. 1977 registrerades ett nytt vapen för den nya enheten, och detta presenterades för HT:s läsare i nr 38 (1978). Kommunen delades emellertid åter 1983, och *Malå* beslöt då att återgå till sitt äldre vapen. Detta har nyuppmålats av Ingrid Lamby, rekommenderats av Statens heraldiska nämnd och registrerats. Beskrivningen lyder: "I rött fält en av en vägsкура bildad stam och däröver två korslagda yxor, allt av silver."

Eftersom detta vapen inte tidigare varit föremål för behandling i riksarkivet – det utarbetades på 1960-talet av Svenska kommunalheraldiska institutet – finns här ingen dossier som förklarar symboliken. Dock får man anta att vägskuran som så ofta antyder belägenhet vid vatten – vilket i denna inlandskommun måste avse Malån – och att yxorna har med skogsbruket att göra.

Också det år 1983 nya, mindre *Norsjö* beslöt att återgå till det vapen, som förts av landskommunen med samma namn 1947–74. Dess beskrivning är: "Sköld kliven av en vägsкура i guld, vari en grön gran, och i grönt, vari ett gyllene kornax." Ingrid Lamby har utfört en varsam teknisk bearbetning. Symboliken är enkel –

skogs- och åkerbruk. – Då kommunen ännu inte låtit registrera vapnet finns ingen officiell prototyp i riksarkivet. Av en här förvarad skiss framgår emellertid, att axet verkligen avbildar sädeslaget korn. Detta är en förbättring i förhållande till det kortlivade Norsjövapnet 1977–82, vars prototyp uppenbarligen innehåller ett veteax. I *den* beskrivningen står visserligen "sädesax", varför arten borde vara likgiltig – men eftersom vete inte odlas i dessa nordliga trakter var utformningen olycklig.

Osby kommun har efter hörande av Statens heraldiska nämnd år 1983 låtit registrera det vapen, som år 1963 faststälts för Osby köping. Dess beskrivning är: "I fält av silver en grön palmkvist och ett rött gevär i kors." Vid registreringen användes den tidigare fastställda formen helt oförändrad.

Geväret härstammar från det vapen, som 1947–63 gällde för köpingen – en skälig oheraldisk framställning med en "gående röd snaphanc, hållande geväret med båda händerna." (Av köpingborna torde detta vapen ha uppfattats som en avbildning av en staty i hembygdsparken.) Trakten har dessutom varit känd för sitt

böss-smide redan under danska tiden. Palmkvisten är hämtad från häradets sigill från år 1679, som innehöll två korslagda palmkvistar samt devisen "trohet skaffar fred".

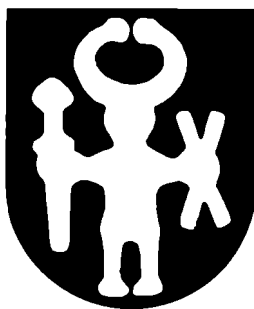
Upplands-Bro kommun har 1983-11-25 fått ett vapen med följande beskrivning registrerat: "I rött fält en hornprydd man hållande med höger hand ett svärd om skidan och med vänster hand två korslagda stavar, allt i guld."

Den märklige mannen i vapnet utgör en heraldisk stilisering av ett jordfynd, den s k Ekhammarsgubben eller Kungsholmenkrigaren – en knappt 3 cm hög vikingatida bronsfigur, som påträffats inom kommunen. Det har inte varit möjligt att fastställa innebörden av den lille mannens attribut. Trots detta har kommunen använt en naturalistisk framställning av figuren i grönt på silverbotten som sitt emblem under ett tiotal år innan man år 1982 tog kontakt med riksarkivet för att få en heraldiskt godtagbar variant utförd. Uppmålningen gjordes av Ingrid Lamby i nära kontakt med heraldiska nämnden, särskilt professor Lennart Rodhe.

Clara Nevéus

Osby kommun

Upplands Bro kommun

Om ursprunget till det svenska riksvapnet Tre Kronor

Av Georges de Lojze

För någon tid sedan hade jag tillfälle att presentera för mina kolleger i "Société de l'Histoire de l'Art Français") ett fynd av mycket färskt datum, som gjorts i staden Avignons centrum under pågående restaureringsarbeten i en större fastighet. Denna byggnads yttre, som förändrats mycket under seklernas lopp, i synnerhet då den under 1800-talet ombyggdes till läroverk, hade blivit ytterligt banalt och lät inte förmoda, att den invändigt, under flerfaldiga putslager och falska innertak, bevarat mycket äldre arbeten av stort intresse.

Jag har icke för avsikt att här upprepa den redan publicerade detaljerade redogörelsen för hela denna upptäckt, eftersom de personer, som skulle vilja ha en mera uttömmande översikt, kunna uppsöka de tryckta arbeten, som anföras i noten nedan. Det föredrag, som jag har äran att hålla i dag, kommer därför att begränsas, som titeln visar, till identifieringen av en enda av de tjugosex vapensköldar, som nu återstå av en fris, som ursprungligen torde ha omfattat omkring fyra dussin sköldar, och framför allt till fixeringen av den exakta tidpunkt, då den målats.

Sistnämnda punkt, som uppenbarligen är väsentlig för svaret på den uppställda frågan, nödgar oss emellertid att presentera och studera, vad som återstår av vapenfrisen i dess helhet, för att avgränsa den tidrymd, under vilken den utförts.

Avignen genomlevde under 1300-talet ett oerhört märkligt skede. Under en epok, då dess makt, icke blott religiöst men också politiskt, var så gott som obe-

stridd, utsåg Påvedömet denna stad till tillfällig huvudstad för kristenheten genom att välja sitt säte därinom. För en liten stad med omkring fem eller sex tusen invånare kunde detta icke gå för sig utan att framkalla betydande materiella svårigheter, eftersom stadens befolkning tre eller fyra decennier senare nästan hade tio-dubblats. Att hysa en påve, två dussin kardinaler och den mängd prelater, klerker och förnämna herrar, som kretsade runt den påvliga kurian, vållade så många flera problem, som fransmännen under Ludvig VIII, mindre än ett sekel tidigare, efter att ha erövat staden efter en tre månader lång belägring, hade låtit rasera inte bara ringmurarna utan också trehundra av de viktigaste bostadshusen med deras torn.

Staden var skyldig att anvisa och leverera i genomsnitt ett tjugotal bostäder för att härbärgera en enda kardinal med dennes "familj", som kan beräknas till flera tiotal personer. Det hände ofta, att kardinalerna, efter att ha köpt de "levererade" husen och grannhusen, låto riva dem helt eller delvis för att kunna uppföra ett riktigt palats.

Den byggnad, som nu sysselsätter oss, är den som inreddes av provincialpriorn för dominikanerna i Toulouse, Guilhem de Peyre Godin, vanligen kallad kardinalen av Bayonne (efter hans födelsestad), sedan Clemens V utnämnt honom till kardinalpräst tit. S. Cecilia 24 december 1312 och Johannes XXII befordrat honom till kardinalbiskop av S. Sabina 12 september 1317. Han lät dekorera huset efter sin tids mode, d.v.s. bland annat med ett jaktfris

(som ännu finns kvar i en längd av 35 meter och en höjd av 1 meter) och en vapenfris av mer än 25 meters längd.

Den "tinel" (samlingsaal), längs vilken denna fris löper, högt uppe på väggarna, var vid tiden för upptäckten vanställd genom att två skiljemurar relativt nyligen tillbyggs och framför allt genom att taket sänkts, så att det fullständigt dolde bjälktaket från 1300-talet och de friser, som kantade det. Det är en lycka, att detta falska innetak satts dit för et par hundra år sedan, ty annars hade säkert frisererna förstörts, därför att de ansetts omoderna och redan voro i mycket dåligt skick.

Den heraldiska dekorationen har nästan helt försvunnit på den norra hälften av salen, där endast 3 vapensköldar finns kvar (2 på nordväggen, 1 på norra delen av östväggen), medan den är fullständigt bevarad, om också skadad, i den södra hälften, där 23 sköldar följa i rad utan lucka i serien (3 på södra delen av östväggen, 17 på den södra huvudbjälken, 3 på södra delen av västväggen). Om alltså nästan hälften av sköldarna olyckligtvis försvunnit, har emellertid turen velat, att det är den intressantaste hälften, som blivit bevarad.

Vapendekorationer torde ha varit vanliga i praktväningar under medeltidens sista århundraden. I sydöstra Frankrike finnas en hel del kvar: i slottet i Ravel, nära Clermont-Ferrand (190 sköldar, omkr. 1300), riddarhuset i Pont-Saint-Esprit i departementet Gard (261 vapensköldar, omkr. 1340), i Loives de Montfalcon i dep. Isère (39 sköldar, 1300-talets mitt), i biskopsgården i Embrun (27 sköldar, omkr. 1370), i Diana de Montbrison i dep. Loire (178 sköldar, 1300-talet), i dekangården i Brioude i dep. Haute Loire (800 sköldar, 1300-talet), i det s.k. generalförpaktarnas hus i Villeneuve-de-Berg i dep. Ardèche (förstörda under 1800-talet), i huset Gontier de l'Ange i Embrun (27 sköldar, 1400-talet) etc. etc. Schweiz har också flera viktiga exempel: Erstfelden-tornet i kan-

tonen Uri (78 sköldar, början av 1300-talet), huset "Zum Loch" i Zürich (179 sköldar, andra hälften av 1200-talet), huset "Zum langen Keller" i Zürich etc. Sådana finnas likaledes i Italien och i Tyskland och säkerligen på andra platser, som jag ej känner till.

Avignon, som var kristenhetens huvudstad under 1300-talet och ännu under 1400-talet behöll en betydande roll, torde vara särskilt rikt försedd med dekorationer av denna typ. Vi veta genom Peirese, som lyckligtvis gjort en mycket värdefull förteckning däröver, som jag avser att publicera, att "la Vice Gérance" hade en sådan dekoration från omkr. 1350-1375. Restaureringar i två kardinalspalats ha avslöjat rester, som tyvärr äro mycket påvra. Endast en liten del av sköldemärkena i Cecanos "Livrée" äro nämligen identifierbara, medan de i Arnaldo de Vias "Livrée" äro alldeles oigenkännliga. Det är knappast förvånansvärt, att sådana enkla byggnadsdekorationer så småningom försvunnit, antingen som följd av smakens förändring under århundradenas gång, eller helt enkelt därför att man varit tvungen att snygga upp salarnas utseende genom att modernisera dem, eftersom sådana väggmålningar snabbt förfalla och förblekna.

Bland alla de samtidiga vapendekorationer, som vi nyss anför, har den som nu är vårt ämne, en egenskap som ger den en särställning av största intresse.

I kardinalens av Bayonne "Livrée" i Avignon ha nämligen frisans sköldemärken, i stället för att placeras mer eller mindre slumpvis i syfte att ge en dekorativ effekt, arrangerats i en strängt etikettsenligt ordning, där man märker upphovsmannens uppenbara avsikt att uppvisa en noggrant bestämd rangordning. Liksom vid en middag etiketten fordrar, att värdfolket skall inramas av ömsevis män och kvinnor, är det här huvudpersonen, påven själv, som intager mittplatsen (nr 20 enligt

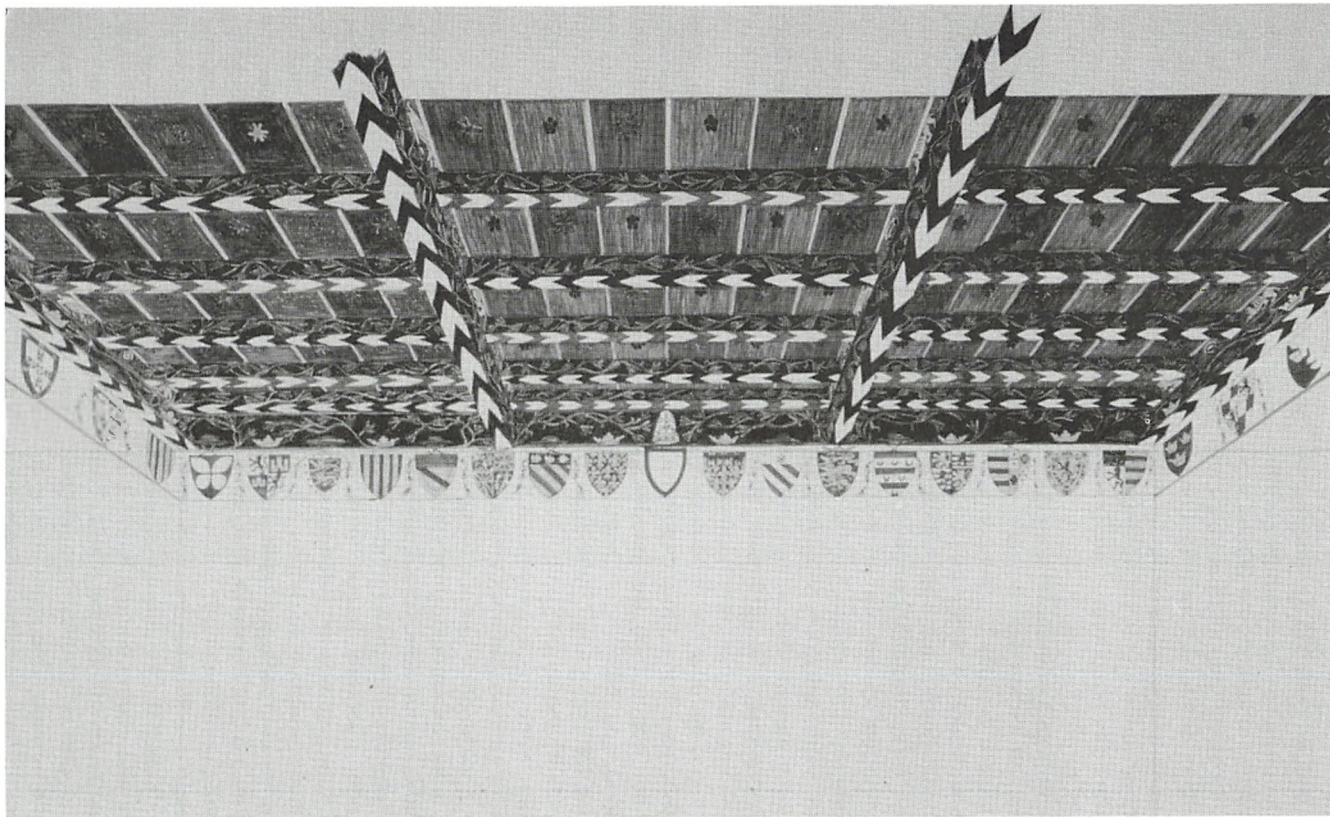

Fig. 1. Södra delen av palatsets sal med den bevarade delen av vapenfrisen. Tecknad rekonstruktion.

vår numrering) omgiven av två konungar och utanför dessa två kardinaler o.s.v. Denna växling mellan konungar (ojämna nummer) och kyrkofurstar (jämna nummer) fortsätter ända till frisens båda ändar. Utstuderade diplomatiska finesser och subtiliteter ha otvivelaktigt föranlett upphovsmannen att placera den ene kardinalen eller konungen framför den andre.

Beträffande kardinalerna kunna vi konstatera, att initiativtagaren strängt hållit sig till den hierarkiska rangordningen. Alla kardinaler till höger om påven äro kardinalbiskopar, medan de till vänster endast äro kardinaldiakoner. Det förefaller t.o.m. som om han velat driva omsorgen om den protokollära finessen ännu längre. Inom vardera kategorien fungerar nämligen anciennitetsordningen, så att utnämningdatum blir allt färskare, allteftersom man avlägsnar sig från huvudpersonen. Vad beträffar kardinaldiakonerna kunde rätten till de två främsta platserna icke bestridas de båda med den högsta tjänstealdern, Napoleone Orsini (utnämnd 1288) och Jacopo Stefaneschi (utnämnd 1295), medan de följande icke gingo tillbaka längre än till Johannes XXII:s första kardinalsutnämning i december 1316. Vad det gällde kardinalbiskoparna, som kunde ha samma datum (1316) för kardinalsutnämningen, var det ancienniteten efter upphöjelsen till kardinalbiskop, som var avgörande: främst Pierre des Prés, kardinalbiskop av Palestrina 1323 (därjämte kurians vicekansler sedan 1325), Bertrand du Poujet, kardinalbiskop av Ostia 1327, Gaucelme de Jean, kardinalbiskop av Albano 1330.

Beträffande konungarna kunde påven Benedictus XII icke undvika att på sin högra sida placera konung Filip VI av Frankrike, sin tids mäktigaste monark och dessutom utsedd till ledare av det kommande korståget. Den andra hedersplatsen, på sin vänstra sida, reserverade påven

för Robert I av Anjou, konung av Sicilien och greve av Provence, eftersom det var inom dennes välde, som påvedömet inrättat sitt residens. Avignon blev nämligen inte pävlig egendom förrän 1348, då Clemens VI köpte det av drottning Johanna. Om man undantar fallet Robert av Anjou, vars plats med rätta var den som protokollet tilldelat honom, kan man se, att alla fransk-iberiska riken befinna sig på en och samma sida, de icke-latinska på den andra, utan att man tycks kunna finna någon särskild undermening däri. Om man däremot ville försöka generalisera, fast man icke har tillgång till mer än hälften av faktorerna, måste man konstatera, att alla verkliga kungadömen äro samlade mot mitten, medan de titulära kungadömena "in partibus" förpassats längre bort.

Jag menar, att det är svårt att i en så minutiöst ordnad komposition endast se ett resultat av tillfälligheternas spel.

Jag har också i tysthet sagt mig, att antalet vapensköldar icke torde ha kunnat överskrida 48. Om man håller sig till detta hypotetiska maximum, borde vi ha haft vapen för påven, 23 kardinaler och 24 konungar. Skulle detta ha varit sakligt möjligt? Vi skola se, att så var fallet.

Benedictus XII hade vid tiden för sitt val den 20 december 1334 funnit ett kardinalkollegium med 23 medlemmar. Dödsfall hade reducerat det till 16 medlemmar, när han beslöt att återgå till det tidigare antalet och den 18 december 1338 vid den enda kardinalspromotionen under sitt pontifikat utnämnde 7 nya kardinaler. Det hade på nytt minskat till 20 vid hans död i Avignon den 25 april 1342. Inalles 30 kardinaler, varav 21 fransmän, 8 italienare och 1 spanjor, hade levat under någon del av eller hela Benedictus XII:s påvetid.

En förteckning över dessa kardinaler, ordnade efter utnämningår, ser ut på följande sätt, varvid namnen på de kardinaler, vilkas sköldemärken finnas i denna sal, äro kursiverade.

1. *Napoleone Orsini* (1288–1342).
2. *Jacopo Caetani Stefaneschi* (1295–1341).
3. Luca Fieschi (eller de Flisco) av grevesläkten de Lavagne (1300–1336).
4. *Raymond Guilhem de Fargue* (1310–1346).
5. Guillaume de Peyre Godin (1312–1336).
6. *Gaucelmus de Jean* (1316–1348).
7. *Bertrand du Poujet* (1316–1352).
8. *Bertrand de Montfavet* (1316–1342).
9. *Gaillard de la Motte* (1316–1356).
10. Giovanni Caetani Orsini (1316–1335).
11. Arnaldo de Via (1317–1335).
12. *Pierre des Prés* (1320–1361).
13. *Jean Raymond* av grevesläkten de Comminges (1327–1344).
14. *Annibale Caetani de Ceccano* (1327–1350).
– *Jacques Fournier* (1327 – påve 1334).
15. Raymond de Mostuejous (1327–1335).
16. Pierre Gonin de Montemart (1327–1335?).
17. Pierre de Chappes (1327–1336).
18. Matteo Orsini (1327–1340).
19. Pedro Gomez (1327–1348).
20. Imbert Du Puis (1327–1348).
21. Giovanni Colonna (1327–1348).
22. *Elie de Talleyrand Perigord* (1331–1364).
23. Pierre Bertrand d.ä. (1331–1348).
24. Gozzio Battaglia da Rimini (1338–1348).
25. Bertrand de Deaux (1338–1361).
26. Pierre Roger (1338 – påve 1342).
27. Guillaume Court (1338–1361).
28. Bertrand d’Albiay (1338–1350).
29. Raymond de Montfort (1338–1338).
30. Guillaume d’Aure (1338–1353).

Om man håller för sannolikt, om inte rentav säkert, att verkets upphovsman tagit hänsyn till tjänsteåldern efter kardinalsutnämningarna för att upprätta rangordningen, och att han icke begått något misstag, borde vi alltså finna vapensköldarna för de tre kardinaldiakonerna Luca

Fieschi (de Flisco), Giovanni Caetani Orsini och Arnaldo de Via inom den bevarade delen av den heraldiska frisen. Eftersom de icke återfinnas där, måste man framflytta dekorerings tillkomst till februari 1336, därför att de två sistnämnda kardinalerna döt 27 augusti, respektive 24 november 1335, och Luca de Flisco avlidit 31 januari 1336. Då jag för min egen del räknar med att vi befinna oss i det "Livrée", som tillhörde kardinalen av Bayonne (död 4 juni 1336), och att hans vapen, på grund av att han var värden i huset, borde finnas mitt emot påvens, blir frånvaro av detta vapen icke något problem av samma slag, eftersom det borde ha suttit på det ställe, där det nu finns ett fönster, som togs upp på 1800-talet.

Beträffande kungarikena, vilkas vapensköldar icke äro personliga ("Konungen är död! Leve Konungen!"), blir problemet ett annat. Fanns det – fortfarande under förutsättningen att sköldarna voro högst 48 – överhuvud inom kristenheten på 1300-talet 24 kungariket, som gjorde det möjligt att fylla ut och fullända dekorerings?

Efter att ha blivit vald den 20 december 1334 och krönt den 8 januari 1335, riktade Benedictus XII påföljande dag en skrivelse till konungen av Frankrike för att underrätta honom om valet. Skrivaren har vid slutet av skrivelsens koncept antecknat: "In eundem modum scribitur regibus infrascriptis: Roberto regi Sicilie illustri, Edwardo regi Anglie, Alfonso regi Castelli, Philippo regi Navarre, Carolo regi Ungarie, Roberto (*sic!*) regi Suetie, Hugoni regi Cipri, Kasimiro regi Polonie, Johanni regi Boemie, Alfonso regi Portugalie, Alfonso regi Aragonum, Leoni regi Armenie" (Registra Vaticana 119, ep. 1, fol. 1 verso).

Bland det, som återstår av den heraldiska dekorationen, finna vi vapnen för två kungariket, som icke nämnas bland den påvliga skrivelsens adressater, nämligen

Skottland och Mallorca. Däremot uppräknas där fyra kungariken, vilkas vapen nu saknas i vår dekoration, nämligen Ungern, Cypern, Polen och Armenien. Vi komma alltså fram till sammanlagt 15 kungadömen. Vilka skulle de 9 övriga kunna vara? Helt säkert böra vi utesluta den tysk-romerske kejsarens vapen. Kejsar Ludvig av Bayern hade nämligen på tillskyndan av Marsilius av Padua låtit anställa en renlärighetsprocess mot "prästen Jacques de Cahors, som kallar sig Johannes XXII" och därefter avsett honom. Den 12 maj 1328 hade han låtit prästerskapet i Rom i dennes ställe välja franciskanen Pietro Rainalducci de Corbara, som antagit namnet Nicolaus V. I öppen och förklarad strid mot påvedömet sedan årtal och alltjämt drabbad av exkommunikationens bannstråle kunde kejsaren, utstött ur kyrkan, icke göra anspråk på en plats i de kristna nationernas samfund.

De vapenböcker från 1200- och 1300-talen, som jag haft tillgång till i kopior, redovisa nästan alltid ett större eller mindre antal konungar eller kungariken. Om vi som exempel taga Wijnbergen-vapenboken, som upprättats mellan 1265 och 1288, finna vi där sköldemärken för 55 konungar (nr 1257-1312). Vi skulle kunna indela dem i tre kategorier: först faktiskt existerande kungadömen som Frankrike, England och alla de riken, som vi just uppräknat; vidare de kungadömen, som under 1300-talet hamnat "in partibus infidelium", d.v.s. sådana, vilkas konungar icke innehade mer än själva titeln: Jerusalem, Konstantinopel, Tarsus etc.; slutligen kungadömen, som mer eller mindre voro fantasiriken: Babylonien, Slavonien, Valakiet, Ryssland, Bulgarien, Marocko, Tunisien etc.

Bland de faktiskt existerande kungadömena under 1300-talet kunna vi utöver de 15 ovan anförda tillägga Danmark, ön Man, Irland och Sardinien. Det förefaller, som under den för oss aktuella tiden Nor-

ge inte kunnat medräknas, eftersom det då var i personalunion med Sverige och för ögonblicket knappast hade någon fristående ställning.

Förefintligheten av vapensköldar för Konstantinopel, Jerusalem och Tarsus i vår fris bevisar, att upphovsmannen för att komplettera serien av faktiska konungar måst fiska bland de kungadömen som i likhet med vissa biskopsdömen kunna betecknas som "in partibus infidelium". Till dessa tre titlar kunna vi foga konungen av "Pariologue" (det Bysantinska kejsardömet, Paleologernas dynasti), konungen av Saloniki (ett latinskt kungadöme, tillhörande hertigarna av Burgund sedan 1266), konungariket Syrien eller Tyrus, konungen af Akkon (Acre), fursten av Morea.

Man skulle för övrigt kunna tänka sig, att upphovsmannen, om han behövt komplettera sin serie, tagit sin tillflykt till vapnen för de stora okrönte länsherrar, vilkas makt ingalunda var mindre än vissa konungars, t.ex. hertigarna av Österrike, Brabant, Bretagne, Lothringen etc., grevarna av Flandern, Luxemburg, Savoyen etc., eller städer som Venedig eller Genua, vilka tack vare sin flotta alltid spelat en avgörande roll under korstågen. Ett bevis på möjligheten att komplettera konungarna med sådana stormän, liksom kardinalerna med prelater, finns för övrigt i ett avsnitt av apostoliska kammarens räkenskaper för en bankett, som gavs av Benedictus XII för en imponerande församling: "Comederunt domino nostro (Benedictus XII) rex Francie, rex Navarre, rex Majoricarum, domini cardinales et plures duces, comites, barones et prelati."

Frisens vapensvit, som i och för sig är ganska ovanlig, är intressant i flera avseenden, först och främst naturligtvis ur rent heraldisk synpunkt men också ur historisk: vilka orsaker fanns det att välja en sådan dekorerings, och för vilket tillfälle har den uttänkt? Och - om svaret på des-

sa båda frågor skulle göra det möjligt att exakt tidfästa den – även ur konstnärlig synpunkt, ty vi skulle då få en värdefull hjälp att datera den freskomålning, som blev resultatet.

Eftersom vi icke exakt känna vapensköldarnas totala antal, kunna vi icke numrera dem från nordväggens mitt (d.v.s. platsen mitt emot Benedictus XII:s sköld), som vi skulle ha gjort, om alla sköldarna funnits kvar, utan börja helt enkelt numreringen med den första bevarade vapenskölden.

1. Kejsardömet Konstantinopel: "I svart fält ett genomgående kors av silver, som kvadrerar skölden, i varje fyrkant åt följt av fem grekiska silverkors, ordnade 2, 1 och 2, det mittersta inom ring av silver" (Catherine II av Valois-Courtenay, kejsarinna 1308–46).

Såvitt denna skölds ganska tillfredsställda klick medger, förefaller det, som om dess nuvarande tinkturer svart och vitt (silver) äro ursprungliga och icke bero på någon förändring från de tinkturer, rött och guld, som den normalt borde ha burit. Eftersom konstnären visat stor pålitlighet vid återgivandet av färger och metaller i alla de övriga sköldarna, borde man kunna utesluta tanken på ett misstag i detta fall. Man skulle då kunna fråga sig, som Léon Jécquier framkastat, om än med stark reservation, om inte kejsarinnan Catherine på grund av sitt nyligen inträffade änkestånd avsiktligt låtit kläda sitt vapen i sorg.

2. Kardinal Elie de Talleyrand-Perigord: "I rött fält tre gyllene lejon." Omramat av snodder med ollonformad tofs, nedhängande från den nu försvunna kardinalshatten.. (Kardinal från 24/25 maj 1331 til 17 januari 1364.)

3–8. Den sista skölden på norra väggen har försvunnit (ledigt utrymme 70 cm fram till nordöstra hörnet) liksom de fem följande på östra väggen (ledigt utrymme 310 cm).

9. Kungariket Portugal. "I fält av silver två stolpvis ordnade motställda sköldar med fem besanter, fältet omramat av en röd bärd, belagd med sex gyllene kasteller." (Alfons IV, konung 1325–1357). Sköldens relativt goda skick ger anledning att förutsätta, att de två eller tre andra småsköldar ("quinois"), som man skulle vänta sig finna där, kanske aldrig existerat.

10. Kardinal Annibale Ceccano: "Kluven sköld, till höger i rött fält en framkommande örn av guld (Ceccano), till vänster [vänsterhalvan av :] sex bjälkar av växelvis rött och silver, silverbjälkarna belagda med sex röda halvmånar, ordnade tre, två och en (Stefaneschi)." (Kardinal 18 december 1327 – juli/ augusti 1350). Därovanför, målad på kantbjälken, och omgiven av blomsterslingor, en kardinalshatt, vars snoddar, slutande med en enda ollontofs, omrama skölden.

11. Kungariket Aragonien: "I fält av guld fyra röda stolpar." (Alfons IV, konung 1327–1336, eller hans efterträdare Pedro IV den ceremoniose, konung 1336–1387.)

De tre sista sköldarna, som vi just beskrivit, äro målade på östra väggen. De mäta 35 cm × 35 cm och äro placerade med ett mellanrum om likaledes 35 cm. Detta gör, att man utan större risk för misstag kan förmoda, att den 4,85 meter långa östväggen burit åtta målade vapenskölder. Under dem löpte en oavbruten röd bärd, 5 cm bred.

Vid salens sydvägg, där den första takbjälkens ändar vila på de båda sidoväggarnas murar, finna vi på denna bjälkes mot norr vättande lodräta sida, på samma höjd som på östväggen, sjutton sköldemärken av samma storlek som de föregående men med ett mellanrum om endast 10 cm. Sköldens översta del befinner sig 5 cm från övre kanten på bjälken, som här i hela sin längd är kantad med en röd bärd om två cm:s bredd.

12. Kardinal Jean Raymond av grevesläkten de Comminges: "I fält av silver ett rött mantuanskt kors, inom en smal röd bård"; eller "I rött fält fyra spjutspetsar av silver, ordnade som andreaskors." Omramat av snodder med ollonformad tofs, nedhängande från kardinalshatt. Denna sköld är försvunnen. (Kardinal 18 december 1327 – 20 november 1344.)

13. Kungariket Kastilien och Leon: "Kvadrerad sköld, i första och fjärde fyrkanterna i fält av silver ett lejon av purpur (Leon), i andra och tredje fyrkanterna i rött fält ett kastell av guld med tre torn och röda öppningar. (Kastilien)." (Alfons XI, konung 1312–1350). Man kan konstatera, att målaren kastat om ordningen mellan fyrkanterna.

14. Kardinal Gaucelme de Jean: "I rött fält två gående lejon av guld över varandra, inom bård av silver, belagd med 17 blå besanter." Omramat av snodder med ollontofs. (Kardinal från 17/18 december 1316 till 3 augusti 1348.)

15. Kungariket Mallorca: "I rött fält fyra stolpar av guld." (Jayme II, konung 1324–1349.)

16. Kardinal Bertrand de Poujet: "I fält av guld en blå balk och däröver en röd ginstam". Omramat av snodder med ollontofs. (Kardinal från 17/18 december 1316 till 3 februari 1352.)

17. Kungariket Navarra: "Kvadrerad sköld, i första och fjärde fyrkanterna blått fält, bestrött med gyllene liljor, balkvis belagt med en kavle av växelvis silver och rött (Evreux); i andra och fjärde fyrkanterna i rött fält inom infattning av guld ett åttaarmat kors av guldäpplen (Navarra)". Därövanför en krona. (Filip III av Evreux, konung 1328–1343.)

18. Kardinal Pierre des Prés: "I fält av guld tre röda balkar och däröver i blå ginstam tre åttauddiga stjärnor av guld." Omramat av snodder med ollontofs. (Kardinal från 19/20 december 1320 till 30 september 1361, vicekansler sedan 1325.)

19. Kungariket Frankrike: "Blått fält, bestrött med liljor av guld." (Filip VI av Valois, konung 1328–1350.)

20. Paven Benedictus XII: "Fält av silver med röd bård." (Jacques Fournier, påve från 8 januari 1335 till 25 april 1342.)

21. Kungariket Sicilien: "Blått fält, bestrött med liljor av guld, belagt med röd tornerkrage med fem flikar." (Robert av Anjou, Konung av Sicilien och greve av Provence 1309–1343.)

22. Kardinal Napoleone Orsini: "I rött fält tre balkar av silver och däröver i ginstam av silver en sexbladig röd blomma." Omramat av snodder med ollontofs. (Kardinal från maj 1288 till 23 mars 1342.)

23. Kungariket England: "I rött fält tre leoparder av guld över varandra." Ovanför skölden en krona. (Edward III, konung 1327–1377.)

24. Kardinal Jacobo Stefaneschi: "Sex bjälkar av växelvis rött och silver, silverbjälkarna belagda med sex röda halvmånar, ordnade tre, två och en." Omramat av snodder med ollontofs. (Kardinal från 17 december 1295 till 23 juni 1341.)

25. Konungariket Böhmen: "Kvadrerad sköld, i första och fjärde fyrkanterna i rött fält ett gyllene lejon med kliven svans och korsade svanstofsar (Böhmen); i andra och fjärde fyrkanterna i fält, 7 gånger delat av silver och blått, ett rött lejon (Luxemburg)." (Johan I den blinde, konung 1311–1346.)

26. Kardinal Raymond Guilhem de Fargues: "Kliven sköld, i högra halvan i fält av guld tre röda bjälkar (Got); vänstra halvan kvadrerad, i första och fjärde fyrkanten i fält av silver ett rött mantuanskt kors, i andra och tredje fyrkanten i fält av guld en svart kanna (Fargues)". Omramat av snoddar med ollontofs. (Kardinal från 18/19 december 1310 till 5 oktober 1346.)

27. Kungariket Skottland: "I fält av guld ett lejon inom en dubbel lilje-infattning, allt detta av rött". (David II Bruce, konung 1329–1371.)

28. Kardinal Gaillard de la Motte: "Kluven sköld, högra halvan delad av svart, vari en röd örn, och silver (eller guld?), vari ett rött lejon (La Motte); i vänstra halvan i fält av guld tre röda bjälkar (Got)." Inramat av snoddar med ollontofs. (Kardinal 17/18 december 1316 till 20 december 1356.)

De sista sköldemärkena, som vi nu ska beskriva, äro målade på västväggen. De ha samma storlek och samma mellanrum som de tre på östväggen mittemot.

29. Kungariket Sverige: "I blått fält tre kronor av guld, ordnade två och en." (Magnus Eriksson, konung av Sverige 1319–1365, Norge 1319–65 och Skåne 1335–1364.)

30. Kardinal Bertrand de Montfavet: "Kvadrerad sköld, första och fjärde fyrkanten kvadrerad i silver och rött; andra och tredje fyrkanten i fält av silver ett blått lejon inom en infattning av röda besanter." Omramat av snodder med ollontofs. (Kardinal från 17/18 december 1316 till 1 december 1342.)

31. Konungariket Tarsus(?): "I blått fält en kanin(?) av silver (eller guld?)." Denna sköld har blivit avskuren diagonalt av en trappmur. Endast den nedre högra delen finns kvar. Fötternas form och ställning på detta fyrfotadjur kunde föra tanken till björn, katt, kanin, bäver, ekorre, murmeldjur o.s.v. Michel Pastoureau, specialist på medeltidens heraldiska djurvärld föreslår, att vi här böra se kungariket Tarsus' springande kanin (Wijnbergen nr 1293; Randle's Holmes book, fol. 5, nr 3; U 21 c: "Der Keyser von Tartarie" (sic?)).

32. Ett sår i väggen, för att fästa en del av en trappa där, har gjort att denna sköld försvunnit.

33. Konungariket Jerusalem: "I fält av silver ett kryckkors av guld åtföljt av fyra små gyllene kors".

Vi ha redan nämnt, att det skulle vara intressant att veta, om det fanns historiska motiv, som kunnat ge anledning att låta

utföra denna dekorerings efter ett så minuttöst inrättat schema. Det skulle ge oss möjlighet att ännu närmare inringa den redan trånga tidsrymd, som begränsas av tiden för Benedictus XII:s pontifikat (1334/5–1342) och ytterligare reduceras genom att vissa redan avlidna kardinaler saknas.

Nu ha ju verkligen Nationernas Förbund, Förenade Nationerna och möten mellan stormakterna och mindre stater vant oss vid sådana förekomster av rik flaggskrud, som vår fris ofrånkomligt erinrar om. Det kan därför vara skäl att söka efter något, som kan ha framkallat denna "flaggparad", som rimligen inte bör ha tillkommit utan en konkret anledning.

Vi veta, att påvedömet var centrum i medeltidens diplomatiska värld, och att ingenting försiggick, utan att påvedömet ansåg sig berört. Påvarnas diplomatiska verksamhet var intensiv, och deras legater och nuntier genomkorsade världen ända till dess yttersta gräns (Kina). Om man bläddrar i de utgivna banden av Benedictus XII:s brev, kan man konstatera, att Vatikanens "registra" för denne påves korta pontifikat ha bevarat 452 brev till konungen av Frankrike, 263 till konungen av Sicilien, 214 till konungen af England, 127 till konungen av Kastilien, 119 till konungen av Aragonien, förutom dem som han riktat till konungarna av Navarra, Portugal, Mallorca, Ungern, Sverige, Cypern, Polen, Böhmen, Armenien etc. och till en rad hertigar och andra höga herrar av större eller mindre betydhet.

Men kunde något annat företag än korståget, denna stora tanke, som sedan 1000-talets slut förföljde kristenheten, både klerker och lekmän, rättfärdiga en sådan ansamling av rikssymboler från alla stater? Skedet 1334–1342 kan icke visa oss någon annan händelse av världsomfattande slag än förberedelserna för korståget, som skulle kunna vara orsaken.

"La croix", har Froissard skrivet,

"estoit en si grant fleur de renommée, qu'on ne parloit ne devoisoit d'aultre cose" (Korssets rykte stod i sådant flor, att man varken talade eller tänkte på något annat). Och biskopen i Meaux, Philippe de Vitry (som enligt Petrarca var den ende skalden i Frankrike) skrev 1333 i "Chapel des (3) fleurs de lis" med anledning av korstågsplanen och fastställandet av tidpunkten för dess avfärd till år 1335:

"Benezuez qui pourront vivre
l'an mil CCC et V et trente".

(Sälla de som få uppleva år Tusen tre hundra och trettiofem.)

Sedan de senaste korstågen misslyckats, hade situationen i den latinska orienten avsevärt försämrats. Redan Johannes XXII hade blivit allvarligt upprörd av detta sakläge. År 1331 hade patriarken av Jerusalem, Pierre de La Palu, vid återkomsten från en ambassad till sultanen tillrätt en expedition till Heliga Landet. Johannes XXII hade genast befallt alla kyrkliga dignitärer att predika korståg. Han mångdubblade sina brev och beskickningar i detta syfte. Han beslöt, att tionde skulle uppbäras i sex år för att bekosta expeditionen, och utsåg Filip VI att bli korstågets ledare och härens överbefälhavare, och denne accepterade med hänförelse.

Benedictus XII:s första åtgärder voro att fortsätta sin företrädarens politik, och han fullföljde den verksamt och kraftigt: den 31 januari 1335, en månad efter sin kröning, skrev han till 47 ärkebiskopar, att de skulle verkställa uppbörden inom sina stift av de för korståget nödiga hjälpskat-terna. I juni 1335 ratificerade han Johannes XXII:s bulla av 1332 om sexårigt tionde av alla kyrkliga ämbeten, gav närmare regler för uppbörden därav och fastställde den nya pålagan. Redan hade många galärer samlats i Marscilles hamn, och den 14 maj 1335 sände Benedictus XII dit Guillaume du Bos för att inspektera skeppens utrustning och betala 4600 guldfloriner i löner.

Men för att ett sådant korståg skulle ha någon utsikt till framgång var uppenbarligen första villkoret, att fred rådde mellan alla deltagande stater. Olyckligtvis var detta ej fallet; relationerna mellan Filip VI och Edvard III voro mycket spända, framför allt rörande Guyenne men också rörande Flandern och Skottland, och minsta gnista kunde framkalla krig, det krig, som kom att blossa upp några månader senare och räcka i hundra år. Konungen av England var i krig med Skottland sedan årtal, trots lika kortvariga som ofta upprepade vapenstillestånd, och någon lösning på tvisten var ej i sikte. Tvistefrön hade också börjat spira mellan konungarna av Sicilien, Aragonien och Mallorca. Kejsaren, Ludvig av Bayern och hans schismatiska anhängare voro alltjämt i öppen strid med påvedömet, men trots detta eftersträvade konungarna av Frankrike och England var för sig allians med honom, eftersom de förutsågo en så gott som oundviklig konflikt sinsemellan.

Ända sedan början av år 1335 väntade Benedictus XII på ankomsten till Avignon av Filip VI och andra konungar och furstar. Efter ett misslyckat försök i februari 1335, då konungen av Frankrike insjuknade under resan och måste vända om, återkom tillfället inte förrän i första hälften av mars 1336. Korståget var säkert den viktigaste, om inte den enda frågan att diskutera. Benedictus XII var klok nog att inse, att de just pågående inbördes tvisterna och den osäkra jämvikten i Västerlandet inte för ögonblicket tilläto, att korstågstanken förverkligades, utan att man därför helt behövde avstå från den. Genom ett långt brev av den 13 mars 1336 till Filip VI, där det uttryckligen sägs, att beslutet fattats efter överläggning mellan påven, kardinalerna, konungarna och deras råds- herrar, löste påven honom från hans korstågslöfte och från hans ed att avresa till Heliga Landet före 1 augusti 1336.

Vi förmoda alltså, att det var för att

mottaga påvens gäster i mars 1336, som denna dekorerings tillkommit.

Men varför fanns då denna dekorerings, fylld av prestige och speciella omständigheter, i en enkel kardinals bostad och inte i påvens, som sammankallade och mottog dessa höga personer?

Man bör erinra sig, att Benedictus XII vid denna tid torde ha bott osedvanligt uselt i den forna biskopsgården i Avignon. Pierre Poisson, hans byggmästare, hade på våren 1335 med byggandet av kapellet och änglatorsnet (la Tour des Anges) påbörjat de första arbetena på det, som skulle bli påvepalatset. År 1336 hade man börjat riva flera byggnader i biskopsgården, där påven provisoriskt haft sin bostad. Kan han inte då ha bett kardinalen av Bayonne att få använda det palats (livré), som denne just låtit uppföra, för att där hålla plenarmöten och banketter?

En annan invändning skulle kunna göras: skulle det inte kunna röra sig om en dekor, som målats mycket senare för att hugfästa minnet av en märklig händelse i det förflutna? Detta antagande synes oss böra bestämt avvisas, eftersom deltagandet i mötet i verkligheten blev mycket mindre, än påven och kurian hade önskat, ty av suveränerna voro endast konungarna av Frankrike, Navarra och Mallorca tillstädes. Skapandet av vapenfrisen kan därför logiskt bättre motiveras, om det skett inför en kongress, som väntades förena alla regerande furstar omkring påven och kardinalerna, än om avsikten var att i efterhand föreviga en teoretisk idealsituation, som icke skulle ha givit en trogen bild av den faktiska verkligheten.

Denna långa historiska inledning har varit absolut nödvändig, ty den avgörande punkten för vårt ämne är väsentligen frågan om frisans datering. Personligen har jag, av alla de skäl, som jag just utvecklat, kommit till den slutsatsen, att denna heraldiska dekor målats under de första månaderna av år 1336.

Den andra frågan gäller attribueringen av skölden med tre kronor: vem förde under 1300-talet en sådan sköld, eller kanske en liknande, som målaren kunnat återge så, ehuru med några misstag?

En enda kardinal, Simon of Langham, kallad den engelske kardinalen, har under 1300-talet haft ett ganska snarlikt vapen: tre kronor, ställda två och en, med ett litet (korsat?) kors i mitten. Det finns särskilt i hans sigill, varav man åtminstone känner ett exemplar, vidhängt ett pergamentsbrev i departementsarkivet (Archives départementales du Nord) i Lille. Denne benediktinmunk, abbot i Westminster, sedan biskop i Ely och slutligen ärkebiskop av Canterbury, blev inte utnämnd till kardinal förrän av Urban V 1368. Han var först kardinalpräst tit. S. Sixti och befordrades till kardinalbiskop av Palestrina omkr. 1373; han dog i Avignon 22 juli 1376. Han kan därför inte vara med på denna fris, som tillkommit mer än trettio år tidigare och där de av sina vapen representerade kardinalerna alla hunnit dö. Vi ha för övrigt framhållit, hur rigoröst världsliga och andliga furstars vapen alternera. Nu är ju denna sköld placerad mellan sköldarna för två kardinaler, Gaillard de La Motte och Bertrand de Monfaveit. Det kan alltså inte här vara fråga om en kardinals vapen, och hypotesen om en sköld för Simon of Langham – t.o.m. en som avbildats förvanskad av målaren – måste förkastas.

Man måste därför söka efter en världslig potentat.

Ända sedan S:ta Helena av Colchester, Konstantin den stores moder, hade funnit Kristi kors ("vera crux") och Heliga Tre Konungars relikier år 327 och sedan kejsar Fredrik Barbarossa överflyttat dem till Köln år 1164, hade Tre Konungar dyrkats högt i länderna i norr, särskilt i de anglosachsiska rikena. Detta avspeglas i att deras symbol Tre Kronor användes av ett flertal kungariken i södra England under

Fig. 2. Tre kronorsvapnet i salens vapenfris. Fotografi.

högmedeltiden och sedermera under 1300-talet av vissa städer eller biskopsstift (Köln, Hereford, Ely, Kraków etc.).

Man torde inte behöva anföra några bevis för att en crinran om denna protoheraldik icke har något att göra med vår fris, lika litet som någon häroldskåpa från senmedeltiden.

Intressantare är frågan om konung Artur. Bekant är den ofantliga förtjusningen under medeltiden för sagorna om Runda bordet, likaså att denne legendariske konung då fått en sköld med tre kronor som kännetecken. Men vad skulle det övernaturliga, drömmen och dikten ha att skaffa med en fris, som utmärktes av en konkret och historisk påtaglighet, som dess skapare velat framhäva så starkt? En attribuering av detta vapen till konung Artur bör därför enligt min mening förkastas.

Eftersom dessa olika hypoteser icke kunna godtagas, återstår det att studera den som rör kungariket Sverige.

I det givna historiska sammanhang, som vi förut redovisat i detalj, synes oss attribueringen av skölden "i blått fält tre kronor av guld" till kungariket Sverige vara den enda möjliga lösningen. Den skulle vara självfallen, om vi inte stötte på ett allvarligt hinder: tidpunkten.

Bibliografien rörande det svenska riksvapnet Tre Kronor är ovanligt omfattande. I sitt utmärkta verk "De tre kronorna" gav Heribert Seitz redan år 1961 hänvisningar till 151 tryckta arbeten därom, och under de följande 20 åren har strömmen av studier i detta ämne icke avtagit. Alla dessa talrika och framstående heraldiker komma enhälligt till samma slutsats av sina omsorgsfullt dokumenterade undersökningar: det var med den statskupp 1364, som förde Albrekt av Mecklenburg till makten, som det svenska riksvapnet Tre Kronor faktiskt framträdde för första gången och i denna egenskap. Det finns i den nye svenske konungens sigill, som i oskadat skick är vidhängt ett brev av 27

september 1365 (Svenska Riks-Archivets Pergamentsbrev nr 671) men i defekt exemplar tidigast är vidhängt ett privilegiebrev 22 juli 1364 (nr 616). Det begagnades därefter under största delen av denne konungs brev, även sedan han förlorat kronan 1389 och endast härskade i Mecklenburg.²⁾

Nu förhåller det sig visserligen så, att alla kända sigill före 1364 (även Magnus Erikssons) visa vapnet med Folkungarnas lejon, och detta är en invändning av vikt. Men kunde det faktum, att man ej heller utanför den officiella diplomatiken kände något exempel på vapnet Tre Kronor, som var tidigare än sigillet 1364, räcka till, för att fastställa som en dogm, att vapnet uttänkts och skapats av inkräktaren Albrekt? Man kan varken stödja sig på någon berättande källa eller på något dokument för att bevisa detta. Det kan därför icke röra sig om annat än en hypotes, som vid upptäckten av en ännu äldre återgivning måste sättas i fråga.

Ingen var genom sina forskningar och arbeten bättre kvalificerad än den siste svenske riksheraldikern, baron Harald Fleetwood, obestridd en specialist på svensk heraldik och sigillografi, för att veta, att man ej kände till någon framställning av ett svenskt kungavapen med Tre Kronor tidigare än Albrekts av Mecklenburg sigill från 1364. Man kan icke annat än beundra den verkliga intuition hos denne framstående lärde, som tillät honom, trots att han väl kände de faktiska förhållandena, att förklara: "Det faktum, att hon (drottning Margareta) dock avstod från sin arvsrätt till det urgamla svenska kungavapnet och antog tre-kronorsvapnet tyder på att detta senare måste hava äldre ursprung än konung Albrekts skapelse."³⁾ Upptäckten i Avignon kommer att medföra en lysande bekräftelse på denna märkliga intuition.

Många skäl kunna för övrigt andragas för att rubba den intill denna dag så enhäl-

Fig. 3. Albrekts av Mecklenburg sigill, vidhängt ett brev av 27 september 1365.

ligt etablerade tilltron till att denna nyskapelse skall tillskrivas den kunglige inkraftaren. Är det troligt, att denne nya konung, som just rubbat den vedertagna dynastiska ordningen, skulle påtvinga sitt rike en vapenbild, som var helt främmande för Sverige, och därmed understryka sitt intrång i ett land, som inte lagligen tillkom honom? Ett sådant psykologiskt misstag verkar desto mindre troligt, som Albrekt av Mecklenburg ju faktiskt var knuten så nära som möjligt till den gamle kungaätten, eftersom hans mor var syster till den regerande legitime konungen och han alltså genom henne direkt härstamade från den kungliga Folkunga-ätten.

För att förklara uppkomsten av detta sköldemärke i början av den nya regimen har man framkastat idén, att Albrekt av Mecklenburg skulle ha brutit ut en figur – i detta fall kronan – ur sitt familjevapen för att, genom att mångfaldiga den, åstadkomma ett vapen för sitt nya kungarike.¹⁾ Denna tes om "pars pro toto" förefaller oss – i detta speciella fall – fullständigt ohållbar av flera orsaker. För det första rörde det sig om en alltför vanlig bifigur,

som var mycket spridd inom heraldiken, framför allt över lejon och örnar m.ö., och som vid anblicken av det mecklenburgska tjurhuvudet är en detalj av ringa betydelse utan någon sådan märklig eller speciell karaktär, som skulle rättfärdiga ett framhävande därav.

Vidare tager hypotesen, att vapnet skapats på grundval av den nye konungens ättevapen, icke tillräcklig hänsyn till den överflödande mängden exempel på detta kungliga emblem i de skandinaviska länderna sedan lång tid tillbaka.

Är det slutligen rimligt, att drottning Margareta och svenskarna, efter att Albrekt av Mecklenburg hastigt gjort sig förhatlig för sina nya undersåtar och sedan han besegrats och störtats av drottning Margareta, som svenskarna tillkallat, skulle för beständigt ha antagit ett vapen, som först skapats av en utskämd och förjagad furste?

Det är uppenbart, att när Albrekt av Mecklenburg som kungligt sigill antog en sköld med Tre Kronor, så handlade det varken om en nyskapelse ur intet (ex nihilo).

Fig. 4. Sigill använt av Blanche av Namur, gift med konung Magnus Eriksson 1335, död 1363. Omskriften har hennes tredubbla titulatur: drottning av Sverige, Norge och Skåne.

Fig. 5. Mynt slagna av de svenska konungarna Johan Sverkersson, Erik Eriksson, Valdemar, Birger Magnusson (översta raden) och Magnus Eriksson (de tre första i nedersta raden) samt av den danske konungen Erik Menved.

lo) eller om en ombildning enligt regeln "pars pro toto" av hans eget ättevapen. Med sigillet av år 1364 har han helt enkelt givit vad som skulle kunna sägas vara den första legala bekräftelsen åt en kunglig symbol, som redan fanns i Sverige.

Varför kunna vi icke nu, när vi fått kännedom om att en sköld med Tre Kronor återfunnits i Avignon, komma överens om att det inte är Albrekt av Mecklenburg utan Magnus Eriksson, stundom kallad Magnus Smek, som före honom uttänkt denna typ av sköldemärke för att symbolisera de länder, som han regerade över, ett sköldemärke, som usurpatorn Albrekt skyndade sig att antaga i ett försök att bättra inordna sig i den forna dynastien.

Magnus Eriksson hade vid tre års ålder år 1319 efterträtt sin farbror Birger på Sveriges tron och vid morfadern Håkan Magnussons död samma år genom arv blivit konung av Norge. Efter att ha förklarats myndig 1331, annekterade denne unge ko-

nung följande år Skåne, det största och rikaste landskapet i Danmark, beläget öster om Öresund. Detta gjorde det möjligt för honom att alltsedan bära den tredubbla titeln "konunger Sverikis, Norghis ok Scanö" (rex Swecie, Norwegie et Scanie). Så förverkligade han för några år en förebild för den nästan lika kortlivade Kalmarunionen, som inrättades 1397 av hans sonhustru drottning Margareta, arvinge till Danmarks rike.

Omedelbart före den internationella kongress, som sammenkallats till Avignon av påven Benedictus XII, hade Magnus Eriksson närmat sig länderna i västra Europa genom sitt giftermål 1335 med flamländskan Blanche av Namur. Efter att ha införlivat Skåne med sin svensk-norska dubbelmonarki, har han kanske, av hänsyn till sina nya undersåtars nationella överkänslighet, fått den politiska idén att ersätta sina svenska och norska vapensköldar, som voro alltför nära knutna till hans

Fig. 6. Översta raden: konung Valdemars sekret, konung Magnus Ladulås' domssigill, konung Magnus Ladulås' kontrasigill. Andra raden: Uppsala domkapitels kontrasigill 1310, konung Erik Menveds sigill. Tredje raden: konung Erik Menveds sekret, konung Christoffer II:s sekret. Fjärde raden: Konung Valdemar III:s sekret, konung Valdemar IV Atterdags sekret.

förfäders svenska och norska kungariket, med ett riksvapen, som kunde passa för alla tre länderna. För detta syfte hade han endast behövt ösa ur den gemensamma fond av nationell symbolik, som fanns i de tre skandinaviska länder, över vilka han just då regerade. Mer än i det övriga Europa och likaså mer just vid denna tid än senare var nämligen kronan inom dessa trakter i början av 1300-talet den kungliga symbolen framför andra och mycket flitigt nyttjad.

I Sverige upptager en krona från början av 1200-talet åtsidan på en rad mynttyper, som präglats under detta sekel av konungarna Johan (1216–1222), Erik Eriksson (1222–1229 och 1234–1250), Valdemar (1250–1275) och Birger (1290–1319). Magnus Eriksson använder ofta för sina mynt en typ med Folkunga-lejonet på åtsidan men på framsidan en eller två kronor eller tre radiellt ställda kronor i trekant. Konung Valdemar använder två kronor över varandra i sitt sekret, Magnus Ladulås (1275–1290) har en krona i sitt domsigill, och i hans kontrasigill omges skölden med ättens lejon av tre kronor. Uppsala domkapitels kontrasigill, använt bl.a. 1310, visar den krönte konung Erik den helige, stående under en tronhimmel mellan två kronor.

I Danmark kan man, när det gäller mynten, se, hur kronan, som redan fanns på Sven Estridssons brakteater vid 1000-talets mitt, återuppträder på 1200-talet på mynt, som slagits för Erik Plogpenning (1241–1250), Abel (1250–1252), Christoffer (1252–1259), Erik Glipping (1259–1286), Erik Menved (1286–1319) och under de danska borgarkrigen 1290–1340. På Erik Menveds sigill sitter kungen på sin tron med krona på huvudet och med en krona på vardera sidan om sig. Konungarna Erik Menved, Christoffer (1319–1332), Valdemar III (1326–1330) och något senare Valdemar Atterdag (1340–1375) ha alla kronan som ensam symbol i sina sekret.

I Norge hade konung Harald Hårdråde vid mitten av 1000-talet också låtit prägla brakteater med krona.

Magnus Eriksson har sålunda tagit i bruk ett kungligt emblem, som redan existerade i vart och ett av de länder, som för ögonblicket voro förenade under hans spira. Men han har kanske också känt dragningskraften hos den trefaldssymbolik, som var så populär och så tillfredsställande för tanken, eftersom den kunde syfta både på Heliga Tre Konungar och på Tre-enigheten.

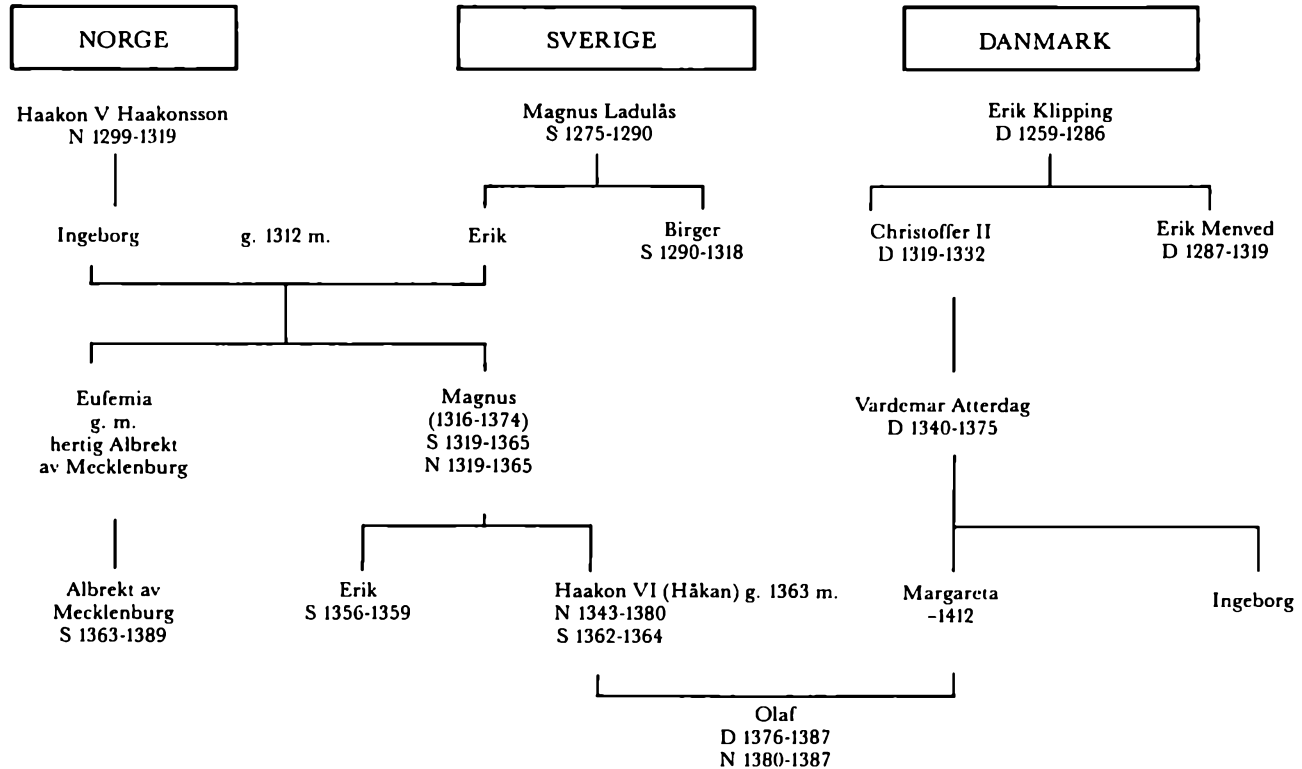
På det världsliga planet ha vi dessutom redan tidigare crinrat om den utomordentliga popularitet, som den bretonska diktcykeln om Lancelot och riddarna kring Runda bordet åtnjöt under medeltiden. Var det inte frestande för Magnus Eriksson att likställa sitt stora kungadöme med konung Arturs genom att antaga samma slags vapen och därmed placera sig under en så oerhört populär hjältes beskydd?

Därmed må nu vara hur det vill. Även om man medger, att det var Albrekt av Mecklenburg, som tog i bruk det första kungliga *sigillet* av denna typ, hör det till det verkligt intressanta med upptäckten av vapenfrisen i Avignon, att den visar, att konungariket Sverige redan under Benedictus XII:s pontifikat, närmare bestämt troligen år 1336, var representerat i en högst officiell internationell församling av en vapensköld med "i blått fält tre kronor av guld, ordnade två och en".

Noter

1. Den 6 juni 1978, i Louvren. Detta föredrag trycktes samma år i Sällskapets "Bulletin" (sid. 10–28). Men eftersom undersökningarna icke voro avslutade vid den tidpunkten, har det fortsatta arbetet med friläggande av väggarna bragt nya fakta i dagen. Jag har därför påföljande år publicerat en fullständigare och

Kortfattad stamtavla över kungahuset i Skandinavien på 1300-talet

noggrannare studie i en lokal tidskrift, "l'Annuaire de la Société des Amis du Palais des Papes et des Monuments d'Avignon", Tom. LV-LVI (1978-79), sid. 25-59, under rubriken "Une frise armoriée dans la Livrée du Cardinal de Bayonne (1335).

2. J. Liedgren: "Konung Albrekts titlar och sigill", Fornvännen 1966, s. 164 ff. - Den franska texten ovan har kompletterats härfter.

3. H. Fleetwood: "Uppkomsten av tre-kronors-märket i Sveriges riksvapen", Meddelanden från Riksheraldikerämbetet III, Malmö 1935, s. 13. - Även på franska: "L'Origine des armes à trois couronnes de Suède", Archives héraldiques suisses, 1935, nr 2, s. 40 (särtryck s. 8).

4. Teorien framfördes i ett flertal uppsatser av statsheraldikern C. G. U. Scheffer, sist "De medeltida kungliga svenska hjälmprydnaderna från och med 1364" i Nordisk Tidskrift 1980:6, s. 366 ff.

Kortfattad bibliografi

Som ovan sagts företer bibliografien rörande det svenska kungavapnet Tre Kronor en överflödande rikedom. Här skola i kronologisk ordning endast de arbeten anföras, som författaren personligen kunnat rådfråga, tack vare Madame Elisabeth Leemans née-Prins, Markisinnan de Bonnacorse, Monsieur och Madame Kurt Rothschild samt Fr. Sylvia Andersson, vilka givet en synnerligen värdefull hjälp vid översättning.

Heraldik

FLEETWOOD (Harald): *Sveriges kungavapen under medeltiden*. - Meddelanden från Svenska heraldiska föreningen 3, 1917, s. 13-27.

FLEETWOOD (Harald): *Uppkomsten av trekronorsmärket i Sveriges riksvapen*. - Meddelanden från Riksheraldikerämbetet 3, Malmö, 1935, s. 1-17.

FLEETWOOD (Harald): *L'origine des armes à trois couronnes de la Suède*. - Archives héraldiques suisses, Lausanne, 1935, n° 2, s. 33-43.

af UGGLAS (Carl R.): *De tre kronorna i svenska riksvapnet*. - Nordisk numismatik årsskrift, Köbenhavn, 1940, s. 1-34.

FLEETWOOD (Harald): *Kronorna i svenska riksvapnet*. - Personhistorisk tidskrift, Stockholm, 1943.

SEITZ (Heribert): *Sveriges tre kronor i sitt europeiska sammanhang*. - Rig, Stockholm, XXXIII, 1950, 2, s. 49-63.

BERGHMAN (Arvid): *The origin of the three crowns of Sweden*. - Coat of arms. III (1954), s. 7-10.

PICKFORD (Cedric E.): *The three crowns of the King Arthur*. - The Yorkshire archaeological Journal, London - Leeds, XXXVIII, 1954, s. 373-382.

SEITZ (Heribert): *De tre kronorna. Symbolens väg till vårt land*. - Livrustkammaren VIII, 6, Stockholm, 1959, s. 119-144.

SEITZ (Heribert): *Trekronorsymbolen under 1300-talet. Några jämförande iakttagelser*. - Livrustkammaren VIII, 9, Stockholm, 1960, s. 199-214.

RASMUSSEN (N. L.), SVÄRDSTRÖM (S. D.), GUSTAFSSON (E.): *Rikets vapen och flagga*. - Kungl. Livrustkammaren Statens historiska Museum, Stockholm, 1960.

SEITZ (Heribert): *Three crowns as a European symbol and the Swedish coat of arms*. - Recueil du Ve Congrès international des Sciences généalogiques et héraldiques, Stockholm, 1960. - Uppsala, 1961.

SEITZ (Heribert): *De tre kronorna. Det Svenska riksvapnet i sitt europeiska sammenhang*. - Stockholm, 1961.

SEITZ (Heribert): *Tre kronor som europeisk symbol och svenskt riksvapen*. - Heraldisk Tidsskrift, Khvn., 1960-62.

VERWOHLT (Ernst): *Valdemar Atterdags og Erik of Pommerns heralder*. - Heraldisk Tidsskrift, Khvn., 1962, s. 27-36.

SCHEFFER (C. G. U.): *The coat arms of Sweden*. - The American Scandinavian Review, New York, vol. LI, September 1963, n° 3, s. 237-244.

SCHEFFER (C. G. U.): *Trekronorsvapnet och våra medeltida städers sigill och vapen*. - Svenska stadsförbundets Tidskrift, Stockholm, 1964, n 9, s. 398-403.

SCHEFFER (C. G. U.): *L'origine mecklenbourgeoise des armoiries à trois couronnes de Suède*. - Recueil du septième Congrès international des sciences généalogiques et héraldiques, La Haye, 1964, s. 141-146.

- SCHEFFER (C. G. U.): *The coat of arms of Sweden. Genesis and development.* - The Coat of Arms, vol. VIII, n° 63, 1965, s. 273-279.
- FRESTON (Adrian de): *The three Kings of Cologne.* - The Coat of Arms, vol. VIII, 1965, s. 302.
- BRAULT (Gérard J.): *Early blazon.* - Oxford, 1972, XXX-298 s., pl. (cf. s. 44-46 och pl. II).
- VAIVRE (Jean-Bernard de): *Les trois couronnes des héralds.* - Archivum Heraldicum, Lausanne. Vol. LXXXVI, B¹ 2/3, 1972, s. 30-35.
- VAIVRE (Jean-Bernard de): *Artus, les trois couronnes et les héralds.* - Archives héraldiques suisses, Lausanne. Vol. LXXXVIII, 1974, s. 2-11.
- WHITEHEAD (L' C¹ J. G. O.): *The Three crowns arms.* - The Coat of Arms, 1974, New Series, vol. I, n° 89, 1974, s. 13-20 och n° 90, s. 65-68.
- SCHEFFER (C. G. U.): *Det kungliga mönstret i den medeltida heraldiken med särskild hänsyn till Albrekt av Mecklenburgs tronbestigning i Sverige.* - Heraldisk Tidskrift, Khvn., n° 42, 1980.
- Historia*
- MUSSET (Lucien): *Les peuples scandinaves au Moyen-âge.* - Paris, 1951.
- Sigillografi*
- FLEETWOOD (Harald): *Svenska Medeltida kungasigill.* - Stockholm, 1936-1942, 2 vol.
- Numismatik*
- Isidor Adolf Bonnieres samling af svenska medeltidsmynt. - (D. Holmbergs auktion n° 69, Stockholm, 1906). København, 1957.
- APPELGREN (T. G.): *Förteckning öfver Antelliska myntsamlingen i Helsingfors. Svenska mynt, I. Medeltidsmynt.* - Helsingfors, 1908.
- Sammlung des Herrn L. E. Bruun in Kopenhagen. Schwedische Münzen, I Teil: vom Mittelalter bis Gustav Adolf. [Auktionskatalog] - Frankfurt am Main, 18-19 Mai 1914.*
- THORDEMAN (Bengt): *Sveriges medeltidsmynt. (Nordisk Kultur XIX: Mønt).* - Stockholm-Oslo-København, 1936.
- LAGERQVIST (Lars O.): *Svenska mynt . . .* - Stockholm, 1970, 211 s.
- LAGERBERG (Julius de): *A theory as to the origin of the symbol of the three crowns on Swedish coins.* (American Journal of Archeology . . .).
- Efterskrift*
- Ovanstående föredrag hölls vid XI:te internationella kongresen för genealogi och heraldik i Madrid 19-25 september 1982 och trycktes i dess handlingar. Ett par mindre tillägg ha sedan gjorts av författaren.
- En första översättning från franska till svenska gjordes av Ulla-Birgitta och Gabriel Conceil. Denna har sedan överarbetats och reviderats av Jan Liedgren med bidrag av Clara Nevéus. Ett par smärre förbiseenden i originalet ha därvid korrigerats med ledning av följande arbeten:
- Chr. Brinchmann: Norske Kongesigiller og andre fyrstelige sigiller fra middelalderen (Kristiania 1924).
- H. Trætteberg: Kongesegl (Kulturhistorisk Lexikon IX, 1964), med bibliografi.
- H. Trætteberg: Riksesegl (Kulturhistorisk Lexikon XIV, 1969).
- H. Trætteberg, H. Seitz och K. Prange: Riksväpen og kongeväpen (Kulturhistorisk Lexikon XIV, 1969), med bibliografier.
- J. Liedgren: Konung Albrekts titlar och sigill (Fornvännen 1966).
- C. G. U. Scheffer: De medeltida kungliga svenska hjälmprydnaderna från och med år 1364. (Nordisk Tidskrift 1980:6, tr. 1981).
- Jan Liedgren

En aflægger af slægten »Markmand af Falster« på Bornholm

Af *Sigvard Mahler Dam*

Holbæk fredagen efter Mortensdag 1499 skrives: »jeg Bendittha Persdoothter P(er) Hyvells effpterlleeffhere« havde nogle Breve af min Frænde Jørgen Rud paa noget Guld og Penge, som han skulle mig betale for noget Gods, hvilket Guld og Penge jeg kendes mig op at have baaret af ham« ... medbeseglet af Gosskæ Manghenss (Bielke) i Hørby og Michil Annerss (Jernskæg) i Ellinghæ'!).

I Repertoriets register gøres hun til enke efter væbneren Peder Hjul i Jylland, der sidste gang nævntes i 1475 31/1, hvor han sidder med på landstinget. Imidlertid synes han temmelig langt væk i tid og sted, hvor hun i brevet knyttes til sjællændere og skåninge.

Der er da også hele to Peder Jul/Hjul'er, der synes at være nærmere hende. Den første er ærkebiskoppens official i Lundegård (-1440-1463-), men hans hustru var Märta Lagesdatter (Sudreimsætten), hvis moder var en datterdatter af høvedsmanden på Bornholm, Johannes Uff.

Og den anden kommer netop fra denne ø, Peder Jul i Ibsker sogn, der grundet dokument-mangel på øen i 1400-tallet kun kendes fra tre dokumenter -1490-1493-, imidlertid synes han at være ældste søn (farfaderen hedder også Peder Jul), og da hans yngre broder Hans Jul, senere sognepræst i hjemsoget Østermarie, immatrikuleres ved universitet i Rostock (Johannes Esberni) i 1479, kan man skyde på, at de er sødt i 1450'erne, og faderen Esbern Pedersen Jul nævnes da også i hele 6 dokumenter i perioden 1443 til 1457.

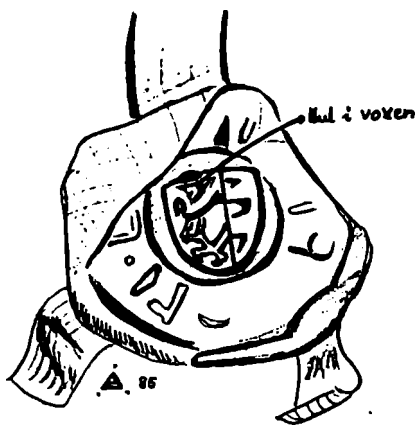
I et dokument af 1490 9/8 nævnes Peder Juls svigerfar, Peder Lauridsen i Ibsker som afdød, samt børnene Palne og Mar-

grete Jul, som muligvis også er døde. En anden arving efter Peder Lauridsen i Ibsker er Peder Lang, hvis datter ægtede den bekendte Niels Brahe til Vandås, der henrettedes 10/6 1529 i København som kong Christiern II's tilhænger. Der har været en strid om arven efter Peder Lauridsen, hvilken strid ved ærkebispens mellemkomst bilægges i 1490 ved at Peder Jul lover »sin kære frænde« Peder Lang at fri noget jordegods. Hans medlover er hustruens halvbroder, en af de få indfødte bornholmske riddere, Hr. Niels Ågesen (Sparre af Skåne).

1469 1/2 befaler ærkebiskoppen i Lund høvedsmanden, provsten og landsdommeren på Bornholm at stævne Peder Lauridsen i Ibsker, fordi Peder Lang har en tiltale om jordegods. Imidlertid må der menes »Peder Lauridsens arvinger«, for han havde længe været død, og det varede altså 21 år, før der faldt ro over arvesagen efter Peder Lauridsen!

Det vil sige, at der er sandsynlighed for, at den Peder Juls enke der omtales 1499, Bendte Pedersdatter, er lig Peder Juls hustru på Bornholm 1490, og hun er altså en søster til Peder Langs moder Karine Pedersdatter, hvad vi skal se senere. Kan Bendte identificeres nærmere?

Hendes segl hænger stadigvæk under dokumentet af 1499, men det er svært at identificere, hvorfor Thiset da også i DAS. II har placeret det under »ukendelige skjoldemærker« M.8, faktisk ligner hans tegning van Leveren-våbenet: lodret delt, i første felt en nedvendt sparre og i andet felt 2 bjælker, men prøver man at finde forbindelser til denne slægt, så leder man forgæves.

Bendte Pedersdatter, Peder Juls efterleverskes segl på dokument 15. november 1499. Foto RA. Tegning af forfatteren.

Her var altså ikke andet at gøre end at se, om original-seglet under dokumentet i Rigsarkivet kunne afsløre oversete detaljer. På figuren ses både min tegning fra arkivet samt et foto af sigillet, desværre har fotografen ikke kunnet få de ønskede detaljer helt frem.

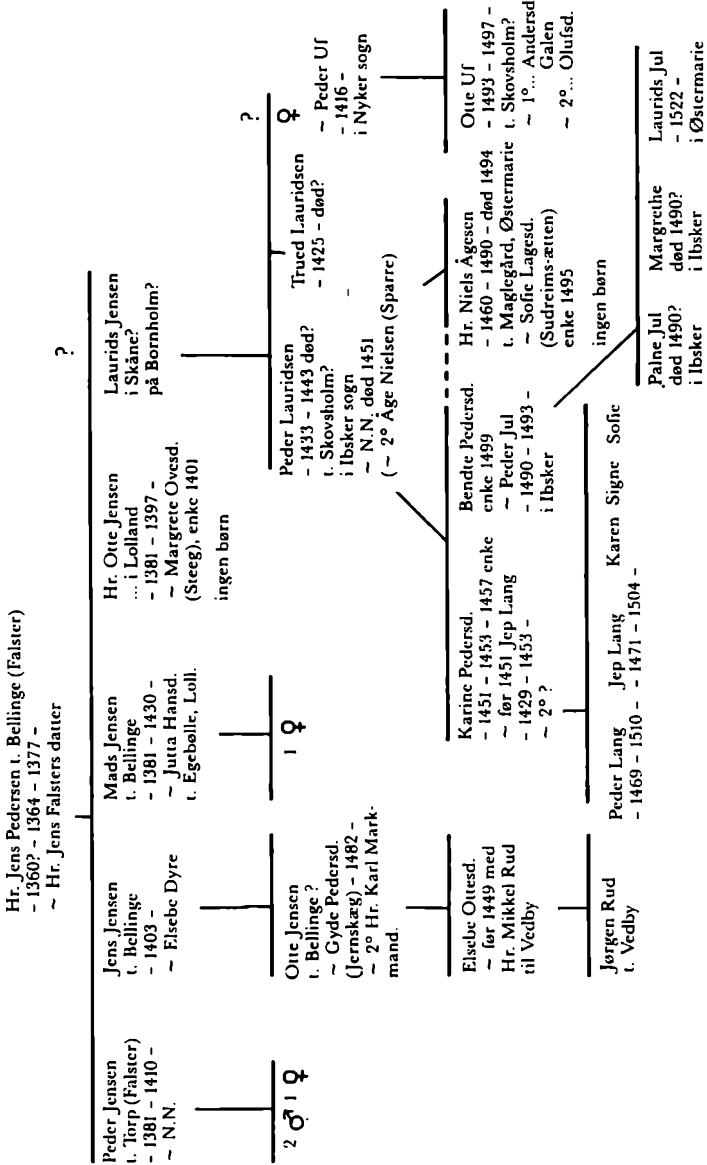
Den lodrette deling er der ingen tvivl om, men 2. felt fylder kun 1/3 af sinister side i skjoldet og heri ses to ophøjede bjælker. Måske har der været en tredje bjælke øverst i skjoldet, det er ikke til at afgøre på grund af slid. I første felt er det, som om der har været et hul eller en ujævnhed i vøxen allerede *inden* signetet blev presset ned i den, hvorfor nogle »folder« er opstået, der ødelægger afstrykket. I sidebelysning kommer en ørnklo med 3 tæer til syne for neden (den ses på fotoet som en »klump«), og svage antydninger af 2 svingljer ses lige umiddelbart over kloen – mere er ikke til at tyde ... men det er sandelig også nok!

Pludselig kan man gennemskue udtrykket »min frænde Jørgen Rud«, da hans fader Hr. Mikkel Rud til Vedby (nu Ruds Vedby, Sjælland) var gift med Elsebe Ottesdatter, hvis skjold engang var malet på frisen i Sorø kirke, men blev fjernet ved re-

staureringen for 100 år siden²). Elsebe var datter af Otte Jensen »Markmand af Falster« og Gyde Pedersdatter »Jernskæg« (vi husker at en »Jernskæg« bevidnede Bendte Pedersdatters brev 1499). Kan vi knytte Bendte Pedersdatter til den kendte Markmand-slægt?

Den sandsynlige fader, Peder Lauridsen i Ibsker på Bornholm er blandt de væbnere, der i 1433 7/11 er med til at besegle en landstingsdom på Bornholm, og det er eneste gang, han nævnes i live. 1443 6/6 sværger de bornholmske væbnere ærkebispem i Lund troskab. Det ville være naturligt at finde ham her, men han mangler og er vel allerede død. Hans enke har anden gang ægtet hovedsmanden på Hammershus, Åge Nielsen (Sparre af Skåne), der boede i Østermarie sogn, hun nævnes aldrig af navn, og er død i 1451 16/3 hvor Åge Nielsen skifter gods efter hende, nemlig: »hans børns mødrene gods og Jep Langs hustrus fædrende og mødrende gods«, han kalder også Jeps hustru for sin fosterdatter. 1453 29/5 får vi hendes navn, »Karine Jep Longs hustru«, og i 1457 3/5, »Karine Pedersdatter, Jep Laursens enke«, mandens patronymikon må være en fejl for »Jep Langs enke«, for i dette

»Markmand af Falster«

brev skøder hendes stedfader, Åge Nielsen, hende Rågelundsgård i Østerlars sogn i bytte for en gård i Skåne i »Yræv ved Landskrona« (denne gård må kunne fortælle noget om hendes forældres her-

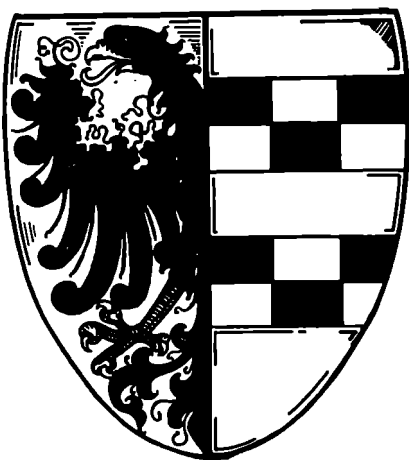
komst), Rågelundsgård besidder hendes søn Peder Lang i 1495. Hun har været en ung enke hvorfor det er sandsynligt hun har giftet sig igen, men det har endnu ikke været til at påvise.

I DAÄ³⁾ nævnes Peder Lauridsen under slægten »Giedde«, men der er intet der tyder på, at Peder Lauridsen (Giedde) til Røgle i Luggude herred (Skåne) er identisk med Peder Lauridsen i Ibsker på Bornholm.

1425 29/12 nævnes i et skøde, at en god mand som hedder Trued Lauridsen engang har pantsat en gård i Ibsker til Jes Degn, der nu er død, hvorfor hans to brødre nu sælger den pantsatte gård, der tilsyneladende ikke i tide er løst af Trued Lauridsen eller hans arvinger, videre til Jes Lang. Muligvis er Trued død på dette tidspunkt, det fremgår ikke klart af brevet, men sognet og patronymikon taget i betragtning så turde han være en broder til Peder Lauridsen.

En anden gåde synes også løst, når Bendte Pedersdatter er af slægten »Markmand«, nemlig at hendes og Peder Juls ene søn er kaldet Palne (nævnt 1490). Dette er et helt ukendt navn på Bornholm. Blandt væbnerne før og efter 1490 ses ingen Palne. Og gennemser man jordebøgerne fra Bornholm 1611 og 1622 (selv om det er 100 år senere) ses at navnet Palne eller Pallesen ikke har fundet vej til selvejerne og vornerne, så navnet er helt uddødt igen. I en gren af slægten Markmand findes dette navn⁴⁾.

Den største adelsgård i Ibsker er den, der senere kaldtes Skovsholm, og måske er det denne gård med tilliggende vorneder man træffer om efter Peder Lauridsens død. Første gang den nævnes ved »sit rette navn« er den i Mester Peder Ufs (Agern-Uf) eje¹⁾ -1556-. Hans farmoder var en datter af Otte Pedersen Uf (Sparre Uf), og da »Agern-Uf« i hovedsagen er knyttet til Clemensker sogn kunne man tænke sig, at det var denne Ottesdatter der havde arvet Skovsholm efter faderen. Navnet Otte er nemlig lige så fremmed på Bornholm som det ovenfor nævnte Palne. Otte Uf medbesegler i 1493 10/7 Ridder Niels Ågesen (Sparre af Skåne)'s gældsbrev til

sin hustru sammen med brødrene Hans og Peder Jul, altså i den slægtskreds der er arvtagere til Peder Lauridsen »Markmand«. Navnet Otte findes ligeledes i Markmand-slægten, og er muligvis nedarvet herfra.

Vi kan nu prøve at hægte bornholmerne på »Markmand af Falster« stamtavlen, hvor det er naturligt at søge sammenhængen i den gren Jørgen Rud tilhører, som et eksempel på hvad man kan få ud af et enkelt »genopdaget« segl. Se tavlen.

Noter

1. Repertoriets II række, 15/11 1499, navnet og det afbildede sigil er fra originalen i Rigsarkivet, privatarkiver på pergament, Jørgen Rud 15/11 1499, læg i pakke 518.
2. »Skjoldefrisen i Sorø kirke« af Henry Petersen i »Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie« Kbh. 1883, side 5.
3. Stamtavler over slægterne Giedde og Markmand af Falster findes i Danmarks Adels Årbog hhv. årgang 1894 side 122 (samt senere tilføjelser) og 1903 side 320.
4. Om slægterne Ufs heraldik se Heraldisk Tidsskrift, oktober 1982, om genealogien se »Saxo-Kulturhistorisk Årbok för Skåneland 1986«, forlag Ultima Thule.

Slekten Holbergs segl

Av Harald Nissen

I følge Jubeludgaven av Ludvig Holbergs Comoedier skal Holberg før han ble friherre, ha brukt to forskjellige segl. Det eldste av disse skulle være fra 1723 og viste et berg eller en klippe og med en by og skip i bakgrunnen. Det bar innskriften BESTANDIGHED og initialerne LH. Det andre seglet skulle være fra 1731. Det viste et kløvd skjold med et overflødig-horn i dexter felt og en palme i sinister felt. På hjelmen var en palme (fig. 1).

Det er vel ingen tvil om at seglet med klippen er Holbergs segl. Det finnes på flere av hans brever og det bærer hans initialer. Verner Dahlerup (1897 og 1926) og Poul Bredo Grandjean (1935) viser at Holberg har brukt seglet på brev av 2.9.1729 til krigsraad Hagen. Grandjean viser også at seglet finnes på testamente utstedt av daværende commerceraad Johan Eskild Fal-sen og hans annen hustru Johanne Tom-merup, datert Kjøbenhavn 30.7.1731. Hol-berg og regimentskvartermester Marcus

Harald Nissen er født 1932 i Trond-heim og ble cand. real. med zoologi hovedfag fra Uni-versitetet i Oslo 1962. Ansatt 1962-1964 ved Universi-tetsbiblioteket i Os-lo og har siden

1964 vært ansatt ved Det Kongelige Norske Vi-denskabers Selskab, Biblioteket/Universitets-biblioteket i Trondheim. Utgitt bibliografier innen museums-fag og biologi og skrevet artikler om biblioteks-faglige emner. Med hensyn til heraldikk, vises det til HT's spalter fra senere år. Er siden 1984 medlem af HT's redaktions-udvalg. Har bl.a. ansvaret for de biologiske samlinger i biblioteket men tar seg også av heral-dikken og yder publikum service.

Hagæus Frawen var der testamentvitner. Tilslutt nevner Grandjean kontrakt av 13.4.1740 mellom etatsraad Johan Severin Benzon og Holberg, der dette seglet finnes.

Poul Botten Hansen (1858) nevner også dette seglet, men uten å angi på hvilket brev det er brukt. Botten Hansen skriver også at »Paa tre af Brevene findes imidler-tid (vænde andre Segl; men neppe noget af disse har heraldisk Interesse«. Allikevel kunne det idag ha vært av interesse å vite hva de seglene innholdt.

Jeg skal ikke her diskutere symbolikken i dette seglet eller hva klippen står for, men kan henvise til en interessant artikkel av Else Marie Holm og Lisen Wikant (1982). De søker der å vise at klippen i Holbergs segl fremstiller Skanseberget i Uddevalla.

Hans Krag (1960) mener å ha vist at seglet med overflødig-hornet og palmen ikke kan være Holbergs segl. Krag opplyser at begge segl finnes på det før nevnte testamente av 1731. Ved Holbergs signatur er seglet med klippen, og ved Fra-wens signatur er seglet med overflødig-hornet og palmen. Krag mener videre at det ikke nytter å spekulere på hvorfor Frawens segl nettopp i år 1731 er blitt til-lagt Holberg.

Imidlertid gir Holbergbrevene i Uni-versitetsbiblioteket i Oslo interessante opplysninger. Her finner vi i Håndskrift-

Sigil 1723.

Sigil 1731.

Fig. 1. De to segl fra Jubeludgaven av Ludvig Holbergs Comoedier.

Fig. 2. Segl på Holberg-brev datert 10.3.1722. Fot.: Universitetsbiblioteket i Oslo.

Fig. 3 Segl på Holberg-brev datert 2.8.1721. Fot.: Thor Nielsen, Universitetsbiblioteket i Trondheim.

samlingene fem brever fra Holberg til krigsraad Aage Rasmussen Hagen. Hagen var Holbergs bokagent i Trondheim. Denne byen var forøvrig Holbergs beste bokmarked i Norge.

På to av brevene er det tydelige segl. De andre har merker etter segl, eller er defekte.

Ms. fol. 3208 er brev til Hagen datert 21.1.1730 med segl i rød lakk. Det viser seglet med klippen. Seglet er litt defekt, men både klippe, by og skip kan sees. Videre sees «vindene» fra «skyene», eller hvordan man nu vil tolke det, og innskriften BË-STANDIGHED og initialene LH.

Ms 4° 487 er brev til Hagen datert 10.3.1722. Brevet har våpensegl i rød lakk (fig. 2). Det viser kløvd skjold. I dexter felt et oppreist overflødighetshorn, slik som i jubelutgaven av Holbergs komedier, og i sinister felt en palme. På hjelmen en palme. Holberg har altså i 1722 forseglet et brev med det signet som Krag tillegger Frawen.

Vi forlater nu for en stund Holbergbrevene i Universitetsbiblioteket i Oslo og ser på de Holbergbrev som finnes i Trondheim.

Min kollega Monica Aase og jeg arbeider som nevnt i jubileumsnummeret av HT med EDB-registrering av segl. Det er segl fra Spesialsamlingene i Universitetsbiblioteket i Trondheim. I den forbindelse har vi registrert segl på brever fra Holberg til den før nevnte Hagen. Vi har brev datert 13.12.1720, 2.8.1721, 10.3.1722 (kopi av brevet i UB Oslo), 30.9.1730 og 27.1.1731. På to av brevene er det segl. Alle brev har signaturen Ms. fol. 487.

På brevet datert 2.8.1721 er et segl i brunrød lakk, som viser en kurv eller en krukke, hvor det muligens på lokket sitter en fugl (fig. 3). Seglet er defekt og har hatt en omskrift. Det synes å være bokstavene CVSIO eller CVSTO. Det siste kunne være custos = vokter, eller custodia = vakt, vakthold, varetekt eller vern.

Seglet på brevet datert 27.1.1731 er i sort

Fig. 4. Segl på Holberg-brev datert 27.1.1731. Fot.: Thor Nielsen, Universitetsbiblioteket i Trondheim.

Fig. 5. Oberstløytnant Christian Nielsen Holbergs segl. Fot.: Riksarkivet, Oslo.

lakk og er et våpensegl. Skjoldet er kløvd. I dexter felt er en gren med en fugl og i sinister felt en palme. På hjelmen en fugl (fig. 4). Det er datert 27.1., mens årstallet er revet bort av brevet og er senere tilføyet med blyant. Men i brevet ber Holberg om »at formaac ham at erhverve mig en god ven udj Trundhiem der kunde skaffe mig nogle prænumeranter til de 5 tomer af Comodier som allerede sterkt avancere under trykken, saa at det heele verk kand blive færdigt til Paasche«. Det må være Den danske Skucplads, som ble utgitt i 1731 i fem bind, så årstallet skulle være riktig.

Vi går nu tilbake til Holbergbrevene i Oslo.

Ms fol. 3208 har også et brev til Hagen datert 10.9.1729. Det er et utydelig våpensegl i rød lakk, hvor det i sinister del av skjoldet kan skimtes en palme. Resten av skjoldet er ikke synlig. På hjelmen er en fugl.

Ms. 8° 811 er brev til Hagen datert 24.3.1731. Det er et utydelig papirsegl.

Men man kan se at det er et våpensegl med ovalt skjold. Hva som har vært i skjoldet kan ikke sees, men hjelmtegnet er en fugl.

Det er derfor meget som taler for at brevene i Oslo datert 10.9.1729 og 24.4.1731 er forsynt med det samme seglet som finnes på brevet i Trondheim datert 27.1.1731, altså kløvd skjold med fugl på gren og palme, og fugl på hjelmen.

Jeg har korrespondert med en del institusjoner som har Holbergbrev.

Universitetsbiblioteket i Bergen har et brev til Hagen datert 21.10.1723. Dessverre har det ikke noe segl.

Riksarkivet, Oslo meddeler i brev av 5.5. d.å. at de har brev fra Holberg til Hagen datert 24.5.1724. Det er forsynt med seglet med klippen og devisen BESTANDIGHED.

Det Kongelige Bibliotek, Håndskriftafdelingen, meddeler i brev av 29.4. d.å. at brev fra Holberg til Hans Gram datert 29.1.1733 ganske rigtig er forsynt med hans segl, og det er seglet med devisen BESTANDIGHED. De skriver videre at de

Fig. 6. Sogneprest Frederik Christian Holbergs segl. Fot.: Riksarkivet, Oslo.

Fig. 7. Kai Holbergs segl. Fot.: Riksarkivet, Oslo.

dessverre ikke har andre eksempler på Holberg-segl i sine samlinger.

Rigsarkivet, København har også et Holberg-brev. Det er brev av 19.7.1740 til kammerkollegiet (Rentekammeret, 2243.157, bilag til missivebøgerne). I brev av 2.6. d.å. meddeles at der sees rester av et segl, hvis innhold svarer til det, som er avbildet i Heraldisk Tidsskrift bind I, side 10, d.v.s. seglet med klippen og devisen **BESTANDIGHED**.

Vi kan konkludere med at Ludvig Holberg i årenes løp forseget sine brever, før han ble friherre, med fire forskjellige segl. Seglet med overflødigtheshornet og palmen kan han ha lånt av sin venn Frawen. Noe merkelig er det ikke i det, slikt forekom hvis man ikke hadde sitt eget for hånden og man var på besøk hos en venn.

Palmen må ha tiltalt Holberg siden han fikk laget et med en fugl og en palme.

Grandjean nevner også det seglet Holbergs far førte. Oberstløytnant Christian Nielsen Holberg førte i skjoldet et berg eller en klippe og på hjelmen en jernkledt arm med et sverd. I seglsamlingen i Riksarkivet, Oslo, finnes hans segl (Printz 136/79) (fig. 5).

I den samme seglsamling (Printz 222/28) finnes også segl ført av Ludvig Holbergs eldre bror Frederik Christian Holberg (1683–1748), sogneprest i Bergen. Han førte i skjoldet en arm holdende et sverd over et berg. På hjelmen en rose mellom to vinger og bokstavene **FCHB**. (fig. 6).

Seglsamlingen har også enda et Holberg-segl (fig. 7). Det viser tre smale bjelker over tre fugler 2, 1. På hjelmen er det ifølge H. L. Løvenskiold (1978) side 248 en spaserstokk! mellom to vinger. Det skal ha tilhørt Kai Holberg. Dette er ingen nær slektning av Ludvig Holberg. I Danmarks Adels Aarvog 1944 finnes han ikke blant Ludvig Holbergs søsken. Men der er også et kapittel Familier og Personer af Navnet Holberg i Danmark. Der finner vi side II 77 en Kai Caroc Schall Holberg født 23.3.1877 og død 19.3.1932; Forfatter.

Kai Caroc Schall Holberg kan ifølge Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg. 1980, føre sin slekt tilbake til Adam Diederich Holberg ca. 1729–1804, lærer i Holmstrup. Det er stadig et uavklart spørsmål om det er noen forbindelse mellom denne slekt og Ludvig Holbergs slekt.

Litteratur

Botten Hansen, Paul, 1858. Nogle utrykte Breve af Ludvig Holberg. Christiania. 31 s.

Dahlerup, Verner, 1897. Holbergs privatbreve. - Dania 4, s. 1-15.

Dahlerup, Verner (utg.), 1926. Holbergs breve. Med understøttelse af Carlsbergfondet udgivne af Verner Dahlerup. København, 207 s.

Danmarks Adels Aarbog 1944, s. II 69-77.

Dansk Biografisk Leksikon 3. udg. 1980, 6. bind, s. 424.

Grandjean, Poul Bredo, 1935. Ludvig Hol-

bergs borgerlige segl. - Personalhistorisk tidsskrift 56. årg. 10 R, 2 B, s. 16-18.

Holberg, Ludvig, 1888. Jubeludgave af Ludvig Holbergs samtlige Comoedier ved F. L. Liebenberg. København bind 3, s. 16.

Holm, Else Marie og Lisen Wikant, 1982. Tanker om et segl. - Norsk slektshistorisk tidsskrift 28, s. 333-337.

Krag, Hans, 1960. Om Ludvig Holbergs Segl og Våben. - Heraldisk tidsskrift 1 (1), s. 10-15.

Løvenskiold, Herman L., 1978. Heraldisk nøkkel. Oslo, 287 s.

Gamla kommunvapen och nya emblem

Av Ingrid Padel

Vid de stora kommunsammanslagningarna i Sverige i början av 1970-talet uppstod ofta problem med kommunvapnet. Vilket vapen skulle den nya kommunen föra? Många löste problemet genom att låta vapnet för den namnbärande kommunen bli det vedertagna. Detta gällde nästan alla städer. Stadsnamnet och stadsvapnet blev storkommunens namn och vapen.

Vid sammanslagningen av små landskommuner blev det svårare att lösa vapenproblemet. Under 1950-talet och 1960-talet hade många kommuner skaffat sig vapen, som innevånarna identifierade sig med och som blivit symboler för kommunerna. Dessa vapen försvann plötsligt vid kommunreformen i början av 1970-talet. Många landskommuner löste problemet liksom städerna, den namnbärande kom-

munens vapen blev det vedertagna. Några kommuner försökte göra en kombination av småkommunernas vapen och på så sätt få ett nytt vapen som hade anknytning till de olika kommundelarna.

En del kommuner frångick småkommunernas vapen och skapade ett helt nytt. Andra ansåg att ett vapen inte var nödvändigt utan föredrog ett emblem eller en logotyp. Ofta blev det förfarandet en känslig fråga, som vållade debatt bland de styrande i kommunen och bland kommuninnevånarna. Haninge och Botkyrka kommuner söder om Stockholm är exempel på hur besvärlig situationen var.

Haninge kommun

År 1971 sammanslogs Österhaninge och Västerhaninge kommuner till Haninge storkommun. Båda hade vapen, Österhaninges var fastställt 1951, Västerhaninges 1952. Motiven var snarlika med en tjäder-tupp eller hane som den kallas. I Österhaninges vapen står en röd tupp på ett kors, i Västerhaninges en blå tupp på ett ankare.

Namnen Österhaninge och Västerhaninge anknyter till ordet hane i den speciella betydelsen tupp av skogsfågel, tjäder eller orre. Dessa fåglar var vanliga i skogsområdet Hanveden, vars namn också syftar på fågeln.

Vid kommunsammanslagningen försvann kommunvapnen. På informationssekreterarens förslag framtog en ny symbol bestående av två länkar som i folkmun kallades för "korvarna" eller "prinskorvarna" eftersom Sigvard Bernadotte var direktör i det företag som fått i uppdrag att skapa det nya märket.

**HANINGE
KOMMUN**

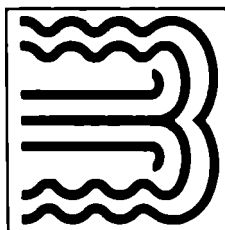
Österhaninge

Haninges
nya vapen

Botkyrkas gamla vapen.

Botkyrkas »vågskvalp« och nytecknade vapen.

Det blev från debatt bland de styrande i kommunen vilket tog sig uttryck i skrivelser i lokaltidningarna. Många ansåg att märket var fult och att kostnaden 24.000 kronor var för hög. Informationssekreteraren försvarade märket och påpekade att det var lättare att uppfatta ett sådant märke i tryck än ett vapen. Slutligen beslöt sammanläggningsdelegerade efter votering att märket skulle användas som symbol för Haninge kommun. 43 röstade ja, 11 nej, 5 avstod och 4 var frånvarande.

I nästan 15 år var det lugnt på "vapenfronten" i Haninge. Men så småningom började de styrande i kommunen inse att det var opraktiskt att inte ha något vapen. Haninge var dessutom den enda kommunen på Södertörn som saknade kommunvapen. Vid representation, vid celebra besök m.m. var det önskvärt med ett vapen.

De gamla vapnen för Österhaninge och Västerhaninge togs fram. Tuppen och ankaret i Västerhaninges vapen blev motiv i det nya moderniserade vapnet för Haninge kommun. Färgen, den röda tuppen,

anknyter till Österhaninges vapen. Den heraldiska beskrivningen lyder: "Sköld delad av guld, vari en röd tjädertupp, och av blått, vari ett ankare av guld". Vapnet används nu, jämte "korvarna", som symbol för kommunen.

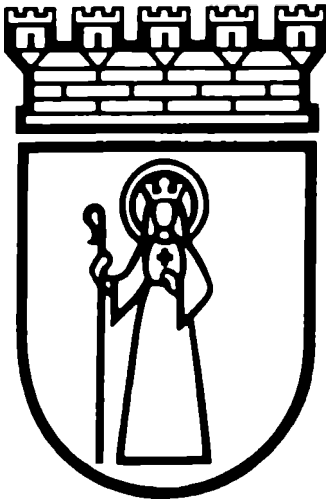
Botkyrka kommun

I Botkyrka kommun söder om Stockholm blossade en vapenstrid upp i mitten av 1970-talet. I motsats till Haninge kommun blev det en seger för kommunvapnet.

Vapenbilden med Sankt Botvid hade stark förankring i bygden alltsedan den skapades 1954. Sankt Botvid är Botkyrkas skyddshelgon, efter honom är kyrkan och kommunen uppkallad. Fisken som Botvid håller i ena handen syftar på ett fiskeunder, yxan erinrar om hur Botvid blev dödad.

Trots Botvids popularitet så ville de informationsansvariga i kommunen ha en ny symbol för Botkyrka och tog fram ett märke i form av ett vågigt B. Vapnet med Sankt Botvid skulle dock få vara kvar men användas endast i högtidliga sammanhang, på diplom och dylikt. Det nya märket skulle användas på all information från kommunen.

Det nya märket användes på försök under ett helt år utan att någon reagerade. Så småningom upptäcktes det av hembygdsintresserade som fick reda på att beslut

Södertäljes vapen.

skulle fattas i kommunen om att Sankt Botvid skulle ersättas med detta märke. Då blev det fart på debatten. Märket döptes av folkhumorn till "vågskvalpet". De tre lokaltidningarna engagerade sig och hade stora rubriker "Botvid eller vågskvalp", folk intervjuades, insändare skrevs. Praktiskt taget alla var negativa till det nya märket.

"Vågskvalpet" hade en stark partipolitisk förankring och resultatet av omröstningen i kommunstyrelsen var givet på förhand. Men folkopinionen var för stark, ärendet måste gå vidare till den högsta instansen, kommunfullmäktige. Det ville inte kommunstyrelsens ordförande, som ansåg att debatten om de olika symbolerna var löjlig och inte alls passade i kommunfullmäktige. Så Botvid segrade och vågskvalpet är ett minne blott.

Det ursprungliga vapnet har omarbetats något. Trycktekniskt (i svart-vitt) har det blivit bättre genom att Botvidsgestalten står mot en svart bakgrund. Den he-

raldiska beskrivningen är densamme: "I rött fält en stående, med gloria försedd Sankt Botvidsbild af guld, hållande i högra handan en yxa och i den vänstra en fisk, båda av silver."

Sankta Ragnhild och Sankt Olof

Kommunvapen som har helgonbilder som motiv tycks vara särskilt utsatta. Södertäljes Sankta Ragnhild och Norrköpings Sankt Olof har liksom Botkyrkas Sankt Botvid varit i blåsväder. Sankta Ragnhild red ut stormen, men Sankt Olof blåste bort.

Ungefär samtidigt som att Botvid skulle bort som symbol för Botkyrka började grannkommunen Södertälje att ifrågasätta sin symbol Sankta Ragnhild. Konstfackelever fick i uppdrag att teckna förslag till ny kommunsymbol. Det blev en samling underliga idéer med kringlor m.m. Den månghundraåriga symbolen Sankta Ragnhild stod sig i konkurrensen och någon ny kommunsymbol blev det inte.

Sankta Ragnhild genomgick en "ansiktslyftning" dvs en nyteckning och modernisering gjordes av det gamla vapnet. Den heraldiska beskrivningen lyder: "I blått fält en bild av Sancta Ragnhild med klädnad av silver, krona, gloria och stav av

NORRKÖPINGS KOMMUN

Norrköpings nya emblem och gamla vapen.

guld samt ett rött grekiskt kors på bröstet.”

Norrköpings 600-åriga symbol Sankt Olof har nu försvunnit från den kommunala informationen. Han har ersatts med en modern logotyp i form av ett N. Bara för något år sedan kunde man se kommunvapnet med Sankt Olof i annonser från Norrköpings kommun.

Kommunvapnet får inte heller vara med på de kommuns skyltar som möter bilen vid infarterna till staden. Dessa skyltar, som förutom kommunens namn också för det mesta innehåller dess vapen, har blivit allt vanligare i Sverige under de senaste åren. Om man reser söderut från Stockholm längs E 4:an möter man följande skyltar med resp. kommunvapen: Huddinge med vårdkasen, Botkyrka med Sankt Botvid, Salem med murgröneblad och fisk, Södertälje med Sankta Ragnhild, Nyköping med borgtorn och så Norrköping som skiljer sig från de övriga genom att skylten saknar vapen.

Förhoppningsvis tar kommunen sitt förnuft tillfång och inför vapnet igen på sin information. Vapnet fastställdes 1936 och den heraldiska beskrivningen lyder: ”I fält av guld en på en röd tronstol sittande blåklädd S:t Olofsbild med krona av guld och blå gloria, yxa och riksäpple.”

Andra emblem

Det är inte bara i heraldiska sammanhang som problemet gamla vapen, nya emblem förekommer. Många företag och organisationer har, om inte vapen, dock gamla symboler och vinjetter som ibland anses föråldrade. Den nya ”trenden” kräver nya emblem, som tyvärr inte alltid blir så lyckade. Ett exempel på detta är den välkända svenska firman L. M. Ericsson. Bokstäverna L.M. står för Lars Magnus, som grundade firman. Begreppet L. M. Ericsson är starkt förankrat och inarbetat bland befolkningen. När man talar om firman

säger man alltid L. M. Ericsson, aldrig enbart Ericsson, men ofta endast L.M.

Det gamla emblemet innehöll bokstäverna L.M. Men för några år sedan ville nya kvastar i företaget sopa bort initialerna och kalla firman för enbart Ericsson. Och de lyckades. Inga kompromisser, det gamla emblemet skulle bort och ett nytt skapas. Det nya emblemet innehåller namnet Ericsson följt av tre snedställda streck som förmodligen skall symbolisera något ”elektriskt”.

De tre strecken liknar tre korvar och folkhumorn döpte genast företaget till ”Ericsson tre korvar”. Är det inte dags att tänka om och låta grundaren Lars Magnus med sina initialer stå för firman i stället för korvarna?!

Är det bara svenskarna som är klåfingriga när det gäller borttagande av gamla vapen och emblem? Det vore intressant att få veta hur det är i de övriga nordiska länderna.

Till de nya emblemens försvar skal dock påpekas att de ibland är lyckade. Ett exempel på detta är den liggande åttan (oändlighetstecknet) som blivit symbol för konsumtionsföreningen i Sverige och trängt in i folks medvetande.

ERICSSON

Heraldica varia

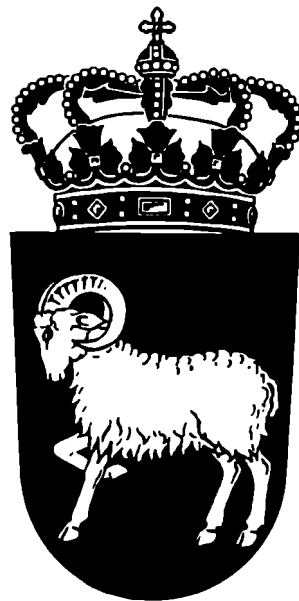
Den danske stats våbenmærker i ny streg

Den danske hof- og statskalender har efter, at Morten Estrup for få år siden overtog redaktionen, undergået en tiltrængt fornyelse. Fra dette efterår gælder det også de våbenmærker, der ses på titel- og skillebladene i statshåndbogen. Kgl. våbenmaler Aage Wulff har nyttegnet kongekronen, statsvåbenet og våbenerne for Grønland og Færøerne. Våbenmærkerne fremtræder i en kraftfuld streg - gennemarbejdet heraldik i enhver detalje.

Det er glædeligt igen at se den danske stats kronede våben i en stilsikker udførelse og med den værdige tyngde, som en gengivelse af rigssymbolerne kræver. Kronens vægt gør den til andet og mere end pynt. Den er tegnet med passende distance til sit nærmeste fysiske forbillede, Christian Vs krone på Rosenborg, og som ægte heraldisk krone har den perler på bøjlerne. Løver og hjerter er udformet med den gode heraldiks forening af fylde og spændstig-

AWG:ff 24.

hed. Løverne er ikke en stereotyp gentagelse af en given figur. Kompositionen er levende og alligevel styret af en stram respekt for helheden. Aage Wulffs udtryksfulde version af statsvåbenet er våbenkunst af samme høje karat som Fr. Britzes magtfulde udgave, der indtil for et par årtier siden suverænt prægede den officielle heraldik og var udtryk for den heraldiske renæssances gennembrud i Danmark. Wulffs fint proportionerede tegninger af den danske stats våbenmærker har gode forudsætninger for at finde anvendelse også uden for statshåndbogen.

Dronning Margrethe II har udtalt sig anerkendende om den nye udgave af statsvåbenet. Det åbner et vigtigt perspektiv for den officielle våbenføring i fremtiden. Den folkelige accept er lige så afgørende. Danmarks våben har en ærværdig alder. I vor tid lever monarkiets symboler imidlertid ikke blot, fordi de er gamle, men overlever i kraft af kunstnerisk kvalitet.

Nils G. Bartholdy

Heraldiska frimärken

Serien svenska rabattfrimärken med landskapsvapen är i år avslutad. Under sex år har – med fyra frimärken om året – samtliga 24 landskapsvapen redovisats. Det sista, under våren utgivna häftet, som försetts med kort kommentar av chefen för armémuseum Jan von Konow, omfattar följande landskapsvapen:

Halland -

i blått fält ett upprest lejon av silver med röd beväring. Vapnet anses härstamma från medeltiden och fanns redan, när landskapet blev svenskt. Halland överlämnades genom freden i Brömsebro 1645 till Sverige på 30 år och avträdde definitivt genom Roskildefreden 1658.

Härjedalen -

i fält av silver en framifrån sedd, svart räckhammare med röd skaftända, åtföljd till höger av en svart smidestång och till vänster av två stolpvis ordnade och ställda smideshammare med röda skaft, den övre störtad. Landskapet,

som avträdde till Sverige genom freden i Brömsebro, fick sitt vapen 1884, men motivet med redskap, som användes i järnhanteringen, går tillbaka till ett 1600-talssigill.

Lappland -

i fält av silver en stående, röd vildman med grön björklövskrans på huvudet och kring länderna, hållande i höger hand en på höger axel vilande klubba av guld.

Uppland -

i rött fält riksäpplet av guld.

Frågor beträffande äldre svenska landskapsvapen har behandlats senast av Knut Pipping och Leif Tengström i deras uppsats "Huset Vasa, Jagellonerna och Ivan IV Vasilievitj" med underrubriken "Några hypoteser om de svenska landskapsvapnens uppkomst" i denna tidskrifts jubileumshäfte 1984.

Av de s.k. rabattfrimärkena får varje hushåll till visst förmånspris lösa fyra häften, d.v.s. sammanlagt 80 frimärken. Det har sagts att nästa serie rabattfrimärken skall visa de 24 landskapsblommorna. Men de 24 residensstädernas vapen borde också kunna utgöra lämpligt motiv i en kommande serie.

Erik Spens

Finlandsavdelningens verksamhet under år 1985

Det förelåg länge en uppenbar brist på svensk-språkiga heraldiska programtillfällen i Finland. Inom SHS fanns ett tjugotal heraldiskt intresserade med svenska som modersmål eller med skandinavisk anknytning. Efter konsultationer med SHS' styrelse sammankallade Henrik Degerman SHS' finländska medlemmar till ett första möte den 27 november 1985 på Riksarkivet i Helsingfors.

Bo Ténberg kåserade om frukostflingors inverkan på heraldiska studier, i det han visade en samling egna vapenteckningar utförda på cornflakeskartonger. Tom Bergroth berättade med diabilder om den moderna frimurarheraldiken i Sverige och Finland.

De sju deltagarna beslöt att också i fortsättningen sammankomma inom ramen för SHS' Finlandsavdelning. Föredragstillfällen skall arrangeras två gånger i året och till sammankallare utsågs Henrik Degerman.

Intresset för lokalavdelningens verksamhet har varit stort också bland dem, vilka var förhindrade att närvara vid det första mötet. Lokalavdelningen strävar att verka utan utgånglig byråkrati och att närmast stå som arrangör av föredragsaftnar. Flere föredrag har redan utlovats för år 1986.

H. Dgm.

Alexandre Dumas' väben

I 1980 fremkom Otto Haxthausen her i tidskriftet (nr. 42, s. 93 f) med nogle tanker om d'Artagnans väben og anden heraldik i Dumas' romaner. Han kom også ind på det spørgsmål, om Alexandre Dumas selv førte väben. »Hvorvidt han gjorde det, ved jeg ikke. Man finder det i Rollands illustrationer til Rietstaps Armorial Général, men ikke blandt de fjorten forskellige Dumas-våbener. Det egentlige slægtsnavn er nemlig slet ikke Dumas. Det er Davy de la Pailletterie«.

Der kendes altså et väben for slægten Davy de la Pailletterie; spørgsmålet er om Dumas anvendte det. Baron Haxthausen vidste det ikke i 1980; i dag ved han det. Dumas førte slægten

Davy de la Pailletterie's väben. Det fremgår indirekte af en artikel om Dumas' lystslot eller pragtvilla Monte-Christo i tidsskriftet Figaro Magazine 19. oktober 1985.

Den fantasifulde bygning i nyrenæssance med hjørnetårne, skulpturer kopieret efter Jean Goujon og andre af renæssancens mestre, og en imponerende pragt i interiørene lod Dumas opføre 1844-47 ved Saint-Germain-en-Laye, dengang et skovområde tæt ved Paris. Han fandt stedet under en jagtudflugt og så straks byggemulighederne for sig. Arkitekten, Durand imødekom alle bygherrens indfald, og udgifterne sprængte alle rammer; mere end 400.000 francs brugte Dumas på sit byggeri.

Men ak, kun sørgelig kort fik han glæde af sit lystslot. I 1848 kostede et fejlslagent teaterprojekt ham hans formue. Han gik fallit, og året efter kom Monte-Christo på tvangsauktion, hvor det kun indbragte 30.000 francs.

I 1970 var der planer om at nedrive bygningen og istedet opføre beboelsesblokke i parken. Huset var i dårlig vedligeholdelsesstand, og dets dage syntes talte. Det lykkedes imidlertid beundrere af Dumas at rejse midler til at erhverve ejendommen og til en udvendig restaurering af Monte-Christo. Den indvendige restaurering, der bl.a. omfattede værelser dekoreret i maurisk stil, er netop blevet fuldført og bekostet af kong Hassan af Marocco.

Men hvad med heraldikken? Dumas havde på facaderne ladet opsætte portrætrelieffer af Europas største digtere: Homer, Dante, Shakespeare, Moliere, Goethe, Walter Scott etc. En af hans venner spurgte ham, hvorfor han ikke

Slægten Davy de la Pailletteries väben. Efter Rollands Armorial Général.

Slottet Monte-Christos hovedfacade. Efter Figaro Magazine.

selv var med blandt de afbildede, hvortil Dumas svarede: »Jeg er inde i huset«. Men han var nu også udenpå; øverst på tårnene var anbragt hans monogram A. D., og i en fronton højt over

indgangspartiet – slægten Davy de la Pailletteries våben: en ring omgivet af tre ørne, to og en.

A. T.

Heraldisk litteratur siden sidst

Heraldiske gravminder

J. C. Bille Brahe: *Gravmindernes Vidnesbyrd*, Societas Heraldica Scandinavica, Heraldiske Studier 2, København 1985. 93 sider, ill. Pris: 75,00 kr.

I forlængelse af den første udgivelse i serien Heraldiske Studier, Knud Pranges *Våbenanetavlen* fra 1982, behandler baron J. C. Bille Brahe her våbenanetavlerne på den gamle danske adels gravsten, epitafier m.v. Til sin undersøgelse har forfatteren gennemarbejdet en betydelig mængde sådanne våbenanetavler – alene i bogens oversigt over de efterkommere efter Steen Bille (død 1522) og Margrethe Rønnow (død 1515), der har efterladt sig endnu bevarerede gravminder, kommenteres over et halvt hundrede. Forfatteren har dels sammenlignet våbenanetavlerne for beslægtede personer, hvorved det har vist sig, at der tit forekommer uoverensstemmelser. Dels har han søgt at finde ud af, om de enkelte våbenanetavlens aner er korrekte. Ofte er de det ikke, og på grundlag af sit materiale diskuterer forfatteren en række af de hyppigst forekommende fejl, bl.a. den meget almindelige, at der byttes om på især de ældre generationer.

Forfatteren fremhæver selv, at hans bog er en amatørarbejde, og egentlige nye forskningsresultater fremlægges vel heller ikke. Men bogen peger i hvert fald på en række spændende problemer omkring datidens adelsgenealogiske arbejde. Først og fremmest rejser læsningen af bogen det spørgsmål, hvorledes de adelige våbenanetavler i grunden er blevet til: Ligger der egentlige studier af dokumenter og segl til grund, eller bygger de på mundtlig overlevering («slægtstraditioner»), der i visse tilfælde kan nærme sig fri fantasi? Forfatteren kommer ind på problemet i sin omtale af slægtbogsforfatteren Sophie Brahe, som tilsyneladende byggede sin «slægtshistoriske rådgivning» på egne kildeundersøgelser, men også omtaler andre, der var mindre omhyggelige: «det synis som Frederick Munch hæftuer Sielff sat den Slegt samen som Hand Ville Haffue» (brev 1633, citeret s. 29).

I denne sammenhæng undrer man sig lidt over forfatterens forhold til Adelsårbogen. På trods af en lejlighedsvis udtrykt usikkerhed om rigtigheden af dens oplysninger betragter forfatteren nemlig i høj grad Adelsårbogen som den «facitliste», der afgør, om en konkret våbenanetavle er korrekt. Hvorledes Adelsårbogens stamtavler er blevet til, synes han ikke at have gjort sig tanker om. Men er stamtavlerne i Adelsårbogen ikke ofte bygget på datidens adelige slægtbøger, hvis forfattere – som bogens behandling af Sophie Brahe netop viser – tænkeligt har haft indflydelse på udformningen af gravmindernes våbenanetavler? Og ligger der så ikke en vis fare for cirkelslutninger her?

Som alt hvad der kommer fra Societas Heraldica Scandinavica, er også denne bog særdeles nydeligt udført. Kun for en ordens skyld skal der til slut peges på et par skønhedspletter. At alle slægtsnavne samt visse forkortelser for benyttede værker er sat med store bogstaver, giver dels et mindre kønt skriftbillede, dels mulighed for misforståelser (DAA er både adelslægten Daa og forkortelsen for *Danmarks Adels Aarbog*). Historien om det Thott'ske epitafium i Ringe kirke på Fyn, der styrtede ned i 1955, skal vi have hele tre gange, hver gang med tilføjelsen »heldigvis uden for Gudstjenesten» (s. 13, 42, 68). Trykfejl i de talrige årstalsangivelser har naturligvis ikke helt kunnet undgås (f.eks. 1499 midt på s. 24, der skal være 1399).

Per Ingesman

Sydfranske kommuner

Armorial des communes de Vaucluse, 330 sider, udsendt af Conseil général de Vaucluse, Avignon 1984.

Vaucluse er et departement i det sydøstlige Frankrig, lidt nord for Marseille, omfattende så berømte lokaliteter som Avignon og Orange. I 1978 vedtog Vaucluses »amtsråd«, *conseil général*, éstemmigt at lade udarbejde og publicere en fortegnelse over alle departementets kommunevåbener. Det var et interessant udslag af den nye, stærke interesse for heraldik, som er

blevet stadig tydeligere i Frankrig gennem de seneste årtier. Hvor stærk denne interesse, eller følelse, er, kan man få et indtryk af gennem nogle indledende ord af initiativtageren, departementets *président*, Jean Garcin:

«I våbenmærkerne har vore forfædres drømme og håb fæstnet og fortættet sig, og er gået op i en højere enhed. Dér åbenbares, gennem de billedlige symboler, menneskets evige myter. For selv om heraldikken drager sin næring af dagens realiteter i deres rige og afvekslende mangfoldighed – hvad enten disse realiteter er geografiske, politiske eller økonomiske – så fornemmer og registrerer den også nationens hemmeligheder. Ved at søge ned til det ubevidstes rødder, afslører heraldikken dybden i følelserne og lidenskaberne hos mennesker, som er uopløseligt knyttet til deres hjemstavn og deres historie». – Hvis man somme tider synes, at der kan blive noget meget prosaisk over heraldikken og især kommunalheraldikken, kan disse ord måske virke som en antidosis.

Af departementets 151 kommuner havde 105 i forvejen våben. Til de resterende 46 måtte der udarbejdes et. Der blev nedsat en kommission på 7–8 museumsfolk, historikere og kommunalfolk, som i de følgende seks år indsamlede, registrerede og delvis reviderede de allerede eksisterende våbener og (i flere tilfælde på grundlag af ældre segl og lign.) kom med forslag til de endnu ufødte, og fik dem accepteret af de pågældende kommuner. Den resulterende, komplette samling, med alle våbener nytegnet i en pæn, moderne streg og i farver, blev publiceret i en overvældende flot bog, i format 30 × 21 cm, kun ét våben pr. side, med sin ledsagende tekst overfor.

Hvordan er våbenerne? Adskillige er banale og uinteressante, men som helhed må det kaldes en køn samling, med flere eksempler på smuk og original heraldik. Af motiver dominerer *nøglen* (en, to eller tre), der optræder i 32 våbener, de fleste af dem naturligvis med forbindelse til de pavelige besiddelser omkring Avignon. Også det *jagthorn*, som var et af våbenmærkerne for fyrsterne af Orange (i Nord-europa bedre kendt som Oranien), figurerer hyppigt. En tredje almindelig figur er, interessant nok, *ulven* (10 våbener). Mindre heldigt finder man *bogstaver* i 12 våbener. Af særprægede våbenmærker kan nævnes et menneskeligt øre (talende), et bidsel (en relikvie), en elefant

og en billardkø (begge uforklaret) og det malteserkors-med-en-flyvende-due som kaldes huguenotkors, og som minder om tidligere tiders protestantiske enklaver. Mange våbener indeholder naturligvis helgenfigurer eller helgenattributter, og mange andre er inspireret af våbenerne for regionens adelslægter, f.eks. de tidligere nævnte ulve eller den sol (eller 16-oddede stjerne), der var baronerne af Baux' berømte våbenmærke.

Mindst fire af våbenerne går tilbage til 1200- eller 1300-tallet, ét er tildelt ved kgl. våbenbrev 1493, fra 1500-tallet stammer 6–7 våbener, deriblandt to tildelt ved pavelige våbenbreve. Fra 1600-tallet hidrører godt 40, heraf ca. 30 fra *Armorial général*, det register over alle franske våbener, som Ludvig 14. lod udarbejde fra 1696 (med det formål at beskatte dem). Hvis en kommune ikke havde våben, fik den tildelt et. Det skulle gå hurtigt, og de på denne måde dannede våbener er derfor altid enkle. Mange af dem bygger i øvrigt sikkert på ældre materiale. Fra 1700-tallet stammer ca. 15 våbener, fra 1800-tallet ca. halvt så mange, og fra 1900-tallet, før kommissionen gik i gang, nogle stykker.

Adskillige af kommunerne har foruden deres skjold også skjoldholdere og andet ydre tilbehør såsom valgsprog og krigsdekorationer, men dette er kun beskrevet, ikke gengivet.

S.T.A.

Åtten Strohkerke

Carl-Gustaf Strokirk: *Åtten Strohkerke under åtta århundraden*, Del I: Medeltiden 1200 till 1600; 89 sidor m. karta och ill. Författarens bokmaskin, Stockholm 1985.

I en underrubrik presenteras flera namnformer – De Strohkerke, von Strohkirch och Strokirk.

Gustaf Elgenstierna uppger i "Den introducerade svenska adelns ättartavlor" beträffande Mikael Strokirk (Strokerck, Strokarck), att han var son till en borgare i Lübeck, att han först var skeppsredare i denna stad men därefter flyttade till Åbo och slutligen blev handlande i Stockholm. Han var gift med en dotter till riddarhussekreteraren Johan Larsson, adlad Ridderhusen 1647, och Elgenstierna redovisar fyra söner, samtliga adlade och introducerade på svenska riddarhuset.

Sonen Mikael, reduktionskommissarie i

Livland, blev 1684 adlad von Strokirch. Ätten, som också blev inskriven på riddarhuset i Riga, är av Elgenstierna antecknad som utdöd. Sju år senare blev två av hans bröder adlade von Strokirch och fick gemensam introduktion. Denna ätt fortlevde, men en gren, som 1815 fick friherrlig värdighet, är utgången. De två adliga ätterna har inte endast namnet utan även vapnet gemensamt. Om detta vapen lämnar Dahlby-Raneke i "Den svenska adelns vapenbok" följande uppgifter: i blått fält ett torn av guld, krönt med ett kors och stående på tre kulor, belagt med två röda balkar, i den övre två och i den nedre tre rosor av silver; i hjälminprydnaden två balkar med rosor, "såsom på pyramiden" mellan två vingar, dexter delad i guld och blått samt sinister delad i blått och guld. I beskrivningen har anmärkts att enligt sköld i riddarhuset och Klingspors vapenbok skall vapenfiguren i skölden vara en pyramid och icke ett torn.

Den äldste av de fyra bröderna, överkrigs-kommissarie i defensionskriget mot Norge, blev 1686 adlad Strokirch. Hans vapen visar en annan bild än brödernas: skölden delad av bjälke av silver; i fält 1, blått, en sol och i fält 3, likaledes blått, tre ax. En son till den adlade blev upphöjd till friherre, men båda ätterna är utslucknade.

Elgenstierna har beträffande de adliga ätterna redovisat en rätt utförlig historik. Enligt äldre uppgifter skulle släkten härstamma från en friherrlig ätt Rothkirch i Pfalz. En medlem av denna ätt skulle under Karl V:s tid ha flyttat till Livland och där ha ändrat namn. Men enligt Elgenstierna har släkten "med största sannolikhet" sitt ursprung i Mecklenburg.

Svenska släktkalendern har i några årgångar, senast 1963, redovisat släkten Strokirk, som anses vara av samma ursprung som de adliga och friherrliga ätterna Strokirch och von Strokirch. Äldste kände stamfadern var vägmästare i Lübeck, och en son till honom, född 1608, flyttade till Sverige. Denna alljämt fortlevande släktgren har bibehållit ättens tydligen ursprungliga vapen: i blått fält röd kyrka med ett torn och på hjälmen tre gyllene sädesax.

De adliga, friherrliga och grevliga ätterna Rothkirch, som i äldsta kända urkund fått beteckningen *Ecclesia ruffa*, har inte någon kyrkbild i vapnet. Men ätten Rotkirchen har i skölden bl.a. fasaden av en kyrka med tre torn. In-

genting tyder på något samband med nu omskrivna släkt.

Strohütte betyder halmtäckt koja, och *Strohkirche* borde alltså betyda halmtäckt kyrka. Men släktnamnet kan syfta på bilderna i vapnet - de tre stråna och kyrkan. Den röda färgen kan betyda att den avbildade kyrkan var uppförd av tegel.

I sin krönika anser sig författaren kunna bekräfta uppgifterna om släktens ursprung från Mecklenburg. Den officiella kartan över Mecklenburg visar två orter Strohkirchen, den ena vid det forna klostret Rehna, nordost om fästningsstaden Gadebusch, och den andra vid klostret Zarrentin vid Jarnitz, nordost om Hagenow, vilka båda skulle vara grundade under koloniseringen och kristningen av landet. De svenska grenarna skulle härstamma från den senare orten. Reformationens genombrott och Hansans sönderfall torde ha medfört stora påfrestningar för släkten, vilket kan ha varit en anledning till utvandringen till Sverige.

Av en utredning, som bifogats boken, framgår att från ätten härstammar på modernert ett hundratal svenska släkter och släktgrenar.

Boken avslutas med en släkttavla och ett register över ättmedlemmar samt källhänvisningar. En kommande andra del skall redovisa släktens historia i senare tid, kanske i första hand de svenska släktgrenarna. Författaren önskas en god fortsättning.

Erik Spens

Heraldiske exlibris

Erik Skovenborg: *Exlibris Medicinæ*, 72 sider, 1986, pris: kr. 70,-. Fås kun hos udgiveren A/S Ferrosan, Sydmarken 5, 2860 Søborg.

En smuk bog, med omslag af Mads Stage, trykt på godt papir, indeholdende ca. 380 illustrationer, mest danske, af exlibris tilhørende læger, tandlæger, dyrlæger, apotekere m.fl. Når bogen anmeldes her skyldes det at den har et kapitel om heraldiske exlibris. Heri optæder 12 mere eller mindre kendte heraldiske mærker, deriblandt 4 af Friedrich Britze, der i teksten omtales som Danmarks fornemste skaber af heraldiske exlibris. Der er en spalte med forklaring på de gengivne heraldiske motiver sammen med lidt almen heraldisk information.

O.R.

En klassiker om symbolik

Frithiof Dahlby: *Symboler i kirkens billedsprog*. Oversat af Marie Hvidt. G.E.C. Gads Forlag. København 1985. 292 s., DKr. 288,-.

Denne bog, der nu for tredje gang anmeldes i Heraldisk Tidsskrift, må vist siges at have været en succes. Frithiof Dahlby, der er præst, og som vi kender som forfatter til *Svensk heraldisk uppslagsbok* (1964) og medudgiver af *Den svenska adelns vapenbok* (1967), skrev i 1954 en lille bog med titlen *De heliga tecknens hemlighet*. Den kom i fire stadig øgede oplag, før den første gang blev anmeldt i Heraldisk Tidsskrift i 1963 (af Sven Tito Achen, I s. 367). I 1965 blev den oversat til dansk under titlen *Symboler og tegn i den kristne kunst* (anmeldt af Inger Schjørring, II s. 247). Denne oversættelse kom i nye oplag 1967 og 1979, og nu foreligger altså en ny oversættelse og bearbejdning.

I forhold til 1965-udgaven, der havde udeladt en del af de første oplags afsnit om bl.a. helgenbiografier, er denne udgave udvidet, idet meget af dette stof atter er medtaget, ligesom især afsnittet om hellige mænd og kvinders attributer er mere hensigtsmæssigt disponeret. Til dette afsnit har museumsinspektør Niels-Knud Liebgott desuden bidraget med omtale af helgener med speciel dansk tilknytning: Anders, Bothulf, Cornelius, Kjeld, Knud Konge, Knud Hertug (Lavard), Kristina, Lucius, Rimbart, Rochus, Severinus, Sixtus, Thøger og Vilhelm af Æbelholt. Endelig er denne udgave beriget med en række eksempler på typologiske motiver i Biblia Pauperum af typen: Jesu korsfæstelse – Abraham ofrer sin søn Isak. Sådanne jævnføringer mellem beretninger i det gamle og det ny testamente spiller en stor rolle i kirkernes middelalderlige kalkmalerier.

Illustrationerne er stort set de samme som tidligere, dels hentet fra ældre materiale, dels – og langt de fleste – nytegnede i en tiltalende grafisk streg. Hvem der har udført dem, er dog omgærdet med nogen mystik; i den svenske udgave fra 1957 er tegnerens navn slet ikke oplyst, i den danske fra 1965 angives Axel Kahleis som ophavsmænd, men i den nye udgave oplyses, at de er udført af Frithiof Dahlby selv og Curt Blixt.

Som fremhævet i de tidligere anmeldelser er bogen en guldgrube, ikke blot for ikonografisk interesserede, men også for heraldikere, idet

det religiøse symbolsprog indgår som bestanddel af en mængde våbener: enhjørning, anker, fugl Fønix, pelikan, korsformer i mange variationer, due, løve, nøgle, skib, lam, dødningshoved, økse, muslingskal, timeglas og mange, mange flere. Også om tallenes og farvernes symbolik og dyrekredsens billeder har bogen oversigter.

Det er absolut berettiget, at forlaget kalder Dahlbys bog en klassiker. Også heraldikere må glæde sig over den nye udgave af dette nyttige værk.

A. T.

Anglo-normannisk nøgle

Cecil Humphery-Smith: *Anglo-Norman Armory Two. An Ordinary of Thirteenth Century Armorial*, 584 sider ill., The Institute of Heraldic and Genealogical Studies, Northgate, Canterbury, Kent CT1 1BA, England 1984. Pris: hæftet £ 18.50, indb. £ 25.00 + porto £ 2.50.

„Anglo-Norman Armory“ er en skriftrække som omhandler den allertidligste engelske, d.v.s. i virkeligheden normanniske heraldik. Første bind, fra 1976, blev præsenteret og anmeldt af Otto Haxthausen i Heraldisk Tidsskrift nr. 39, 1979, side 449–50. Andet bind, der nu foreligger, har som undertitel *An Ordinary of Thirteenth Century Armorial*, altså: „En heraldisk ordnet fortegnelse over våbenerne i (engelske) våbenruller fra 1200-tallet“. Det drejer sig om 24 våbenhåndskrifter, det ældste udarbejdet o. 1255, det yngste o. 1315, med i alt god 3000 våbener. Alle våbener er dels gengivet i streg, dels blasoneret, med deres ejers navn samt henvisning til den eller de våbenruller (navn, nr.) hvor våbenet forekommer. Det kunne ikke være enklere eller bedre.

Formålet er naturligvis, at man ad denne vej kan identificere et ukendt våben, som man kan være stødt på f.eks. på en ligsten, et segl, et kalkmaleri, en kirkerude, et stykke tin- eller sølvtoj eller hvor 1200-tallets (og senere århundreders) våbener ellers kan optræde. Vejledningen går altså fra våben til navn. Den anden vej, fra navn til våben, kan man finde frem via bindets alfabetiske register over de personer og slægter, hvis våbener forekommer i de 24 ruller.

Foruden datidens anglo-normanniske overklasse, højedel og kongehus, inneholder de behandlete våbenruller, og dermed også bogen, våbener for en del udenlandske fyrster og områder, virkelige såsom Jerusalem, Kypren, Byzans, Korsika, Sicilien, Castilien, Navarra, Frankrig, Würtemberg, eller måske beliggende i Fantasiens Rige såsom Etiopien og Valakiet. Kongen af Danmark optræder flere steder, med en okse i sit våben, eller med tre okser, men ikke med det våben vi kender i dag. Kongen af Norge figurerer med et skib i sit våben, samt med løven-og-øksen. Kongen af Sverige forekommer ikke.

Her og dér synes man, at man savner et våben, den-og-den kendte højedelsfamilie kan man ikke finde . . . indtil det går op for én, at den pågældende familie endnu slet ikke, på dette tidlige tidspunkt (før 1315), havde gjort sig gældende i Englands historie.

Det er jo ikke langt fra, at den tidligste heraldik også er den bedste. I alle fald er flertallet af dette værks våbener noget af det ædleste man kan se. Blot at blade bogen igennem – helt bortset fra dens brugsværdi – er en fornøjelse (skønt den er ret primitivt fremstillet, ved direkte reproduktion af maskinskrevet manuskript): de endeløse, frydefulde variationer over et tema. Og så giver bogens stregtegninger jo kun konturerne. Farverne må vi læse os til. Ligesom Jan Raneke i »Svenska medeltidsvapen« medtager Cecil Humphery-Smith alle forekommende varianter af samme våben. Det berømte våben for slægten *Mortimer* forefindes således i 15 forskellige variationer.

S.T.A.

Herskersymboler

M. Blindheim et al. (red.): *Kongens makt og ære. Skandinaviske herskersymboler gennem 1000 år*. Utg.: Universitetets Oldsaksamling, Oslo 1985. ISBN 82-7181-048-0. 160 s. ill. Pris NOK 180,- fritt tilsendt.

Jevntlig holder ikonografene symposier med deltakelse av teologer, kunsthistorikere, arkeologer og numismatikere.

Det 7. ikonografiske symposiet ble arrangert 1980 i Bergen og høsten 1985 forelå foredragene i bokform med illustrasjoner.

Rapporten kalles „Kongens makt og ære – Skandinaviske herskersymboler gjennom 1000 år“ og redaktører er *Martin Blindheim, Per Gjærdet og Dag Sæverud*. Det er blitt en meget pen trykksak med mange foredrag og synspunkter av heraldisk interesse. Det opplyses i forordet å være første gang at et ikke-bibelsk/kirkelig emne ble tatt opp. Symposiet samlet 50 forskere fra 5 land.

Fagfeltet „ikonografi“ utlegges som „tolkning av bilder“. Det omfatter da bl.a. tolkning av heraldiske avbildninger. I ikonografien synes man dog ikke å beskjeftige seg særlig med de heraldiske regler og retningslinjer for valg, sammensetning og utforming av figurer og tinkturer – dette overlates til heraldikken. Derimot utforskes i ikonografien hvilke idéer og ideologier som bildene har sammenheng med; det knyttes forbindelser mellom det vi ser og de tanker og tankeretninger som blir reflektert i det vi ser. Men det synbare er slett ikke bare tradisjonelle avbildninger. Foredragene fra det ikonografiske symposiet i Bergen har også med tolkninger av gjenstander, byggverk og seremoniell!

Man går altså utenfor – og dypere – end det som *Sven Tito Achen* definerer som symbol: „en figur eller et billede, som forestiller én ting, men betyder noget andet“ (S. T. Achen, *Symboler omkring os*, København 1975, s. 11).

Boken fra symposiet inneholder hele 17 foredrag hvorav 1 på tysk og resten på de skandinaviske språk. Foredragene spenner fra tiden med båtgraver og runesteiner til keiserlige tronsaler i Finlands tid som storfyrstendømme. I forordet sier Martin Blindheim:

„De primære problemer ved foredrag og diskusjoner kan formuleres således: Hva var de eldste nordiske maktsymboler og attributter? I hvilken grad ble disse skjøvet til side og erstattet av europeiske makttegn og tradisjoner som hadde utviklet seg i den århundrelange konkurranse mellom keiser og pave? Hvilke seremonier satte man i scene ved de store begivenheter som kroning, hylling, bryllup og begravelse?“ For heraldisk interesserte er dette spennende problemer. Jeg konstaterer at de trykte foredragene er holdt i et ledig og lettlest språk med resonnementer som i hovedsak virker akseptable og greie å følge.

Fleire spesialister i heraldikk kunne nok med utbytte ha deltatt i symposiet; Jeg har bare

merket meg én „heraldiker“, førsteantikvar *Bernt C. Lange* som er nestformann i Norsk Heraldisk Forening. Han gir en illustrert oversikt i sin artikkel „Det dansk-norske kongevåpen i norske kirker“. Lange setter spørsmålstegn bl.a. ved dateringen av veggmalningen med kongevåpnet i Stiklestad kirke. Den har vært datert til ca. 1500 og dermed som den eldste av sitt slag i norske kirker. Imidlertid viser Lange at denne avbildningen av kongevåpnet kan være en del senere; fra Fredrik II's eller Kristian IV's tid. For øvrig understreker Lange at våpnets forekomst i kirkene refererer seg til den lutherske fyrste som kirkens åndelige overhode i sitt land. Det dreier seg „ikke (om) herskern som skulle fryktes, men den ansvarlige beskytter og omsorgsfulle fosterfar som ble vist ærbødighet“.

Blant de pre-heraldiske fenomener som blir berørt i foredragene, vil jeg nevne bildestein og gravstein med „prosesjonskors“ (*Erik Moltkes* foredrag om herskere og runesteiner), ørn, galte og ulv på skjoldhåndtak samt fugle- og dragefigurer som skjoldbeslag (*Bjørn Ambrosiani*: Regalier och symboler i båtgraverne). Videre avbilder Ambrosiani tegninger av „spira och standar ur Sutton Hoo-fyndet“ (med henvisning til R. Bruce-Mitford 1978). Funnets skjold antar Ambrosiani at kan ha vært en statsgave fra Uppsalakongen i Sverige til den overkonge for det anglo-saksiske stammeforbundet som trolig ble begravet i Sutton Hoo i East Anglia.

Den norske numismatikeren *Kolbjørn Skaare* hadde foredraget „Hersker tegn og maktsymboler på norsk og annen nordisk middelaldermynt“. I foredraget gir han en nyttig påminnelse om at hersker tegn og våpenavbildninger „kan uttale seg helt på tvers av den politiske virkelighet“. Eksempelvis preget Den kgl. Mynt på Kongsberg gjennom hele året 1814 og ut i 1815 kobbermynter som på adversen hadde et tredelt våpen sammensatt av Danmarks, Norges og Holsteins våpen! Andre viktige påminnelser fra Skaare til heraldisk interesserte er bl.a. den sannsynlige øks på kong Sverres braketeater, faner på Sven Estridssøns og Niels' penninger, heraldiske dyr på Håkon Håkonssons braketeater m.å.

Førsteamanuensis *Martin Blindheim* har skarpsindig trukket fram noen „Spør av hersker- og kroningsinsignier i norsk middelal-

der“. Det dreier seg først om draktutstyr ved norske kongekroninger på 1200-tallet. To krusifikser som er bevart fra samme tid har eien-dommelige markeringer av armbånd, hansker, tøfler og belte foruten kronen på hodet. Blindheim tolker dette som herskertegn fra kroningen i Bergen 1247, muligens også en tidlige-re kroning. Dessuten gir Blindheim gode argumenter for at et særegent trerør som lå i vikingskipsfunnet fra Oseberg, kan være et kongelig septer/riksstav („reyrvond“).

I flere av foredragene berøres forskjellene mellom konge-/dronning-krone og „garland“. *Grethe Authén Blom* nevner i sitt foredrag om norske kroninger i middelalderen det juvelbesatte guldadiem eller garland som den engelske kong Henrik III i 1235 ga den norske kongen. Og hun tar frem Hirdskræens omtale av at kongen ved spesielle anledninger bar krone eller garland.

Jan Svanberg fremhever at garland eller en lav og enkel krone kan tolkes som en hertugkrone. Han trekker paralleller til bruk av slike kroner i England og på kontinentet, men spesielt til hertugdømmet i Danmark og Norge. Den senere kong Håkon Magnusson i Norge har rosenadiem på mynt og på bevarte steinhoder i Stavanger domkirke. På denne bakgrunn tolker Svanberg et konsollhode med forenklet krone i Skara domkirke fra 1200-tallet som et symbolsk uttrykk for hertug Magnus Birgersson. Jeg synes dog at han tar noe lett på spørsmålet om kongers bruk av „garland“. I tillegg argumenterer Svanberg for at et av hodene fra Stavanger domkirke har en krone som opprinnelig var et rosenadiem, og at det ble omarbeidet da hertug Håkon år 1299 ble konge ved brorens død.

Knud Banning viser i sitt foredrag „Fra symbol til antikvitert“ hvordan danske kroningsprekener endrer fortolkningene av kroningsregalier gjennom perioden 1537–1815. Instruktivt viser han sammenhenger mellom symbolikk og utviklingen av teologiske og ideologiske oppfatninger.

I de keiserlige tronsalene i Finland inngikk heraldiske dekorasjoner som myndighetssymboler, forteller *Lauri Putkonen* i sitt foredrag. Tronbaldakinen hadde keiserens dobbeltørn, men også den finske løven og landskapsvåpene fikk inngå i utsmykningen av senatshusets tronsal. Og det berettes at „når Alexander II ankom till Helsingfors, hade man i hamnen

upprest en hedersport som var utsmykket med det finske vapnet och de åtta landskapsvapnen". Lignende æresporter kjennes fra flere land gennem tidene med heraldisk utsmykning. Jeg synes portene fortjener nærmere behandling af både heraldisk og ikonografisk interesserte.

Boken anbefales!

H.A.K.T.C.

Tysk leksikon

Gert Oswald: *Lexikon der Heraldik*, 478 sider ill. i farver, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig 1984, indb. 45 DM.

Værket er alfabetisk ordnet og indeholder først og fremmest forklaringer af ord og betegnelser fra den heraldiske terminologi, den tyske naturligvis, men også en del franske og enkelte engelske ord er medtaget. Også ikke-heraldiske figurer der optræder i skjoldene, almindelige såvel som sjældne, er i vidt omfang behandlet. Hertil kommer biografier af kendte heraldikere - kunstnere og skribenter - såsom Philipp Jacob Spener (1635-1705) eller G. A. Seyler (1846-1935), samt præsentationer af heraldiske værker, således en minutøs gennemgang, udgave for udgave, bind for bind, af Siebmacher (herunder også *Neuer Siebmacher*) fra 1596 til 1969. Dette er overmåde nyttigt.

Til dette følger sig en del mere spredt information fra tangerende emner: adelstitler, ordener, valgsprog, helgener (overraskende fyldigt) m.m. Forfatteren er naturligt nok mest interesseret i Tyskland, især Sachsen, men med en pudsig svaghed for det eksotiske. Der findes næppe en tidligere koloni, lige til de mindste nåleprikssater i Stillehavet, hvis våben og valgsprog ikke er gengivet.

Kvaliteten er ujævn. Noget er mindre godt, dogmatisk, pletvis uforklarligt - som når forfatteren påstår af en *lindorm* i reglen er sort. Af de snesevis lindorme vi alle kender - de Venders, Worm, Wormskjold, Drage, Bagge, Linderot, Bornholm, Maribo Amt, Storstrøms Amtskommune o.s.v. - mindes jeg ikke nogen sinde at have set en sort. Men andet i Gert Oswalds værk er solidt informativt og præget af sund fornuft. Indimellem kan man endda finde fængslende oplysninger af sjældnen karakter,

som f.eks. under *Schildhaupt*, at alle preussiske officerer der adledes efter felttoget mod Danmark i 1864 i deres skjold fik et rødt skjoldhoved med to krydsede sværd. Eller, under *Stern*, et længere citat fra Goethe i et brev 1775 til hertugen af Weimar, hvor digteren forklarer sine bevæggrunde til at vælge en stjerne som sit våbenmærke. Den slags viden er dyrebar.

Også illustrationerne er af varierende kvalitet. Nogle er fra ældre tid, ofte valgte eksempler, andre er tegnet til bogen, de er dels harmoniske og smukke, dels stive og usmukke. Dog, ligesom teksten, der er mere af det gode end af det dårlige.

Forfatteren har tydeligvis også haft blikket rettet mod Norden. Artiklen om Elefantordenen er næsten forbillig. Den finske grankure og det tilsvarende grankors er omtalt og illustreret Societas Heraldica Scandinavica og Heraldisk Tidsskrift er nævnt. Og »et skandinavisk kors«, i de nordiske korsflag (som nu desværre ikke omfatter Grønland), ligeledes.

Et interessant forhold er, at bogen jo er udsendt i Leipzig, altså i Østtyskland, en kommunistisk stat. Med undtag af et enkelt hib eller to til de »kapitalistiske« lande præger dette imidlertid ikke værket, bortset fra måske dets udtalte pro-borgerlige holdning. Det understreges igen og igen, at heraldik og våbenskjolde ikke er noget adeligt prærogativ og aldrig har været det. Og det kan vi jo kun være enige med forfatteren i.

S.T.A.

Skynd dig langsomt

Sven Tito Achen: *Symboler omkring os*. Anden udvidede udgave. G.E.C. Gads Forlag. København 1985. 328 sider. DKr. 255,-.

Interessen for symboler er i stadig stigen. Det viser alene den omstændighed, at et dansk forlag samme år kan genudgive to bøger om emnet. Sven Tito Achens bog blev første gang udgivet i 1975 (anmeldt af Per Hougaard i Heraldisk Tidsskrift IV, s. 147). Den er nu udvidet med over 100 sider. Tildels med afsnit, der er velkendte for læserne af dette tidsskrift, idet kapitlerne om talsymbolik og om staven har været bragt her. Nytilkomne er også kapitlerne om solen og dyrekredsen.

På sin vanlige veloplagede måde får Achen fortalt os en mængde spændende enkeltheder om de symbolske aspekter af mere eller mindre velkendte og dagligdags forekomster, ofte eksplificeret ved henvisninger til heraldikken. Når f.eks. Ludvig 14. af Frankrig lod sig benævne Solkongen, reagerede Preussen ved at fremstille det gamle preussiske våbenmærke, ørnen aggressivt opflyvende mod en sol og med mottoet »Jeg viger ikke for nogen«. Ørnen er nemlig efter gammel folketro det eneste dyr, som tåler at se direkte ind i solen. Symbolik, heraldik og politik er her gået op i en højere enhed. Det samme er tilfældet med den opgående sol, der især i Nord- og Sydamerika inkorporeres i statssymbolikken som et friheds- og fremskridtssymbol.

Illustrationsmaterialet er hentet mange forskellige steder fra og er derfor noget uensartet, men altid velvalgt og ofte overraskende og utraditionelt.

I Per Hougaards anmeldelse efterlystes en forklaring på delfinen og ankeret, der ses på titelbladet. I den nye udgave får vi forklaringen: det er det venetianske forlæggerdynasti Aldus' firmamærke og illustrerer det latinske mundheld *Festina lente*, »Skynd dig langsomt«.

A. T.

Rød bok med vapen

Finlands Ridderskaps och Adels Kalender 1986. Enligt uppdrag av Riddarhusdirektionen utgiven av Carl Ehrnrooth. Frenckellska Tryckeri Ab, Helsingfors 1985. Inb., 732 ss., 35 färgpl., pris i bokhandeln FIM 395,-.

Vårt tredje år ställs inom den finländska societeten – finsk- som svenskspråkig, men företrädesvis av adlig härkomst – den alltid lika svårbesvarade frågan: Var ställa ”röda boken”? Efter att under åren 1858-1897 fem adelskalendrar publicerats på privat initiativ, övertog riddarhusdirektionen utgivningen, till en början – 1900-1922 – oregelbundet, men fr.o.m. 1926 så, att kalendern utgavs vart tredje år. Nu är man inne på den 26 upplagan.

Er outröttlige recensör har företagit en djupgående studie inom initierade kretsar för att få reda på, hur ovanförda fråga besvaras. I olika familjer följs olika skolor. Den som är

lycklig nog att äga de föregående 25 kalendrar, fogar blott föreliggande till sviten på hyllan i biblioteket. Annars är adelskalenderns traditionella plats efter bibeln men före statskalendern.

Det är också ett problem var man skall göra sig av med den föregående och nu utjänta kalendern. Man kan alltid skänka den till en fattig släkting, som inte haft råd att inhandla det dyra verket. Man kan också lyckliggöra sina utländska vänner med den. Hos barnfamiljer kan den tjäna som kokbok för de yngre ättmedlemmarna. Den besuttne adelsmannen placerar den gamla kalendern på det ställe, dit också konungar går ensamma, sina gäster till vederkvickelse.

När problemet med placeringen är avklarat kan vi ta itu med ett närmare studium av 1986 års adelskalender. Jag antar, att det alljämt förekommer läsare, vilka i likhet med Miss Jane Austen's Sir Walter Elliot "never took up any book but the *Baronetage*", men tar mig dock friheten rekommendera en om- eller ny-läsning av recensionen i HT 48, 1983 ss. 386-387.

Vapenboken i följetong fortsätter här. Då man dessutom omtryckt de vapenbilder, vilka ingick i 1983 års kalender, ingår här nu vapnen för de levande ätter, vilkas namn börjar på bokstäverna A-G. Då vapenbokens andra del föreligger må en kritisk kommentar tillåtas till detta berömvärda initiativ av Frenckellska tryckeriet. Tryckeriet har nämligen år 1985 inte mäktat med samme högklassiga tinkturättergivning (närmast metallerna), som F. Tilgmanns Bok- & Stentryckeri i Helsingfors år 1888! Sic transit gloria mundi.

I kalenderns förord kommer redaktören Carl Ehrnrooth med en programförklaring, som förtjänar att citeras. "Avsikten med adelskalendern är icke att yvas över förfäders bedrifter, utan den är en medlemsmatrikel över de levande ätter, som tillhör Finlands riddarhus. Då ett visst missnöje kunnat skönjas beträffande de principer, enligt vilka personer med adligt namn upptages i stamtavlorna och följaktligen även i adelskalendern, bör följande framhållas. -- Som grund för medlemskap i adlig ätt ligger sålunda den biologiska härkomsten, icke den familjerättsliga eller rätten att bära ett adligt namn. Redaktören önskar här klart framhålla, att det icke är fråga om diskriminering av

familjemedlemmar, då adoptivbarn ej anges, utan att här följes ovannämnda principer, som av 1985 års adelsmöte bekräftats."

Kunde det sägas klarare?

H. Dgm.

Heraldik i historievidenskabens tjeneste

Festskrift til Troels Dahlerup. Red. Aage Andersen, Per Ingesman, Erik Ulsig, Arusia - Historiske Skrifter V, Århus 1985. 427 sider. Dkr. 195,-.

Hvis man blandt de mange udmærkede artikler, der i årcenes løb er blevet trykt i *Heraldisk Tidsskrift*, skulle nævne nogle højdepunkter, hører Troels Dahlerups *Variationer og mutationer* (1965, II 65-80) og *Våbengrupper, similarisering og undervasallitet i dansk middelalder* (1968, II 303-311) til dem, der straks melder sig. Her blev en række heraldiske iagttagelser inddraget i en dyreberegående socialhistorisk analyse og var herigennem medvirkende til en ændret opfattelse af vigtige sider i middelalderens Danmark, at landet meget kort sagt var mere feudaliseret end hidtil antaget. Selv om Dahlerup indleder en opsummering af sine resultater i *Genealogica & Heraldica* (1980) med ordene "... I am not especially interested in heraldry - at least not for its own sake ...", regner vi ham som en af vore meget fortjenstfulde heraldikere.

Troels Dahlerup har siden 1968 været profes-

sor i nyere tids historie ved Århus Universitet, og i anledning af hans 60-års dag den 3. december 1985 er der blevet udgivet et festskrift med bidrag fra kolleger og elever. Artiklerne er ind delt i grupper, der hver repræsenterer Dahlerups hovedinteresser som historiker: kirkehistorie, (lav)adelshistorie og forvaltningsret. For sig selv står to levende skitser af historikerne Erik Arup og C. O. Bøggild-Andersen skrevet af to af deres elever, Svend Ellehøj og Leo Tandrup.

Af speciel heraldisk interesse er der ikke alverden i bogen; kun i et par artikler spiller heraldiske undersøgelser en rolle. Henrik Fangel forsøger i et bidrag om *Vesterbæk - en forsundet hovedgård i Vestslesvig* at sandsynliggøre en slægtsforbindelse mellem Klaus Svendsen og Ludvig Klausen, begge af Hviding. Heraldikkens vidnesbyrd er dog ikke entydigt i dette tilfælde. Også Knud Prange har bidraget med en artikel, *Historien om et spørgsmålstegn - eller den utro fru Mette*. Her lykkes det atter Prange ved hjælp af uklare oplysninger i sene kilder, anrækker på gravsten samt seglmateriale at foretage en identifikation: Henrik Jensen i Randlev, der levede midt i 1400-tallet, tilhørte ikke slægten Prip som hidtil antaget, men slægten Lunov. (Den interessante fru Mette hører vi desværre ikke så meget om).

I det hele taget rummer bogen en mængde spændende bidrag til belysning af den urolige og fascinerende senmiddelalder. En smuk hyldest til Troels Dahlerup.

A. T.

HERALDISK TIDSSKRIFT

udgives af Societas Heraldica Scandinavica, hvis medlemmer modtager det gratis. Der udkommer to numre årligt, i marts og oktober. Medlemskab koster pr. år Dkr. 150 eller hvad der svarer hertil. Medlemskab én gang for alle (kun for personer): det 20-dobbelte.

Indbetaling sker bekvemtest gennem dansk postgiro 6 11 23 74, Societas Heraldica Scandinavica, c/o arkitekt Kurt Clauding, Azaleavej 26, 2500 Valby, Danmark. Ved indbetaling på postgiro bør også i Sverige, Norge og Finland anvendes de danske girokort, som selskabet sender til medlemmerne. Girokortene lyder på Dkr. og gælder for Dkr., men indbetaling sker naturligvis i det pågældende lands egen mønt.

Ældre numre af tidsskriftet

Numrene 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 19, 20, 27, 29 og 35 er udgået. Alle øvrige numre kan stadig fås. Priserne er som følger, excl. porto: Til og med nr. 30, pr. stk. Dkr. 10. – Fra og med nr. 31, pr. stk. Dkr. 35. – Fra og med nr. 34, pr. stk. Dkr. 40. – Fra og med nr. 38, pr. stk. Dkr. 50. – Fra og med nr. 43, pr. stk. Dkr. 62,50. – Nr. 49–50 (jubilæumsskriftet) Dkr. 296.

Heraldiske Studier nr. 1 Knud Prange: Våbenanetavlen Dkr. 37,50 (excl. porto).

Heraldiske Studier nr. 2. J. C. Bille Brahe: Gravmindernes Vidnesbyrd, Dkr. 50,00 (excl. porto).

Heraldik i Norden (= Heraldisk Tidsskrift nr. 49–50), Dkr. 296,00.

Redaktør:

Antikvar, cand. mag. Allan Tønnesen, Godthåbsvej 79, 1. sal, 2000 Frederiksberg, Danmark.

Redaktionsudvalg:

Redaktør Sven Tito Achen, Trondhjemsvej 4, 2. sal, 2100 København Ø.

Tandlæge Per Hougaard, Asylgade 6, 4000 Roskilde, Danmark.

Konstnären Karl-Gustav Hedberg, Hoplaksvägen 12 B 30, Helsingfors 33, Finland.

Førstebibliotekar Harald Nissen, Dalen hageby 54, 7000 Trondheim, Norge.

Greve Erik Spens, Berguddsvägen 5, 182 33 Danderyd, Sverige.

Amtsdirektør, cand. jur. Ernst Verwohlt, Strandengen 4, 4000 Roskilde, Danmark.

Skrivende medarbejdere i dette nummer:

Redaktør Sven Tito Achen, Trondhjemsvej 4, 2. sal, 2100 København Ø.

Arkivar, cand. phil. Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, 1218 København K.

Advokat Hans A. K. T. Cappelen, Kirkegaten 5, Postboks 858 Sentrum, Oslo 1.

Sigvard Mahler Dam, Haslevvej 81 C, Tølstруп, 4100 Ringsted, Danmark.

Godsägare Henrik Degerman, Irjala gård, 03400 Vichtis, Finland.

Kandidatstipendiat, cand. mag. Per Ingeman, Høegh Guldbærgsgade 139, 8000 Århus C, Danmark.

Teol. dr. fil. lic. Jan Liedgren, Ehrenstrahlsvägen 8, 161 54 Bronnå, Sverige.

Georges de Loye, conservateur en chef, 18 Rue Bouqueur, 8400 Avignon, Frankrig.

Stats heraldiker Clara Neveu, Riksarkivet, Box 12541, 102 29, Stockholm.

Førstebibliotekar Harald Nissen, Dalen hageby 54, 7000 Trondheim, Norge.

Ingrid Padel, Stökhagsvägen 148, 145 50 Norsborg, Sverige.

Dr. h. c. Ole Rostock, Sigmundsvej 8, 2880 Bagsværd, Danmark.

Greve Erik Spens, Berguddsvägen 5, 182 33, Danderyd, Sverige.

Hovrättsrådet Bo Tennberg, Skolhusgatan 38 A 12, 65 120 Vasa 12, Finland.

Heraldisk Selskabs styrelse:

Arkivar, cand. phil. Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, 1218 København K.

Advokat Hans Cappelen, Kirkegaten 5, Postboks 858, Sentrum, Oslo 1.

Sølvregistrator Ole Villumsen Krog, Det kgl. Sølvkammer, Christiansborg Slot, Prins Jørgens Gård 1, 1218 København K.

Stud. adm. pol. Peter Kurrild-Klitgaard, Fridtjof Nansens Plads 4, 2100 København Ø (kasserer).

Universitetslektor, mag. art. Knud Prange, Degnemose Allé 26, 2700 Brønshøj, Danmark (formand).

Dr. h. c. Ole Rostock, Sigmundsvej 8, 2880 Bagsværd, Danmark (sekretær).

Cand. jur. Sunil Saigal, Kongsager 5, 2620 Albertslund, Danmark.

Hovrättsrådet Bo Tennberg, Skolhusgatan 38 A 12, 65120 Vasa 12, Finland.

Ambassadør, professor Bo Johnson Theutenberg, Karlavägen 115, 115 26 Stockholm.

Departementchef Birgir Þorlacius, Bólstaðarhlíð 16, Reykjavík, Island.

Antikvar, cand. mag. Allan Tønnesen, Godthåbsvej 79, 1. sal, 2000 Frederiksberg, Danmark.

Stud. jur. Þorsteinn Halldórsson, Hvannahólma 30, Kópavogur, Island (suppleant)